

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

XVIII AASTAKÄIK

PLUHTEN

29. 05.

20-21

1936.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 20-21 — 1936.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
<i>Kpt. J. Madise</i> : Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühingu tegevusest . . .	501	<i>Capitaine J. Madise</i> : De l'activité de l'Association des anciens élèves de l'École supérieure de guerre	501
<i>E. B.</i> : V. M. S. vajaks revideerimist . . .	502	<i>E. B.</i> : Nécessité de révision de la loi sur l'administration de la troupe	502
<i>Major E. Marguste</i> : Taktikaline ülesanne nr. 1. Rühm kallaletungil	505	<i>Commandant E. Marguste</i> : Exemple tactique No 1. La section au combat offensif	505
<i>Kapten F. Pau</i> : Liikuva ja liikumata rannasuurtükiväe kasutamisest	508	<i>Capitaine F. Pau</i> : Emploi de l'artillerie côtière mobile et fixe	508
<i>E. R—s</i> : Kas vee või õhujahutusega mootor?	510	<i>E. R—s</i> : Moteur à refroidissement par air ou par eau?	510
<i>Ltn. J. Kukk</i> : Loomad sõjategevuses ja sõjagaaside mõju neile	510	<i>Lieut. J. Kukk</i> : Action des gaz de combat sur les animaux dans les opérations de guerre	514
<i>Res.-kol. V. Liivak</i> : Lahingud Kriüša küla rajoonis	514	<i>Colonel de rés. V. Liivak</i> : Les combats dans le secteur de Kriüša	517
<i>G. B.</i> : Skagerraki (Jutlandi) lahing 20 aastat eest	520	<i>G. B.</i> : 20-me anniversaire de la bataille de Skagerrak	520
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
<i>V—r.</i> : Õise väljaõppe korraldamine poola vaadete kohaselt	527	<i>V—r.</i> : Opinions polonaises sur l'exécution des exercices nocturnes	527
<i>—m.</i> : Suurtükkide taliveovahendeid	531	<i>—m.</i> : Moyens de locomotion de l'artillerie en hiver	531
<i>K—gi</i> : Märkmeid juhtimisest ja sidest punaväes Kiievi manöövritel 1935. a. sügisel	534	<i>K—gi</i> : Remarques sur le commandement et les transmissions de l'armée rouge au cours des manoeuvres de Kiev en automne 1935	534
<i>E. T.</i> : Traditsioonid	538	<i>E. T.</i> : Traditions	538
<i>— Poola</i> „Przegląd lotniczy“	539	<i>— Pologne</i> : „Przegląd lotniczy“	539
<i>— N. Vene</i> : „Voina i Revolutsija“	540	<i>— U. R. S. S.</i> : „Voina i Revolutsia“	540
<i>— Sõjaväelisi teateid välisriigest</i>	541	<i>— Informations militaires de l'étranger</i>	541
KAITSEVÄE ELU:		Vie militaire:	
<i>—se</i> : Krivasoo lahingute mälestusmärgi avamine	545	<i>—se</i> : Inauguration du monument en souvenir des combats de Krivasoo	545
<i>A. Simon</i> : Tallinna garnisoni tagavaraväe ohvitseride sektsiooni liikmed tutvumas meie lennuväega	548	<i>A. Simon</i> : Excursion des officiers de réserve de la garnison de Tallinn sur l'aérodrome militaire de Tallinn	548
<i>Sõdur rindelt jutustab</i> . Saatus	549	<i>Récit d'un soldat du front</i> : Destin	549
<i>Sport, male</i>	552	<i>Sports, échecs</i>	552

Vastutav toimetaja kolonelleitnant **J. REMMEL**

Kõnetr. Kaitseväge nr. 40
Kodune kõnetraat Kaitseväge 13-34.

Tegev toimetaja kapten **J. MADISE**

(end. Madisson).
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163

Väljaandja: „SÕDUR“ Tallinn, Toomkooli nr. 7

Toimetuse ja talituse:

Toonpeal, Toomkooli nr 7
Kõnetr. Kaitseväge nr. 163
Talitus avat. k. 0800—1600
Toim. kõnet. k. 0800—1300

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:

Aastas 6 kr. — poolaastas 3 kr.
Veerandaastas 1 kr. 50 s.
Üksiknumber 20 s.

Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitseride ühingu tegevusest.

Kapten J. Madise.

K. S. lõpetanud ohvitseride ühing on kaitseväes olevate ühingute peres võrdlemisi noor. Ühing võib k. a. tagasi vaadata oma nelja-aastasele tegevusele. K. S. lõpetanud ohvitseride ühingu ellukutsumine oli tingitud asjaolust, et K. S. lõpetanud ohvitseri koondada Kõrgemast Sõjakoolist saadud teaduslike meetodite alusel sõjateadusliku töö jätkamiseks rööbiti teenistusega ja riigikaitseliste küsimuste populariseerimiseks. Koondatult ühingusse on teadusliku töö korrastamine kindlate eesmärkide saavutamiseks hõlpsam ja produktiivsem, sest ühing reguleerib uurimist vajavate küsimuste jaotamist vastavalt oma liikmete võimeile ning annab juhiseid meetodi ning allikate valikul. Teiselt aga ühingu liikmed peavad kaitseväes töötama ühise doktriini alusel. See omakorda nõuab kõigi ühingu liikmete liitumist ja üksteise vastastikust mõistmist ning usaldamist, ilma milleta pole mõeldav produktiivne juhtimistöe staapides nii rahu- kui sõjaajal. Seega ühingu loomise üks olulisem põhjus oli K. S. ohvitseride koondamine ühiseks pereks.

Toodud põhialustel on kujunenud ka K. S. lõpetanud ohvitseride ühingu põhikirja § 1, milline seab esikohale sõjateaduste harrastamise ja levitamise ning järgnevalt ühingu liikmete lähendamise.

Tagasi vaadates K. S. lõpetanud ohvitseride ühingu sensisele tegevusele, näeme seda arenevat neljas suunas eesmainitud eesmärkide saavutamiseks.

1. Ühingu liikmed võtavad osa üldkasulikust teaduslikust tööst, nagu eesti entsük-

lopeedia koostamine ja ühing loob kontakti teiste teaduslike asutuste ning organisatsioonidega. Ühingu liikmed on korduvalt esinenud Tartu ülikoolis ja selle juures loodud teaduslikes organisatsioonides riigikaitsela puudutavate teaduslike ning populaarteaduslike ettekannetega. Riigikaitsela populariseerimiseks on ühingu liikmed avaldanud oma *uurimusi kodanikkudele* Riigi ringhäälingu kaudu. Ühingu liikmed on neid ülesandeid täitnud edukalt ja tunnustatult.

2. Ühingu liikmete teadmiste viimistlemiseks on iga aasta korraldatud sõjaajaloolised ekskursioonid vabandussõjaegetele ja vanemate, eesti pinnal peetud sõdade lahinguväljadele. Kohapealsed, teaduslikule uurimusele rajatud ajaloolis-maateaduslikud ettekanded ja osavõtnute mälestised on teinud need ekskursioonid väärtuslikuks materjaliks ajaloo, maateaduse ja massi kui ka individuaal-psühholoogia valdkonda kuuluvate detailküsimuste valgustamiseks. Ekskursioonid eestoodud meetodi ja tõekspidamise kohaselt on mõneski küsimuses seniseid tõekspidamisi muutnud ja aidanud kaasa lähemale pääsemiseks tõele.

3. Ühingu liikmete sõjateaduslike teadmiste värskendamiseks on korraldatud iga aasta ühingu liikmete poolt teaduslikult läbitöötatud küsimuste kohta ettekandeid ja neile järgnenud läbirääkimisi. Peale selle võtavad ühingu liikmed osa uuemate uurimuste kohta peetavatest ettekannetest Kõrgemas Sõjakoolis. Näiteks 1935./36. a. esines kindral Reek väga huvitava ettekannete sarjaga juhtimise korraldamise üle ajaloo-

lises perspektiivis, millest võimaldati osavõtt ka K. S. L. O. Ü. liikmeil.

4. Ühingu liikmed, töötanud läbi üksikuid taktikalisi küsimusi, on esinenud garnisonides ettekannetega doktriini ühtlustamise eesmärgil.

Toodud suunad näitavad K. S. L. O. Ühingu kokkukõlalist tegevust oma põhikirja § 1, mis omakorda tõendab ühingu elulähedust eesmärkide ülesseadmisel ja nende realiseerimisel. Mis puutub ühingu seesmisse struktuuri, siis on loodud sektsioonid erialaste küsimuste, nagu ajaloo, tehnika ja juhtimisala küsimuste läbitöötamiseks. Tehnikasektsioon viimase kahe aasta kestel pole suutnud end näidata elujulisena. Sektsioonid asuvad nii keskses kui ka provintsilinnades, kus on küllaldaselt arvul K. S. L. O. Ü. liikmeid.

Konkreetne pilt 1935./36. a. K. S. L. O. Ühingu tegevusest oleks järgmine.

Sõjaajalooline välisõit 1935. a sügisel. Uurimisel olid Rakvere ja Kadrina rajoonis peetud kaitselahingud 1918. a. ja Vetla, Priske, Valkla joonel peetud murdelahingud jaanuaris 1919. a.

Loenguid korraldatud: Tallinna garnisonis — 7, Tartu garnisoni sektsiooni poolt kaitseväelastele — 4, Tartu garnisoni kaitseliitlastele — 4, Tartu garn. E. ü. selts „Raimlas“ ja Eesti kultuursõprade koondises — 2 ja Narva garn. sektsiooni poolt — 1.

Juhi käsiraamatu väljaandmine, mis teostus K. S. L. O. Ühingu algatusel ja tema liikmete juhtimisel.

1936./37. a. tegevuskavas on jäänud peatuma üldjoontes eelmiste aastate eeskujule. Sõjaajaloolise välisõidu eesmärgiks käesoleval aastal on uurida Tartu vanemat ajalugu ja Tartu kaitsmist jaanuaris 1919. a. Loengute raskuspunkt on pandud sõjaajaloole, sõjatehnika uuematele saavutistele ja välispoliitika küsimusile. Sõjateaduslikkude tööde avaldamine, milleks luuakse eestikeelse sõjateadusliku kirjanduse edendamise kapital ja mille alusvaraks K. S. L. O. Ühing otsustas annetada kr. 1000.—.

14. mail k. a. Ühing vaatas tagasi oma eelmise aasta tegevusele ja kinnitas ka esotoodud 1936./37. a. tegevuskava ning eelarve. Ühtlasi otsustas ühing tuletada pidulikult meelde oma *alma mater*'i 15. aastapäeva 12. septembril s. a. Aastapäeva äramärgimise üksikasjade väljatöötamine jäeti ühingu juhatuse hooleks.

Ühingu koosseisus teostus üldkoosoleku üksmeelsel otsusel järgmine muudatus: võeti vastu liikmeks Läti Kõrgema Sõjakooli lõpetanud major M. Müllerstein.

Ühingu juhatuse koosseisu kuuluvad: esimees — kindral Reek, abiesimees — kindral Brøde, liikmed — kindral Kruus, kolonel Kasekamp ja kolonel Laurits.

Ühingu üldkoosolekule järgnes omavaheline koosviibimine, mida külastas ka Kv. Ülemjuhataja. Sõbralikus keskustelus ja üksmeelsuses veedetud tunnid veenasid igat osavõtjat, et meil on kujunenud tugev ning liitunud juhtide ja nende kaastööliste korpus.

VMS vajaks revideerimist.

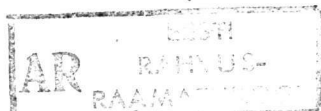
Meie väeosade majapidamist käsitlevad seadlused on olnud pärast vabadussõja lõppu alati kaitseväe majandusejuhtide vaidlusobjektideks. Algul oldi sunnitud end vene sellekohaste seaduste raamatutest kinni pidama, mis oli aga väga raske, sest: 1. neid raamatuid leidis üle kaitseväe mõni üksik, 2. vene keelt, eriti tehnilisi oskussõnu, ei tundnud kõik ja 3. vene seadlused olid raskelt kohaldatavad meie kaitseväe majandusorganisatsioonile.

Alles 1927. a. ilmus meil esimene üksiku väeosa majapidamise seadlus RT nr. 70, mis vene S. K. XX raamatu osalt maksvuseks tunnistas ja koondada püüdis kõiki seni antud määrusi majanduse alal, olles kohal-

datud ka meie uuele kaitseväeorganisatsioonile. ÜVMS pandi maksma katsena mõnes väeosas, kuid üldiselt tarvitusele seda ei võetud.

ÜVMS omas palju vastuvõetavat, kuid mõni osa vajab siiski täiendamist ja muutmist, kuid ilma et viimast tehtud oleks, tunnistati see siiski mitte otstarbekohaseks ja töötati välja uus, praegu kehtiv, VMS.

Juba enne VMS maksmapanekut avaldati mõnelt poolt proteste selles seaduses ettenähtud revisjonide liigsuse kohta, kuid seda ei arvestatud. Nüüd peale kaheaastast kehtivust võivad nentida kõik, et revisjonidega on siin liialdatud, peale selle sisaldab VMS ka mitmeid teisi puudusi ja liialdusi, mis

Kaitseväe ühendatud õppeasutiste ülemate vahetus.

Kolonel A. Jaakson.

Riigivanema käsukirjaga 11. maist nr. 18 vabastatud K. Ü. Õppeasutiste ülema kohalt määramise puhul Haridusministriks.

Kolonel A. Kasekamp.

Riigivanema käsukirjaga nr. 20 viidud üle K. Ü. Õppeasutistesse ja määratud K. Ü. Õ. ülemaks.

Soovime mõlemale lugupeetud sõjamehele õnne ja edu vastutusrikkail juhtimiskohtadel.

ei ole end nii teravalt tunda andnud, mis pärast piirdun vaid liigsete revideerimiste tagajärgede ettetoomisega, milliseid teostatatakse VMS 18. peatüki alusel.

Selle peatüki järgi teostatatakse väeosade majapidamise kontrolli ülemate alalise järelevalve ning perioodiliste ja erakorraliste revisjonidega, inspitseerimistega ja ülevaastustega. Revisjonid omakord jagunevad välis- ja siserevisjonideks ja teostatatakse ülemate poolt määratud isikute ja komisjonidega ning Riigikontrolli poolt. Komisjonid jagunevad aasta- ja erakorralisteks komisjonideks jne. Kõikide revideerimiste ülesandeks on valvata väeosa majapidamise korralikkuse ja seadusepärasuse järele (VMS § 827).

Olles isklikult veendunud pideva majapidamise kontrolli vajaduses, leian siiski, et seda tuleks teha sel viisil, et ta ei halvaks väeosa majanduspersonaali igapäevast tööd. Kui aga nüüd VMS ettenähtud korra järgi ülemad, inspitseerijad ja komisjonid väeosas oma iga-aastast tööd teevad, siis küll

majanduse alal töötavad isikud oma kohuseid täita ei saa. Võib-olla paistab see väide kõrvalseisjale ekslikuna, kuid lähemalt asjaga tutvumisel peab tunnustama igaüks, et see nii on, sest varade hooldajad ja arvepidajad peavad jätma oma töö ja asuma revideerijaile varasid, dokumente ja raamatuid ette näitama, erakorralisi kokkuvõtteid tegema ja seletusi andma. Tulevad lahti võtta pakendid, õlitatud osad ja esemed puhastada, uuesti õlitada ja sisse pakkida. See on suur töö, eriti tehnilistes väeosades, kus ladudes tuhandeid väiksemaid artikleid. Seda kõike peavad tegema asjatundjad, mispärast abijõudude kasutamine pole võimalik. Sellega võtab see toiming väga palju aega ja on raske eriti talvel külmal ajal, sest ladudes puuduvad soojad ruumid. Meil kehtivad majanduspersonaali koosseisud on võrdlemisi väikesed ja seega igaüks ametmeestest on juba normaaloludes tööga maksimaalselt koormatud, rääkimata eriolukordadest, ja kui selle juures üks inspitseerimine järgneb teisele, hakkab maja-

pidamine igal alal lonkama ning pidevalt pika tööpäeva juures rauged ka töövõime. (Tööpäeva pikaks venimine tekib: revideerimisteks antud tähtaegadest ja asjaolust, et revideerimistel tegevad ametmehed peavad oma otsekoheseid töid tegema, et asjaajamine mitte täiesti maha ei jääks, pärast igapäevast revideerimist, mistõttu nende isikute tööpäev revideerimisperioodil ja tükk aega hiljemgi kestab vahest kuni 12—14 tunnini ja pikemaltki veel.)

VMS 18. peatüki ja ka muude ettekirjutuste põhjal on revideerimiste kestvus väeosades umbes 6 kuud aastas, nagu: aastakomisjon 2 kuud, Riigikontrolli ametnikud 3 nädalat, diviisiülema ettekirjutusega komisjonid, kolme aasta tagant täielik revisjon, intendant, diviisi sideülem, diviisi suurtükiväeülem jne., kokku 1 kuu, suurtükiväe- ja jalaväe inspektorid 2 nädalat, rügemendi- ja majanduseülem vähemalt 1 kuu, s. o. kokku 6 kuud. Tõenduseks toon siin ühe konkreetse näite:

X väeosas algas käesoleval aastal revideerimine 15. jaanuaril diviisiülema käsukirja alusel. Revideerimist toimetasid 3 ohvitseri väljaspoolt väeosa koosseisu + veel hiljem 2 ohvitseri rügemendi koosseisust ja revideerimine kestis kuni 14. veebruarini. 27. jaanuaril ilmusid samasse väeosas kolm Riigikontrolli ametnikku ning revideerisid kuni 14. veebruarini; 10. veebruarist kuni 12. veebruarini revideeris diviisi sideülem; 5. märtsil ilmus samasse väeosas jalaväe inspektor kolme ohvitseriga ja revideerisid 5.—19. märtsini; 19.—31. märtsini revideeris sama väeosa diviisiülem kõikidel aladel ühes 12 ohvitseriga. Aprillikuul algas VMS ettenähtud aastakomisjon oma järjekorralist revideerimist, mis lõpeb umbes 1. juulil. Peale nende on veel ette näha väeosaülemate vahetust sügisel, mis enesega kaasa toob revideerimise vähemalt üheks kuuks. Kui nüüd siia juurde lisada veel revideerimised, milliseid on kohustatud tegema iga kuu algul, kolme kuu tagant ja aasta kestel väeosa- ja majanduseülem, kas siis seda kõike ei võiks nimetada revideerimise psühoosiks?

Nüüd paar sõna nende revideerimiste tagajärgedest:

1. riigile maksab see soliidse summa päevarahade näol revideerijaile;

2. revideerijad on pikemat aega kõrvale kistud oma otsestest kohustest;
3. revideeritava väeosa majapidamises tekib tööummistusi ning korratusi;
4. revideerimiste tulemus on selle sageduse juures minimaalne — võrdne nullile.

P. p. 1—4 illustreerimiseks olgu märgitud asjaolusid, millised peaks huvitama kõiki:

Kirjeldatud X väeosa revideerimine läks maksma riigile ainult palkade ja päevarahade näol väljast tulnud revideerijaile umbes 1500 kr. Tegelik puudujääk, mis leiti ülaltoodud kõikide revideerijate poolt kokku, on aga 6 kr. 26 s.

Vaieldes ühe revideerijaga VMS ptk. 18 puuduste üle tõin ette, et väeosas Üksiku Väeosa Majapidamiseadluse katsetamise ajal, s. o. 5 aasta jooksul polnud mitte ühtki revideerimist komisjonide poolt, kuid puudujääke ega puudusi ei olnud, mille peale revideerija vastas, et ei saanudki olla, sest revideerijad komisjonid võivad ainult puudujääke avastada. Viis päeva pärast toodud kõnelust ja järjekorralist revideerimise lõppu tuli 1. aprilliks raharaamatuid kokku võtta, kus siis ilmnes, et kassaraamatu ja abiraamatu vahe oli „ainult“ üks miljon senti (oli tingitud tehnilisest veast). Mõlemad raamatud olid kolme komisjoni poolt revideeritud ja õigeaks tunnistatud, kuid see vahe oli vist küll saatuse kiuste kõigile märkamata jäänud.

Isiklikult arvan, et ülemate pidevast järelevalvest, eriteadlaste perioodilistest ülevaatest ja Riigikontrolli järel- ning faktilisest kontrollist peaks jätkuma. Erakorralised komisjonid oleksid tarvilikud ainult juhul, kui mõnel alal on märgata kuritarvituse tunnuseid või tuleb kuskil kuritarvitusi ilmsiks. Selle juures tuleks nõuda, et revideerijad oleksid asjatundjad omal alal, nagu seda on näiteks Riigikontrolli ametnikud, kes on aidanud leida mõningaid juhtunud vigu.

Ülaltoodut silmas pidades oleks hea mitte üksinda väeosa, vaid ka riiklikes huvet (päevarahad!), et vastavad asutised leiaksid võimalikuks VMS ptk. 18 muutmise juba lähemal ajal.

E. B.

Taktikaline ülesanne nr. 1*)

Rühm kallaletungil kaitsele asunud (välisõja oludes) vastasele.

Major E. Marguste.

II/5 komp. ülema lühike olukorra hinne ja otsus.

Saanud kompülilt 22. 08. kell 1140 Mõllatsi asunduses käsu kallaletungiks (vt. „Sõdur“ 14—15), läheb rühmül oma rühma juurde. Et käsu saamine kompülilt sündis rühma asukoha lähedal, ei võtnud tagasimines aega üle mõne minuti. Jõudnud talu „P“ juurde, teeb rühmül sidevaatlejale korralduse kutsuda jaoülemad leppemärgiga kokku. Jaoülemate kogunemine võtab samuti mõne minuti. Vahepeal analüüsib rühmül olukorda alljärgneva mõttekäigu kohaselt:

1. Rühma ülesanne: Vallutada metsatukk „S“ ja talud ning toetada tulega I rühma kõrg. „M“ vallutamisel. Edu arendada Kristjanist kagus oleva metsatuka suunas. Kallaletungi lähtealus organiseerida Mõllatsi as. Aega kallaletungi-lähtealuse organiseerimiseks ja kallaletungi ettevalmistamiseks on kuni kella 1230-ni, s. o. 50 min. Oletades, et rühma ülemal kulus ära ühes jaoülemate kogunemisega ja käsu andmisega 15 min., seega jääks jagudel relvade kohale asetamiseks, osaliseks kaevumiseks, laskemoona täiendamiseks jne. 35 min. Kell 1230 algab suurükiväe ettevalmistustuli, mis kestab 30 min. Sel ajal võib rühmül kontrollida ülesannetest arusaamist ja kokkukõlastada tegevust jagude, toetusrelvade ja naabrite vahel. Antud ajast jätkub ettevalmistuste lõpuleviimiseks.

Ruumis on rühma tegevus piiratud naabritega ja kallaletungi lähtealuse joonega. Kallaletungil võib rühm ilma täiendavaid käskte ootamata edasi tungida Kõrvküla, Kilgi k. tee jooneni.

2. Naabrid toetavad II rühma tegevust järgmiselt:

Vasakul 4. komp. vallutab kõrg. „K“. Mõllatsi as. rajoonist toetab kallaletungi tulega üks rattühm. Paremal tungib kallale I rühm, kes vallutab kõrg. „M“; paremalt toetavad kallaletungi tulega tangitorje

püss, 1,5 rk rühma, ja saatekahurite rühm. Tegevust toetab veel patareid, neutraliseerides kõrg. „K“ ja „M“, kuna metsatuka „S“ vallutamist toetab tangirühm; ühtlasi on valmis II rühma toetama ka järgilikuv III rühm.

3. Oma jõud. II rühm on normaal-koosseisu, s. o. umbes 36 aktiivpüssi *) + 2 kk. Rühm on koondatud kitsale alale tugeva löögi andmiseks. Meeskonna vääratus — vt. „Sõdur“ 6—8 s. a.

4. Vastase jõud. Rühma pealetungi suunas on avastatud vastase laskuriosad metsanurgas „N“, kuulipilduja talu „T“ juures ja laskurikaevik kõrg. „M“. Arvatavasti on vastasel metsatukk „S“ lõunaserval ka vaikivaid relvi, milliseid peab arvestama. Metsatukas „S“ võib olla ka mõningaid tõkkeid. Avastatud vastase osade järgi võib eeldada 1—2 rühma vastu-panu, milline peaks olema pealetungivate jõududega murtav.

5. Maastik kuni „S“ metsatukani on võrdlemisi künkeline ja kallaletung metsale ei sünnita erilisi raskusi. Kõrg. „Ü“ varjab osaliselt rühma tule eest, mis tuleb kõrg. 86,1 ja kõrg. „K“ suunast. Kõrg. „D“ võimaldab osaliselt varjatud lähenemist metsale „S“.

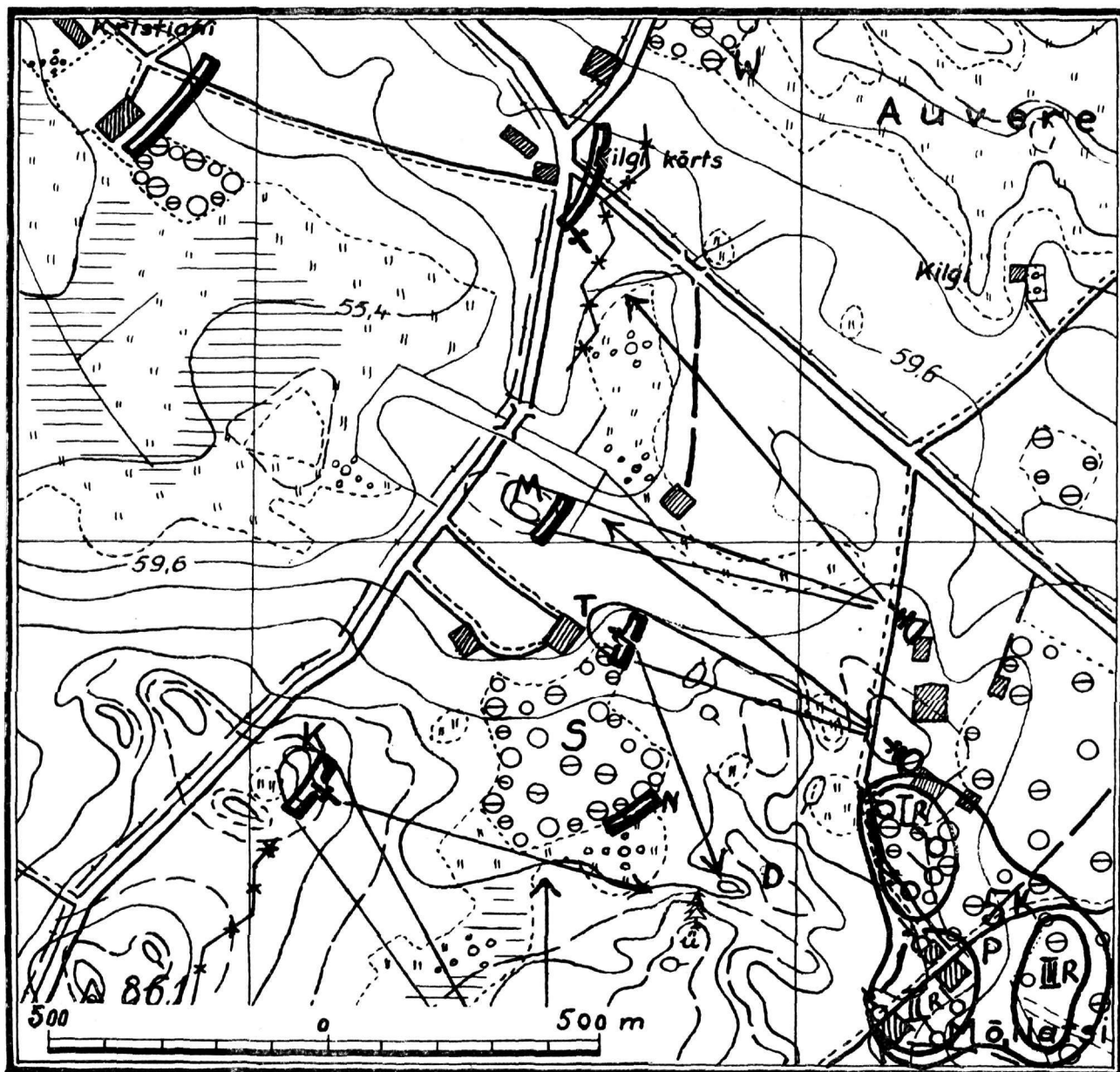
Kõrgendikkude „Ü“ ja „D“ loode serva ja metsatuka „S“ vahel on umbes 200 m laiune osaliselt võsaga kaetud maa-ala. Metsatukk „S“ on umbes 300 m läbimõõduga ja metsatuka põhjaserval asuvad talud. Kui metsa vallutatud, ei sünnita talude vallutamine raskusi. Talude joonelt avaneb hea võimalus maha suruda vastase tuld kõrg. „M“ ja toetada tulega I rühma tegevust kõrg. „M“ vallutamisel.

Järgmine märk on Kõrvküla, Kilgi k. tee joon, kust edasiliikumine sünnib kompüli korraldusel.

*) Arvestus on tehtud järgmiselt: 21 jagu — 20 püssi + 2 kk jagu — 16 püssi; kokku 36 püssi. Aktiivpüsside hulka pole arvatud: 2 sihturit + 2 si vaatljat + käskjal + rühmavanem.

*) Vt. „Sõdur“ nr. nr. 1/2; 6/8; 11; 14/15. 1936. aastal.

5. kompani asetus kallaletungi lähtealusel 22.08. kell 1300.

Tankide kasutamine k. o. juhul, maastiku omadustest lähtudes võiks olla järgmine: rühm toetusreivade tule toetusel tungib välja kõrg. „Ü“ ja „D“ joonele, kus peatub ja korraldab end rünnakuks; samal ajal sõidavad tangid täiskäiguga välja kallaletungi lähtealusele ja läbistavad jalaväe rühma rünnakulähtealuse ning murravad sisse vastase vastupanupositsiooni. See on ühtlasi jalaväe rünnaku alguse signaaliks.

6. Ilmastik — vt. „Sõdur“ Nr. 1/2 s. a.

Otsus: Tungida kallale k. o. jagudega esijärgus, 1. jaod teises

järgus keskel. 1. jagu alusjaona tungib kallale talu „P“ juurest talu „T“ suunas. 4. jagu tungib kallale 1. jaost umbes 150 m vasakul üksiku puu „Ü“ suunas, kuna laskekurijaod liikudes teises järgus keskel kõrg. „D“ varjus mööduvad kõrg. „D“ — 2. jagu kirdepoolt ja 3. jagu — edelapoolt, asudes rünnakulähtealusele k. o. jagude („Ü“ „D“) joonele. Samal ajal läbistab tangirühm rünnakulähtealuse ja murrab sisse metsatukka „S“.

Rühmüli signaali järgi ründavad metsanurka „N“ laskurjaod, 4 kk-jagu ja 1. jao tagavaratoimkond, kuna 1. jao kkt oetabrünnakut tulega. Pärast metsa „S“ läbistamist rühmal vallutada talud „T“ ja jõuda välja Kõrveküla; Kilgi tee joonele. Edasiliikumine sealt rühmüli korraldusel.

Suulised korraldused ja ülematele ja läbirääkimised tangirühma ülemaga kokkuvõetult kujuneksid sellisteks nagu toodud alljärgnevas käsus.

II rühma ülema käsk kallaletungiks.
(suuliselt)

Möllatsi as.
22.08. kell 1155.

1. Vastane asub kaitsel kõrg. 86,1, kõrgendikud ja nimeta talud 200 m kagupool Kõrveküla, Kilgi k. teed, Kilgi k. joonel, kus temal organiseeritud pidev tulesüsteem. Kindlustustöödest on vastasel organiseeritud lahtised automaatrelvade pesad, laskurikaevikud ja ühenduskraavid. Tema patareid näivad asuvat Engavere ja Soorajoonis. Vastase asetusest on kindlaks tehtud..... (vt. skeem ja analüüsi pkt. 4).
2. 5. kompani tungib kallale Möllatsi as. lääneservalt metsatukk „S“ suunas, vallutab metsatukk „S“ ja kõrg. „M“. Edu arendab Kristjani suunas. Kallaletungil esijärgus kaks rühma, pealöök vasaku tiivaga metsatukk „S“ suunas.
3. II rühm tungib kallale alusrühmana Möllatsi asundusest metsatukk „S“ suunas, vallutab metsatukk „S“, talud „T“ ja jätkab liikumist Kõrveküla, Kilgi tee joonele, kust edasiliikumine minu korraldusel. Rühma toetab tangirühm ja tangitörjepüss. Rühm kallaletungil kahes järgus, kk-jaod tiibadel ees, laskurijaod keskel taga. Paremalt I rühm vallutab kõrg. „M“, vasakul tungib kallale 4. kompani, kes vallutab kõrg. „K“.
4. Tangirühm asub suurtükiväe ettevalmistustule lähtepositsioonile II rühma taha Möllatsi metsa servale. Tangid toetavad II rühma metsatuka „S“, talude „T“ ja I rühma kõrg. „M“ vallutamisel. Pärast kõrg. „M“ vallutamist tangid peatuvad kõrg. „M“ kirdelängul olevas võsas, olles valmis tegevuseks kõrg. „K“, Kilgi k. või Kristjani suunas. Tangirühm algab liikumist kallaletungi lähtealusest niipea kui II rühm on jõudnud „Ü“-„D“ joonele, millest teatan kahe kollase lipuga. Tangirühm läbib II rühma ja asub metsa lõunaserva puhastamisele vastasest. Pärast seda kui II rühm on metsa sisse tunginud, liigub tangirühm mööda metsa idaserva kõrg. „M“ suunas.
5. Rühma kallaletungi toetavad:
 - rk rühm kompani paremalt tiivalt surub maha vastase tuled kõrg. „M“ ja sellest lõunas olevate talude juures;

- pool rk rühma Möllatsi as. põhjerservalt surub maha vastase tuled kõrg. „M“ ja Kilgi k. rajoonis;
- tangitörje kahurite rühm on Möllatsi metsa põhjerserval — valmis hävitama vastase soomusmasinaid ja ilmsikstulnud vastase automaatrelvi;
- rättrühm kallaletungi-lähtealusest hoiab tule all vastase tulepesi kõrg. „K“ ja „M“ suundades;
- tangitörje püssi meeskond asub laskekohale I ja II rühma vahele, ülesandega: hävitada ilmuvad vastase soomusmasinad, tangitörje relvad ja rühma edasiliikumist takistavad tulepesad rühma kallaletungi suunas. Kallaletungil liigub tangitörje püssi meeskond rühmade vahelkohal 200—300 m kaugusel esijärgust, kokkukõlastades oma tegevuse II rühmaga;
- III rühm asub kallaletungi-lähtealusele Möllatsi teederistist idapoolse metsa servale, kallaletungil liigub II rühma järel 200—300 m kaugusel, olles valmis toetama II rühma metsatukk „S“ ja nimeta talude vallutamisel.
- 6. Suurtükivägi, 3 kerget ja 3 rasket patareid, 30 min. jooksul enne kallaletungi algust neutraliseerib kõik teadaolevad vastase tulepesad ja patareid. Kallaletungi algades meie pataljonile otsetoetuseks määratud kergepatarei toetab kallaletungi. neutraliseerides vastase tulepesad kõrg. „K“, kõrg. „M“ ja Kilgi k. rajoonis. Rühma ja tangirühma rünnakule minnes kannab patarei tule edasi Kristjani peale.
- 7. Kallaletungi ja rünnaku teostamiseks:
 - 1. jaol asuda alusjaona kallaletungilähtealusele talu „P“ juurde, tungida kallale talu „T“ suunas ja suruda maha vastase tulepesad metsanurga „N“ ja talu „T“ juures*).
 - 4. jaol asuda kallaletungi lähtealusele üksiku maja juurde, mis talust „P“ 150 m edelas, kallaletungil suruda maha vastase tulepesad metsatukk „S“) lõuna- ja kaguserval. Vahe kk-jagude vahel 150—200 m. Edasiliikumine vastastikusel tuletoetusel.
 - 2. ja 3. jaol asuda Möllatsi as. majade taha, kallaletungi algades liikuda teises järgus keskel 150—200 m kk-jagude taga.
 - kk-jagude jõudes „Ü“-„D“ joonele peatuda, 1-jagudel üheaegselt tangirühmaga läbistada kk-jagude joon ja minu signaali järele rünnata metsatukka „S“.
 - Rünnakpunkt metsanurk „N“.
 - 4. jagu ja 1. jao tagavaratoimkond ründavad koos laskurijagudega. Jagudel tungida välja metsa põhjerservale, vallutada talud „T“ ja välja jõuda Kõrveküla, Kilgi tee joonele, kust edasiliikumine minu korraldusel.
- 8. Gaasivaatluspost — talu „P“ juures, kallaletungi algades post liigub 1. jao järel. Kompani g-alarm käsisireeni undamine. Rühma gaasialarm — plekikola. Ohuvaatlus ja -kaitse III rühmüli korraldusel. Alarm — rida lühikesi vilesid.

*) Tuleülesanded kallaletungil, lähtudes maastiku omadusist, on antud frontaalsed.

9. Minu asukoht 1. jao läheduses. Kompüli KP kuni kallaletungi alguseni Mõllatsi teederistil. Kallaletungil liigub kompüli III rühma juures.

Leppemärgid:

- a) vastaste soomusmasinate ilmumisel jaoülematel vibutada peakohal jao signaallipuga, kompüli teatan soomusmasinate ilmumisest valgete rakkidega;
- b) Oma suurtükitle edasikandmiseks vastase pos. sügavusse enne rünnakut ja ühtlasi ka rünnaku signaali lasen rünnakupunkti suunas punased raketid;
- c) suurtükitle väljakutseks lasen rea rohelisi rakette liikumist takistava vastase tulepesa suunas;
- d) kõik leppemärgid annan: 1. jaole — punase lipuga; 4. jaole — sinise lipuga ja 1-jagudele — kollase lipuga.
- e) Signalisatsiooni kood Nr. 2 järgi.

Kallaletungiks valmis olla kell 1230. Kallaletungi algus erikäsuga.

10. Kompani LP III rühma rajoonis Mõllatsi metsa lääneserval. Jagudel täiendada end laskemoonaga kallaletungilähtealusel — kk — 2 tü*), püssidele — 1,5 tü. Pärast Kõrveküla, Kilgi k. tee joone vallutamist komp. LP metsatuka „S” juures talude „T” rajoonis.

Pat. SP — Mõllatsi a.s. Komp. HP kuni kallaletungi alguseni III rühma asukohas. Kallaletungil liigub velsker III rühma juures.

Kallaletungi kestel liigub II rühma järgi 3 sanitari, kes seovad haavatud ja asetavad viimased maastikuvõltsidesse vastase tule eest varju. Pärast Kõrveküla, Kilgi k. tee joone vallutamist sanitaarkaarik korjab haavatud.

*) Täiendav pool tü kk jagudele on ette nähtud võitluseks vastase tulepesadega kallaletungi lähtealuselt.

Liikuva ja liikumatu rannasuurtükiväe kasutamisest meil ja mujal.

Kapten F. V. Pau.

Seoses rannakaitse probleemide käsitlemisküsimused liikuva rannasuurtükiväe kasutamise võimalustest meiega oludes. Eeskujuna selle juures tavaliselt esineb mõnede suurriikide varustamine moodsaimate liikuvate rannakahuritega näiliselt nii suure ulatuses, et tekib võib-olla mulje liikuva rannasuurtükiväe eelistamisest suhteliselt paigaliste relvadega. Meile saabub pilte kõige suurematestki kahuritest, mis kogu oma lahinguvastusega liiguvad raudteel, ja see viib loomulikult mõttele, et liikuvusele mujal omistatakse väga suurt tähelepanu, ning et selle saavutamiseks ei peatuta isegi selliste raskuste ees, kui seda on suurekaaliliste kaugelaskerahurite paigutamine liikuvale alusele.

Et seda nähtust mõista, ja otsustada, kuidas, näiteks, meie oludes tuleks suhtuda liikuvale rannasuurtükiväele, tuleb vaadelda neid põhjusi, mis tingivad laialdast liikuva rannasuurtükiväe kasutamist mujal. Need põhjused peituvad esijoonel küll vastavates kohalikes olukordades, kuid väga olulised on ka liikuva rannasuurtükiväe omadused üldiselt, võrrelduna laevade liikuvusega.

Liikuvus teatavasti tõstab suurel määral iga relva kasutamise väärtust. Ta võimaldab relvatuld kombineerida manöövriga, võimaldab relvu koondada otsustavasse kohta, samuti neid ka tarbekorral hajutada või jaotada otstarbekohaselt vastavalt ülesannetele ja olukordadele. See on üldine vaade relvade liikuvusele.

Kuid siirdudes mingisse konkreetseesse olukorda, näiteks rannakaitse, tekib rida asjaolusid, mis ülaltoodud põhimõtet ei luba rakendada ilma väga oluliste korrigeerimistega.

Rannasuurtükivägi kunagi ei võitle omataolisega, s. o. vastase rannasuurtükiväega, vaid vastase laevadega; laevad on aga omaette väga suure liikuvusega ja manöövrivõimega esemed. Küsimus laheneb vastavalt sellele, millised vahekorrad valitsevad nende mõlemate liikuvuse vahel nende lähemal võrdlemisel üksteisega.

Peatume laevade liikuvuse iseloomustamisel. Laevade liikuvuse peamised tunnused on: 1) suur kiirus, 2) rippumatus liiklemisteedest, 3) võimalus suurtükide tulistamiseks liikumise ajal, ja 4) suur manöövrivõime. Lisaks sellele tuleb pida mees, et laevad alati osutuvad võit-

luses aktiivseks ja kallaletungivaks poolleks, kes valib kallaletungi aja ja koha, ja kes oma äranägemise järgi juhib lahingu käiku.

Liikuv rannasuurtükivägi oma kiiruse aritmeetilise suuruse poolest ehk kuidagi oleks võrreldav laevadega. Kuid ta on täiesti rippuv liiklemisteedest ning peale selle veel maastikust, mis kaugelgtki igalpool ei paku rahuldavat positsiooni tulistamiseks. Puudub järelikult teoreetilinegi võimalus tulistamiseks liikumisel. Seega langeb ära ka manöövrivõime sellisena, nagu seda mõtleme laevade puhul. Liikuv rannasuurtükivägi polegi liikuv selle sõna otseses mõistes; ta on vaid ümberpaigutatav. Seepärast ülalpool toodud kiiruste aritmeetiline võrdlus ei ole isenesest sugugi omal kohal. Laevade juures kiirus iseloomustab liikuvust ja manöövrivõimet vahetult tulistamise (s. o. lahingu) ajal; rannasuurtükiväe puhul vaid ümberpaigunemise kiirust tulistamise (või lahingu) v a h e a j a l. Laevade liikuvus on taktikalit laadi: ta laseb ennast kasutada „jooksvalt“ lahingu käigu ajal selle vahetuks mõjutamiseks. Rannasuurtükiväel, olgugi liikoval, puudub selline „taktikaline“ liikuvus: see liikuvus on enam „strateegilist“ laadi, mis laseb ennast kasutada peamiselt vaid väljaspool lahingut, kas selle ettevalmistamiseks või selle järelduste kompenseerimiseks, kui on kasutada küllalt aega. Kui nüüd veel kord meelde tuletada, et „lahingu juhtimine“ kuulub laevastikule (s. o. vastasele), siis on selge, et rannasuurtükiväe ümberpaigutamine, kui see tehniliselt olekski võimalik, sisaldab eneses suurt riisikot otstarbekohasuse või kasulikkuse seisukohalt, kui see toimub lahingu ajal, mil raske on öieti ette näha vastase poolt juhitava lahingu edaspidist käiku lühikeseks ki aiaks.

See rannasuurtükiväe liikuvuse strateegiline laad ongi üks tähtsamaid tegureid, mida on püütud täiel määral ära kasutada seal, kus näeme varustusel olevat suuremal hulgal liikuvat rannasuurtükiväge.

Kohtades, kus rannasuurtükiväe või merekindluse olemasolu on kahtlematult vajalik ja kus selle ülesanded sõja korraks on selged juba rahuajal, ei leidu loogilisemat lahendust kui vastava kaitsepositsiooni loomine ja põhjalik ettevalmistamine juba rahuajal. See oleks kõige otstarbekohasem lahendus juba seepärast, et

merekindluselt esijoones on nõuetav alaline valmisolek kiireks tegevusse astumiseks, ning seda saavutatakse kõige ökonomsemalt paigalise rannasuurtükiväe ja juurekuuluvate tehniliste abinõude asjakohase paigutusega. Relvade ja abinõude, kuigi liikuvate, ümberpaigutamine tegevuse ajal pole enam võimalik ning pealegi tähendaks see loobumist temale kaitseplaanis ettenähtud ülesannetest, ilma mingi tagatiseta, et ta uuel asukohal tabaks vahepeal kiiresti muutuvat olukorda ja saaks täita üldse mingit ülesannet. Olgu veel märgitud, et suurekaliibriline rannasuurtükk tulelatuslega näiteks kuni 25 km võib oma tule mõne minutiga üle viia ühelt oma tulelatus piirilt teisele piirile, kattes seega 150 km vahemaa kiiremini kui see oleks teostatav isegi lennukiga; selles peitubki kaudselt rannasuurtükiväe „taktikaline liikuvus“ ning kui kaitserajoon ei ulata tunduvalt väljapoole mainitud 50 km piire, ei oleks mõtet neis piires kasutada liiklemist ratastel.

Kui strateegiliselt tähtsaid ja tingimata rannasuurtükiväega kaitstavaid objekte on üksainus, siis vaevalt võivad tulla kõne alla liikuvad rannasuurtükid sellise punkti kindlustamisel.

Liikuva rannasuurtükiväe osaline soetamine võib aga üsna põhjendatult tulla päevakorda siis, kui rahuajal kindlustamist vajavaid punkte on mitu ja kui rahuaigne üldine olukord ei luba kindlasti näha ette, millisele neist langeb vastase kallaletungi pearaskus. Sel juhul võib osutada otstarbekohaseks o s a rannasuurtükiväge soetada liikuvat (s. o. ümberpaigutatavat), jättes selle kõrgema väejuhatuse varru, kuni selgub selle kasutamise koht ja aeg. Kõige selle juures tuleb arvestada kõiki kaugusi liikuva suurtükiväe alalisest asukohast võimalike positsioonideni ja suurtükkide liikumise ja positsioonile asumise kiirust; neid mõlemaid tuleb võtta seoses a j a g a, mis tõenäoliselt kulub vastase kavatsuse selgumisest kuni kõneall oleva rannasuurtükiväe nõuetava vastutegevuse alguseni.

Iseasi on aga suurte riikide olukorrad, kus rannik on pikk, kus kallaletungid võivad tulla mitmete vastaste poolt ja mitmetes suundades, kus strateegiliselt tähtsaid punkte rannikul on palju; kus aga selle kõige juures kallaletungi suund ja eesmärk selgub küllalt aegsasti ja võimaldab rannasuurtükiväe liikuvust ära kasutada selle õigeaegseks koondamiseks vajalikkude rajooni. Siin probleemi lahendamine paigalise

rannasuurtükiväega oleks kallis ja mitteotstarbekohane, sest vastane suunaks oma löögi ühte kohta, kuna kõik muu rannasuurtükivägi jääks tegevusest täiesti kõrvale. Seda enam õigustatud on sellises olukorras aga suureulatusega liikuva rannasuurtükiväe kasutamine.

Ka õhukaitsesuurtükiväe suhtes, kui kerkivad küsimused selle liikuvusest või liikumatusest, on põhimõtteliselt rakendatavad kõik ülaltoodud lähtekohad. Liikuvale õhukaitsespartareil samuti puudub „taktikaline“ liikuvus ja selle saavutamine tulevikuski on seda vähem mõeldav, mida enam võrrelda liikumise kiiruse ja manöövrivõimet õhus ja maal. „Taktikaline liikuvus“ saavutatakse täiel määral vaid siis, kui õhukaitsesuurtükki asetatakse lennukile. Õhusuurtükiväe ümberpaigutamise kiiruse

kohta konkreetsed nõuded samutigi kujunevad arvuliselt palju suuremaks, kui nad seda oleks liikuva rannasuurtükiväe suhtes; samal ajal kõrgema väejuhatuse varus olevad üksused ei või asuda kuigi kaugel (aja mõttes) nende kasutamispositsioonidest.

Nii ranna- kui ka õhukaitsesuurtükiväe liikuvus praegusel ajal kui ka ettenähtavas tulevikus näib jäävat ikka vaid ümberpaigutatavuseks. See omadus teatavates olukordades on väga väärtuslik ja asendamatu, teistes olukordades aga üleliigne ja mitteotstarbekohane. Viimasel juhul, eriti aga tähtsate strateegiliste punktide kindlustamisel, kaitsesüsteemi kondikava tavaliselt moodustub paigaliste relvade ja abivahendite kooskõlastatud süsteemist.

Kas vee- või õhujahutusega mootor?*)

Õhujahutusega mootorite soojendamise on võimalik läbi viia ainult sel teel, et mootor asetatakse mingisuguse kätte sisse ja selle alla juhitakse sooja õhku. Selline soojendamise nõuab erilist soojuse allikat, mis oleks võimalikult tuleohutu ning küllalt suurevõimeline, sest teatavasti läheb siin kõrvalt palju soojust kaduma. Kuna veejahutusega mootorite juures soojenevad silindrid eriti korralikult, on selle tõttu ka mootori käimapanek külmaga enam hõlbustatud, sest silindrisse sisse imetud või pritsitud bensiin aurab soojas palju paremini.

Kui veejahutusega mootori juures jahutamiseks kasutada vedelikku, mille külmistemperatuur on isegi kuni -20°C , siis on olukord veejahutusega mootori käivitamisel veelgi soodsam, sest pole karta käivitamise ajal ringvoolu torudes oleva vee külmamist, mis takistaks mootori käima hakates vee ringvoolu.

Talvel on kestva lauglemise ajal, näit. kõrguslennust tulles, vajalik tingimata õhujahutusega mootorit aeg-ajalt „sooendada“, sest vastasel korral ta jahtuks liialt ära, kuna veejahutusega mootori juures seda reguleeritava radiaatori tõttu ei juhtu. Suvel võib aga kestval mootori maastöötamisel, ruleerimisel, või suurte tiirudega maaligidil lendamisel õhujahutusega mootor

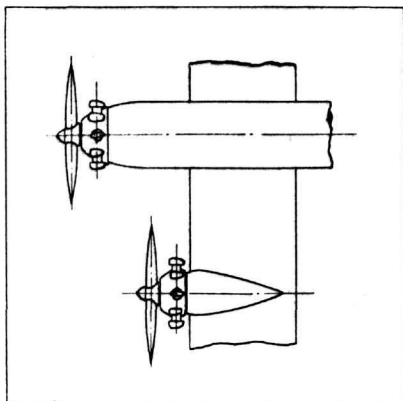
ülekuumeneda, kuna veejahutusega mootori juures on seda jälle võimalik vältida reguleeritava radiaatori abil. — Seega näeme, et jahutamine veejahutusega mootoril sünnib palju ühtlasemalt kui õhujahutusega mootoril ja seda nii suvel kui ka talvel.

Nii imelik kui see aga on, kasutatakse troopilistes maades omelti enam õhujahutusega mootoreid. Austraalias tehti lennuliinidel mootori tüübi valiku suhtes väga põhjalikke katseid, kusjuures selgus, et õhujahutusega mootorite juures tuli ette ülekuumenemisi pikkadel lendudel palju vähem kui veejahutusega mootori juures, kui mootoril lasti töötada normaalse koormatuse all. Nende katsete tulemuseks on Austraalia lennuliinidel praegu kasutusel eranditult õhujahutusega mootorid. Ja peakski vee- ja õhujahutusega mootoreil olema võrdsed omadused, siis kasutatakse troopilistel mail ikkagi õhujahutusega mootoreid, sest sellega hoitakse kokku seal nii kallihinnalist vedelikku — vett.

Kuna igal pool lennuliinidel kasutatakse enamasti õhujahutusega mootoreid, siis seal uuritakse ka väga põhjalikult mitmesuguste katsete ja tähelepanekute abil nimetatud mootorite jahutamise probleemi. On tehtud kindlaks, et kui kolmemootorilisel lennukil, millel üks mootor on kere ees ja kaks tükki kandepindade vahel, või all ning neid lastakse kõiki töötada ühesugus-

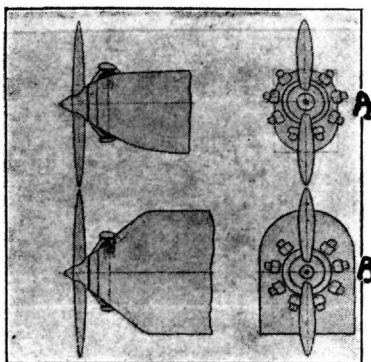
*) Vt. „Sõdur“ nr. 19 s. a.

te tiirudega, siis kere ees olev mootor saab palju halvemini jahutatud kui kõrvalolevad, mis on ka arusaadav, sest kere takistab siin õhu sirgjoonelist möödavoolu silindritest, kuna kõrvalolevate mootorite juures see sünnib takistamata (v. joon. 1).

Joon. 1.

Samuti võib õhujahutusega mootorite juures ette tulla juhtumeid, kus kõik silindrid ei jahtu ühtlaselt, kuigi nad on õhuvoolu sees. See võib esineda siis, kui kere kujust tingitult on takistatud õhuosakeste vool silindrite ümber. Nagu joonisest nr. 2 — A nähtub, on õhuvool kahelpool olevate silindrite ümber vaba, kuna ülemiste ja alumiste juures ta on takistatud kere kuju tõttu, seega kahelpool olevad silindrid jahutavad paremini. Joonisel nr. 2 — B kujutatud olukorra juures, kuigi jahutav õhuvool silindrite ümber pole sirgjooneline, on siin siiski jahutamine palju ühtlasem ja seega palju kasulikum mootorile, ega võimalda üksikute silindrite ülekuumenemist. Ka võib tähekujuliste õhujahutusega mootorite juures, kui ülemisi silindreid korrallikult ei õlitata, esineda nende juures ülekuumenemise tunnuseid, sest nagu teame, teostab ka õli teatud määral jahutamist.

Joon. 2.

Seesuguseid jahutamisviisist tingitud puudusi aga veejahutusega mootorite juures, kus kõik silindrid ühtlaselt jahutatakse, ei esine.

Kuna jahutamise intensiivsusest oleneb väga palju mootori iga, poleks ülearune tuua mõningaid lennuliinidel koostatud andmeid tarvitusel olevate õhujahutusega mootorite kohta. Et lennuliinide lennukite mootorid töötavad alati väga suure pingel all, siis nende kohta koostatud andmed annavad meile täiesti selge pildi vaatluse all olevate mootorite omadustest. Daanlaste andmete põhjal, mis koostatud kolmekümne G. R. Jupiter mootori kohta kolme aasta kestel tehtud tähelepanekute järele, selgus, et selle aja jooksul need 30 mootorit töötasid kokku 25 000 tundi.
Keskmiselt iga mootor 830 „
Maksimum ühele mootorile oli
aastas 735 „
Maksimum ühele mootorile
üldse (3 a.) 1860 „
Keskm. töö ülevaatuste vahel 250 „

Samuti on märgitud üles mootori G. R. Jupiter ser. VI 20-ne remondi juures, kui palju on tulnud ette osade vahetusi, kus nähtub, et osade vahetusi on olnud väga vähe, välja arvatud kolberõngad ja klappide vedrud. Nii on esimesi vahetatud 164 tk. ja teisi 132 tk. Siis veel õlirõngaid 88 tk., kuna aga tähtsamaid osi on tulnud vahetada väga harva, näit. silindreid kahel korral (ilma silindri peata), kusjuures need silindrid olid töötanud keskmiselt 960 tundi ja üks peavõlli esimene pool, pealegi 996 töötundi. Märkimisväärne oleks veel see, et need mootorid töötasid kahe ülevaatuse vahel keskmiselt 336 tundi. Ühel teisel kontrollimisel 11-ne G. R. Jupiter ser. IV juures 16 120 töötundi kestel tuli ühele silindrile kuni vahetamiseni isegi 1500 tundi, kuna peavõllile tuli ainult 750 tundi.

See kõik näitab, et kuigi jahutamine õhujahutusega mootorite juures pole alati kõige parem, töötab ta siiski niivõrd suure kindlusega, et osad kuni 1500 töötundi vastu peavad ja järjekorraliste järelvaatuste vahel olevate töötundide arv tõuseb kuni 400 tunnini (400 tundi käib Armstrong Siddeley Jaguar IV kohta).

Veejahutusega mootorite silindrid on asetatud harilikult V-kujuliselt ning suurejõulistel mootoritel isegi X-kujuliselt. Sääraselt asetatud reasseisvate silindritega mootoril, milline kõgu omas suuruses on lennuki katete all, on väga väike õhutakistus ning seda võib katete abil, hea aerodünaamilise kuju andmise teel veelgi vähen-

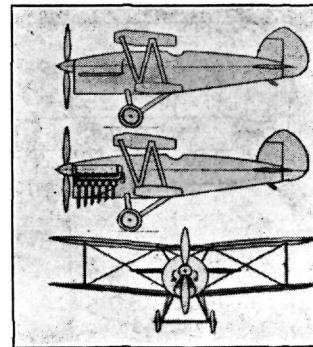
dada, kuna tähekujulistel mootoritel asuvad silindrid vahest peaaegu täies pikkuses õhuvoolu sees, moodustades seega võrdlemisi suure rindtakistuse. Kuigi viimasel ajal väga levinud Townend rõnga abil õhuosakeste voolu õhujahutusega mootori silindrite ümber ja äravoolu silindrite taga muudetakse korrapärasemaks, kaotades ära tekkinud õhukeerised, ei suuda see ikkagi kaotada tähekujuliste mootorite rindtakistust. Et aga viimasel ajal uute lennukite ehitamisel püütakse saavutada ikka endisest suuremat kiirust, siis näib õhujahutusega mootorite rindtakistus siin olevat suureks puuduseks, seega kaudselt kiirete lennukite juures õhujahutusega mootorite levikut halvates, sest nagu teame, suureneb õhutakistus võrdeliselt kiiruse ruudule.

Kuid ka veejahutusega mootorid pole selles suhtes erilises heas olukorras, kuigi mootorile on võimalik katete abil anda aerodünaamiline kuju, ning ka põiklõike pind võrreldes õhujahutusega mootoriga on väiksem, sest veejahutusega mootorite juures esinev radiaator moodustab enesest väga suure rindtakistuse. Sellest tingitult ongi eriliselt kiiretel lennukitel, et mitte ei esineks lennu ajal radiaatori rindtakistust, ehitatud radiaator lennuki konstruktsioonis esinevate osade esiservades. Nii moodustasid Itaalia Macchi-Castoldi 72-el, millega saavutati 23.10.34 kiiruse maailmarekord (üle 709 k/tn.), telliku tugede ja kandepindade esiservad enesest radiaatori. Sel teel muidugi suurenes teatud määral telliku ja kandepindade õhutakistus, kuna aga lennuki üldine rindtakistus tunduvalt vähenes. Selline viis teeb aga jahutussüsteemi keerukaks ja kulukaks ning seepärast esineb ainult eriotstarbega lennukitel, kuna tavalistel veejahutusega mootoriga varustatud lennukitel näeme ikka radiaatori.

Ka õhujahutusega mootorite rindtakistust on hakatud vähendama. Esimeseks sammuks sellel alal oli reasseisvate silindritega õhujahutusega mootor, milline endisega (tähekujulisega) võrreldes omab palju väiksema rindtakistuse ning ühtlasi võimaldab lennuki nina ehitada aerodünaamilisemalt (V. joon. nr. 3.) Nii oli viimasel Pariisi lennuasjanduse näitusel 25% kõigist väljapandud õhujahutusega mootoreist reasseisvate silindritega.

Reasseisvate silindritega õhujahutusega mootori probleemist haarati kohe alguses innuga kinni, sest loodeti sellele mootori tüübile väga suurt tulevikku, kuid edaspidised katsed ja kogemused näitasid, et pumeratuks pähkliks jäi siin eeskujuliku ja-

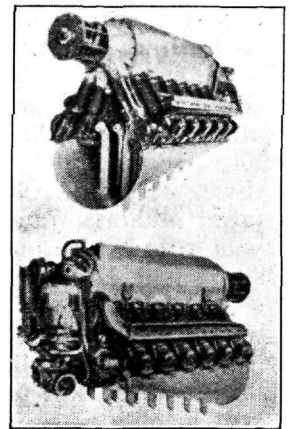
hutamise läbiviimine. Vaatamata tehtud tööle pole suudetud leida viisi, mis võimaldaks suuremajoolisi mootoreid rahuloldavalt jahutada ning seepärast ongi reasseisvate silindritega õhujahutusega mootorid

Joon. 3.

kasutusel ainult kergetel lennukitel, s. t. väikesejoolised mootorid. Muidugi on tehtud katseid ka suuremajooliste mootoritega, kuid edu neil pole olnud. Nii näeme joonisel nr. 4 Ameerika 12-silindrilist 500 HJ Wright mootorit ja joonisel nr. 5 Ameerika üheistmelist hävitajat „Skout“, varustatud 12-silindr. Liberty mootoriga, millise jahutamiseviis on väga sarnane eelmisele — Wright — mootorile.

Teise omapärase katse õhujahutusega (tähekujul.) mootori rindtakistuse vähendamiseks on teinud firma „Hispano-Suiza“, kes oma 950 HJ-lisest „14 Ha“-st tegi „14 Hb“ sel teel, et tegi silindrid lühemaks.

Joon. 4.

Joon. 5.

Sellega vähenes küll rindtakistus, kuid lühenes ka kolbe käik, mille all kannatas teatavasti mootori võimsus. Et mitte võimsust kaotada, selleks suurendati mootori tiirude arvu 2100 pealt 2400 peale ning saadi lõpuks 900—1000 HJ. Kirjeldatud operatsioonil oli oma paremus veel sellest küljest, et tunduvalt vähenes hobusejõu peale langev mootori kaal. Näiteks langeb G.-Rhone „Mistral Major'il“ 0,577 kg/HJ peale, kuna „14 Hb'l“ see on ainult 0,430—0,480 kg/HJ peale.*) Sellest näeme, et õhujahutusega mootorite juures arvestatakse väga tõsiselt küsimust, kuidas vähendada rindtakistust.

Üheks tähtsamaks nõudeks kaitsevälennukeil on avara väljavaate vajadus, millise küsimuse lahendamisel otsus langeb kindlasti õhujahutusega mootori kahjuks, sest tähekujulisel lenduri ette asetatud silindrid on väga suurteks vaatevälja takistajateks, kuna veejahutusega mootoriga varustatud lennuki nina, kuigi pikem kui õhujahutusega mootoriga varustatud lennukil, võimaldab lenduril palju vabamat otse ette vaadet. Et peale selle veel mootori tüübist oleneb lennuki pikkus, milline omakord mõjutab lennuki manöövri võimeid, kasutatakse näit. eriti vigurlendudeks ehitatavatel lennukitel ainult lühemaid, s. t. õhujahutusega mootoreid. — Sellest seisukohast välja minnes on ka hävitajatel eelistatavam mootori tüüp tähekujuline — õhujahutusega.

Viimase võrdlusena võtaks vaatluse alla veel küsimuse all olevate mootorite tabamise võimalused lahinguolukorras, s. t. millise märgi nad enesest kujutavad. Siin esimesel vaatlusel suur protsent otsuseid langeb veejahutusega mootori kahjuks, sest küljelt ja pealt-alt vaadates veejahutusega mootor kujutab enesest 3 korda suuremat märki, kui seda on õhujahutusega mootor. Vaadates aga eest või tagant, näeme jälle vastupidist asja, kus õhujahutusega mootoril on kuni 2 korda suurem tabamispind. Et aga tegelikus lahinguolukorras väga harva tuleb ette täiesti eest-tagant, või 90° all kõrvalt tulistamisi, vaid see kõigub ikka 30—60° vahel, siis mõlemad mootorid moodustavad peaaegu ühesuuruse tabamispinna, ega saa selle tõttu praegusel juhul kumbagi mootorit eelistada.

Tegeliku tabamuse korral mootorisse, kui kuul tabab otse silindrit, õhujahutajaga mootori juures muutub silinder tihti

kohe kõlbmatuks ning võib isegi põhjustada terve mootori rikkimineku, kui tabamusest tingitult on takistatud kolvi käik. Veejahutusega mootori juures aga tabab kuul mitte otsekohe silindrit, vaid jahutuseadist (silindri ümber olevat jahutussärki) ning silindri plahvatusruum võib vahest päris terveks jääda. Sellega ei ole aga sugugi veel tagatud mootori seisukord, sest kuigi mootor tabamuse korral jahutusseadisesse mitte otsekohe „rivist“ välja ei lange, sünnib see siiski natukese aja pärast, olenedes veast, mis kuul tegi jahutusseadisele. Seega veejahutusega mootor võib saada rivist välja löödud sel teel, kui vigastatakse mootor ise ning teiseks, kui vigastatakse tema jahutusseadis, kuhu kuulub radiaator, jahutussärk ning vee ringvoolu torustik, mis näitab, et veejahutusega mootor on tundelisem tabamuste vastu terve oma jahutuse seadise võrra, milline eraldi moodustab võrdlemisi suure märgi.

Heites üldise pilgu neile mõningatele tähelepanekutele — võrdlustele, näeme, et ei saa kumbagi mootori liiki eriliselt eelistada, sest neil mõlemal on omad miinused, millest peame järeldama, et neid peaks ka praktiliselt ühevõrdselt tarvitusel olema, kuid tegelik elu näitab, et see vahekord on umbes 70:30 õhujahutusega mootori kasuks. Siin tuleb otsida põhjust! —

Tähtsaim põhjus siin on see, et õhujahutusega mootorid on palju lihtsamad käsitada ning seepärast on maades, kus kliimalised olud vähegi lubavad neid läbi aasta kasutada, nad väga laialdaselt tarvitusel.

Et see vahekord sellisena ka edaspidi püsima jääb, selle kohta ei saa meie praegu midagi kindlat ütelda, sest ka veejahutusega mootorite firmad arendavad kogu aeg oma mootoreid. Miks viimasel ajal üldse on mõtteid vahetatud õhu- ja veejahutusega mootoreid võrreldes, tuleb sellest, et veejahutusega mootorite firmad on selle küsimuse üles tõstnud, sest veejahutusega mootorid on teinud suuri arenemissamme, küllalt selleks, et olla juba vääriliseks võistlejaks õhujahutusega mootorile. Ühtlasi eeldatakse mõningail asjaoludel veejahutusega mootorile tulevikus suurt edu. Nimelt on tehtud Ameerikas katseid puhta ethylen-glycol'iga, mis eeldab radiaatoris kasutatava vedeliku*) keemispunkti tõsta 212° F pealt 388° F (+ 194° C) peale. See võimaldaks meil teiselt poolt radiaatori suurust,

*) Võrdluseks võiks nimetada, et esimesel lennul vännad Wright'ide poolt kasutati mootorit, millisel langes 4,166 kg/HJ peale.

*) Seega ei tuleks edaspidi enam nimetada veejahutusega mootor, vaid „vedelikuga jahutusega mootor“.

seega ühtlasi ka tema rindtakistust vähendada kuni 60%. Siis veel auruga jahutuse probleem, mis samuti võimaldab veejahutusega mootori rindtakistust vähendada radiaatori arvel.

Peale kõige tuleb aga meeles pidada seda, et kui ilmusid tarvitusele reasseisvate silindritega õhujahutusega mootorid, siis kardeti, et need suruvad täheksujulised moo-

torid välja, kuid raske jahutamisprobleem tõmbas sellest kriipsu läbi. Peaks aga leida hea jahutusvõimalus reasseisvate silindritega õhujahutusega mootorile, nii et oleks võimalik kasutada suuremajoolisi mootoreid, oleks tulevikus kahtlemata ainult õhujahutusega mootorid, millistest enamuse reasseisvate silindritega.

E. R—s.

Loomad sõjategevuses ja sõjagaaside mõju neile.

Ltn. Joh. Kukk.

Kui suureks osutub loomade osatähtsus tulevikusõjas, selle kohta on avaldatud mitmesuguseid arvamusi. Kohe pärast Maailmasõda alanud motoriseerimine ja mehhaniseerimine tõstis esile vaate, et tehnika kiire areng vähendab iga päevaga hobuse tähtsust järgnevais sõdades. Samal ajal püüdsid paljud motoriseerimise fanaatilised pooldajad tõestada ratsaväe tarbetust ja toonitasid, et see väeliik ei või kunagi enam osutada nii vajalikuks, nagu ta oli minevikusõjas. Viimasel ajal on hakatud seevastu uuesti hindama ratsaväe omadusi ja võimeid ja ollakse veendumusel, et ka tulevikusõjas leidub ratsaväele sobivaid ja jõukohaseid ülesandeid ning peagu kõigis riigis pööratakse nüüd ratsaväe arengule küllaldast tähelepanu. Selline ümberorienteerumine baseerub arusaamisel, et mootor ja hobune nagu jõuallikad, omavad kumbki iselaadi hüved ja pahed, mispärast nad ei suuda kunagi asendada teineteist, küll aga teineteise omadusi täiendada.

Peale ratsaväe kasutatakse hobuseid suurel arvul suurtükiväes ja üldse veoloomadena. Kuigi suurtükiväge on püütud motoriseerida ja ka suuremate transportide teostamiseks tarvitada peamiselt mootorveokeid, siiski ei saada läbi hobusteta, sest mootorite kasutamine nõuab häid teid ja nende tarvitamine maastikul on seotud suurte raskustega või on hoopis võimatu. Hobusega võime aga liikuda ka kõige halvemaid teid mööda, läbi metsa ja üldse masinaga läbipääsematul maastikul. Peale heade teede vajab mootor suurel hulgal põletis- ja määrdeaineid, mida ta saab ainult selleks organiseeritud punktidest, kuna hobusemõõna on võimalik hankida tavaliselt kohapeal. Ka taktikalisest küljest omavad

transportmasinad puudusi: mootorite müra avastab nende asukoha, nendega on raske manööverdada teedel vaenlase ootamatu maapealse- või õhukallaletungi korral, liikumisel tekkiv tolm sunnib suurte kauguste hoidmist üksikute lahingumasinatega vahel, põhjustades kolonni pikaksvenimist jne.

Üldiselt võib öelda, et nagu hobune tänapäeva rahuaja elus on kõikjal tarvitusel rõõbiti mootorsõidukitega ja -veokitega, samuti vajatakse teda veo ja liikumise ajal ka tulevikusõjas, kus hobusel kindlasti tuleb täita vägagi tähtsaid ülesandeid.

Maailmasõja lõppedes algas põllumajanduses palju aastaid kestnud pinev võistlus traktori ja hobuse vahel. Kuna algul oldi traktorist äärmiselt vaimustatud ja matemaatiliste kalkulatsioonide järgi pidi ta kõigiti kasulikumaks osutama hobusest, on nüüd tegeliku elu kogemused näidanud, et mõnes olukorras on hobune siiski eelistatavam. Isegi N. Venes, kus südilt propageeritakse motoriseerimist, ja kus loodud suurmaapidamised kõigiti peaksid soodustama traktori kasutamist, on viimasel ajal jõutud otsusele, et hobune traktorist paljudes olukordades on parem. Osalt neil põhjusil, osalt sõjaväe huvisid arvestades ongi N. Venes viimasel ajal hakatud pöörama hobusekasvatusele suuremat tähelepanu.

Saksamaal toimus selline ümberorienteerumine juba aastaid tagasi.

Tuntud saksa kaitseväge veterinaarala juht prof. C. E. Richters mainib: „Kui minult küsitakse, kas tulevikusõjas omab suurema tähtsuse hobune või mootor, siis vastaksin, et mitte ainult järgnevas sõjas, vaid kaugemas tulevikuski osutuvad mõlemad vajalikeks, s. o. mitte ainult hobune

ega ainult mootor, vaid h o b u n e j a m o o t o r."

Sama vaadet kriipsutab alla üks N. Vene poolametlik veterinaär-eeskiri, öeldes järgmist: „Vaatomata sõjaväe mehhaniseerimisele, omab hobune praegu ja edaspidigi veo- ja lahingujõuna suure tähtsuse. Masina ja hobuse omaduste otstarbekas kokkukõlastamine loob parimaid eeldusi mitmesuguste operatiivülesannete edukaks lahendamiseks, eriti manööversõja oludes."

Gaasisõda, kui sõjapidamise uusimat moodust, tuleb arvestada tõsiselt tuleviku-sõjas. Üllatuste kui sõjategevuse tähtsaima momendi vältimiseks on tarvis juba rahuajal võtta tarvitusele kõik võimalikud abinõud ja rakendada kõik sellealalised teadmised, et sõja korral ei tekiks ootamatuid raskusi. Eriti peab arvestama, et tänapäeva lennuväe areng võimaldab mõjuvate g-rünnakute sooritamist tagalasse, mille tõttu kogu riigi territoorium muutub lahinguväljaks.

Ühtlasi teevad kaasajal kõik riigid palvikulisi pingutusi selleks, et tulevikusõjas rakendada vaenlase nõrgestamiseks ja hävitamiseks kõiki võimalikke vahendeid. Kindlasti võib öelda, et kohe sõja alates võetakse tarvitusele keemiline relv — sõjagaas. On ainult natuke tarvis analüüsida pärast sõda saavutatud keemiatööstuse edusamme ja meie omame selge pildi, kui võrd hiiglasuured on tulemused nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt.

Juba Maailmasõda näitas, kui võrd hädakohtlik on inimesile ja loomile keemiliste võitlusvahendite tarvituselevõtmine sõjagaaside näol. Sel ajal olid g-sõja meetodid aga alles algastmel, võrreldes kaasajal käepärast olevate sõjagaaside tarvitamismeetoditega.

Kuna Maailmasõja kogemused näitavad, et hobuste kaitsmine sg-de vastu on seotud suuremate raskustega kui inimeste kaitsmine, võib oletada, et tulevikusõjas, kus sg-de kasutamine on veelgi intensiivsem, loomade g-kaitse palju raskemini lahendatavaid probleeme toob päevakorrale. Nii näiteks selgus Maailmasõjas, et hobuse g-torbiku kasutamine on väga tülikas. Sõdurid loobusid sageli hobusele g-torbiku pähepanemisest, kuna kartsid, kas hobuse peruksmuutumist või oma g-torbiku eest ära kukkumist.

Kuna meie kodumaal on karjamaajandus kõrgel järjel ja selle tõstmiseks tehakse järjekindlalt pingutusi, siis on selge, et aerokeemiliste kallaletungide läbi väga palju loomi, isegi tagala sügavusis, võivad

saada mürgistatud. Kõige kardetavamad on sellised rünnakud raudteejaamadele ja sadamale siis, kui seal toimub loomade, loomasaaduste või -söötade peale- või mahalaadimine. Samuti võivad g-rünnakute ohvriks langeda ja saada mürgistatud mitmesugused loomakasvandused, loomade transpordid, tagavarad (pargid), tapamajad jne. Kui võrd mõjuvaiks peetakse sg-se, näitab seegi, et Saksamaal on linnade ja tähtsamate asulate ümbruskonna loomade päästmiseks sg-de hädakoht moodustatud erilised meeskonnad. Need meeskonnad, koosnedes vanemaist, mobilisatsiooni alla mittekuuluvast kodanikest, töötavad sellekohaste kavade järgi. Nende ülesanne on aerokeemilise rünnaku hädakohtu tekkimisel loomade ajamine kõrvalisesse rajoonesse, kus nad on vähem kättesaadavad g-kallaletungidele.

Kahjuks pole Maailmasõja päevilt säilinud täpsaid andmeid, kui suurel hulgal sõjategevusest osavõtnud loomad sõjagaaside läbi kannatasid ja kui palju neid g-mürgituse tagajärjel suri. Vastavaid andmeid leidub katkendlikult ainult üksikute riikide kohta.

Olemasolevaist andmeist Maailmasõja ajal sg-dest mürgistada ja surma saanud loomade kohta kokku võttes näib oletada võivat, et hobused sg-de vastu on võrdlemisi vähe tundlikud, ja et nende sg-de eest kaitsmisele erilist tähelepanu tarvis pole pöörata. Inglise andmeil olnud neil sg-de läbi rivist väljalangenud hobuste % Maailmasõjas 1,7% hobuste üldkaotusest. Ameeriklased aga tõendavad, et sg-de läbi tekkinud hobuste kaotused olnud neil 31,4% hobuste üldkaotusest!

*

Pärast Maailmasõda avaldatud töis, milles käsitletakse hobuste tundlikkust sg-de suhtes, mainitakse korduvalt, nähtavasti statistilisi andmeid arvestades, et loomad on sg-tele palju vastupanekumad kui inimesed. Neid arvamusi leidub meilegi g-asjandust käsitlevas kirjanduses. Sellised vaated pole aga päris õiged.

Juba enne g-sõja algust oldi teadlikud tuvi ja koera suurest vastupanuvõimest sg-dele, seepärast kõrgemad sõjaväe juhid ei pööranud g-sõja algul loomade g-kaitsele erilist tähelepanu. Hilisemad tähelepanekud aga tõendasid, et sg-id lahinguväljalises konstruktsioonis hobusele raskeid ja isegi surmaga lõppevaid mürgitusi võivad tekitada. See asjaolu sundiski kõiki riike loomade g-kaitsele mõtlema, mille tulemu-

sena Maailmasõja lõpul kõik sõdivad riigid omasid hobuste g-torbikuid ja muid loomade g-kaitse vahendeid.

Viimasel ajal laboratooriumis tehtud katsete ja loomade maailmasõjaaegse olukorra (positsioonisõda) uurimise tulemusest võib kindlasti öelda, et hobune mürgistub sg-est sama kergesti nagu inimesegi, kuigi lahinguväljalises kontsentratsioonis sg-id loomale nii ruttu surmavalt ei mõju kui inimesele.

G-sõda algas 1915. a. aprillis, mil saksalased esmakordselt suurel hulgal kloorgaasi välja lasksid. Selle esimese ja järgnevategi g-rünnakute tagajärjel tekkinud kaotused olid väga suured. Hanslian-Bergendorfi andmeil hukkunud ühe sellise g-rünnaku tagajärjel 1916. a. oktoobris Vitovitši juures ligi 4000 Transbaikali kasakat ühes hobustega!

On ju selge, et positsioonisõja olukorras, millises Maailmasõja ajal sg-se kasutati, hobused asusid enamikus tagalas ja nad polnud sg-de suhtes kaugeltki sellises hädaohus kui kaevikus võitlevad sõdurid. Kui positsioonisõja korral hobused sattusidki mürgistatud tsooni, siis oli see ajutise iseloomuga, mis vävalt mürgistuse või surmajuhte põhjustas. Tarvitati ju positsioonisõja olukorras hobuseid peamiselt veoloomadena ja veod toimusid enamasti lahingu vaheaegadel. Alates sellest ajast, mil tarvitusele võeti sg-se tekitava ainega täidetud mürsud, suurenes sg-de oht hobustele, kuna siis hakati tagala ühendusteid ja teisi tähtsamaid kohti gaasitama, mistõttu ka hobused sagedamini langesid sg-de ohvriks.

Osa autoreid, püüdes kangekaelselt tõestada, et hobuste suhtes pole vaja mingisuguseid g-kaitse abinõusid tarvitusele võtta, põhjendasid oma väiteid järgmiselt: Hobusele mõjuvad sg-id lahinguväljal nõrgemini seetõttu, et hobuse ninasõõrmed on maapinnast keskmiselt 140 cm kõrgusel, seega sissehingataivate sg-de kontsentratsioon on nõrgem, sest kõik sg-id on õhust raskemad ja hoiduvad maapinna lähedusse. Inimese poolt sissehingataivate sg-de kontsentratsioon on suurem, kuna inimene lamab maapinnal või asub kaevikus.

Kaasaja nimekamad asjatundjad mainivad, et eestoodud väiteid esitanud autorid polnud kompetentsed g-sõja tehnikaga, unustades, et mürskude või miinide lõhkemisel tekkiva ja tuulega edasikantava glaine kõrgus maapinnast on 5—6 m, kusjuures laine kontsentratsioon on kogu kõrgusel peagu ühtlane. Erandiks on vaid see,

et yperiidiga mürgistatud maa-alal on vaikes ilmastiku korral yperiidi aurude % maapinna läheduses suurem. Kuid selline olukord tekib väga harva ja sellele ei saa anda praktilist tähtsust.

Nagu mainitud, tõestavad hilisemad laboratooriumes toimetatud katsed kindlasti, et inimene ja loom sg-de suhtes võrdse vastupanuvõime omavad, kuigi loomade juures surmajuhud nii sagedased pole kui inimeste juures. Märkimisväärne on kaks erandit: yperiidi vastu on hobune (eriti tema nahk) palju tundlikum kui inimene, kuid pisargaaside suhtes on hobune vastupanelikum inimesest.

Loomade tundlikkust sg-de vastu võib vaadelda ka vastupidisest seisukohast väljades.

Lahinguväljal esineb rida mitmesuguseid tegureid, mispärast loom, näiteks hobune, olles inimesega võrdseis tingimuses, sg-de suhtes isegi hädaohtlikumas olukorras on inimesest. — Kui inimene satub sg-est mürgistatud piirkonda, siis saab ta hingamist pidurdada seni, kuni g-torbiku pähe asetab või võimaluse korral gaasitatud piirkonnast lahkub. Tähendab, inimene, tundes sg-de mõju ja omadusi, võib hingamist pidurdades sg-de hädaohust pääseda, kuna loom seda ei suuda. See asjaolu paneb looma inimesega võrreldes ebasoodsamasse olukorda.

Ka seda tuleb arvestada, et loomad, omades inimesest palju paremini väljaarenenud haistmismeele, suudavad teha kindlaks sg-de olemasolu juba õige nõrga kontsentratsiooni juures. Et looma elu baseerub niisama palju instinktile kui mõistusele, siis muutuvad nad sg-side ilmutisel äärmiselt rahututeks, hakates instinktiivselt otsima pääsu ähvardavast ohust.¹⁾ Ka gmürskude lõhkemisel ehmu loom väga tugevasti. Nii ühel kui teisel põhjusel tekkiva ärrituse tagajärjel suureneb looma hingamisesagedus tunduvalt, millest tingituna tema organismi satub rohkem mürgainet. Hobune ventileerib normaalses olukorras kopsude kaudu 50—60 l õhku minutis, kuid ärritatult ventileerib ta 4—5 korda rohkem. Kui loom selliselt ärritatuna kiiresti liigub või koormat veab, võib tema hingamisteedesse sattuva õhu hulk normaalsega võrreldes tõusta kuni kümne-

1) Sellele põhjenevadki paljude autorite poolt kirjeldatud maailmasõjaaegsed tähelepanekud, kus mitmesugused loomad alati sg-de ilmutist inimestest varem tajusid, olles seega teatud määral sg-de ilmutajaiks. Võrdle: D. Buxhoeveden, Sõjagaas, lhk. 210—211.

kordseks. Selle asjaolu tõttu on loomad suuremas mürgistuseohus kui inimesed. Kuna sg-de tarvitamise puhul vastava rajooni taimestikki mürgistub, siis võivad loomad ka rohtu süües saada mürgistuse.²⁾ Tavaliselt loomad ei söö sg-dest mürgistatud taimi, kuna neile seltsib vastik lehk ja maitse. Üksikul korral on Maailmasõjas seda siiski juhtunud, ja nimelt siis, kui hobused olid kauemat aega sööt-mata.

Kokkuvõttes ütleksin järgmist:

Ka neis riiges, kus kaitseväe mehaneerimiseks on küllaldasi võimalusi ja kus seda teostatakse laiaulatuslikult, pööratakse hobusele suurt tähelepanu, kuna ollakse veendumisel, et mootor ei suuda kunagi asendada hobust nagu jõuallikat, vaid ainult täiendada. Arvestades kodumaist olukorda on selge, et sõja puhkemisel tuleb kasutada suurel arvul hobuseid liikumise- ja veoabinõuna. Meie kaitseväes aga pole senini loovutatud loomade ja g-kaitsele küllaldast tähelepanu, seepärast on vaja astuda selle ala korraldamiseks energilise- maid samme. Eeskätt tuleksid tarvitusele võtta hobuste harjutustorbid, et ratsa- ja suurtükiväes võimalduks teostada hobuste individuaal-g-kaitse alalisi

²⁾ Kloori, fosgeeni, difosgeeni, kloorpikriini, yperiidi ja arseniidide toimet kaotavad kõik taimed rohelise värvuse, lehed ning okkad muutuvad pruuniks ja langevad maha.

õppusi. Samuti oleks tarvis täiendada õppeüksuste töökavasid loomade kollektiiv-g-kaitse alaliste teemadega, s. o. kuidas muuta väliolukorras kasutatavaid talle ja teisi hobuste paigutamiseks tarvitata- vaid ruume g-kindlaks.

Pärast Maailmasõda tähendati korduvalt, et hobune pole sg-de suhtes nii tundlik kui inimene, mida püüti tõendada statistiliste andmetega. Selliste väidete autorid ei olnud süvenenud positsioonisõja olukorrasse, milles sg-de tarvitamine toimus, ega omanud ettekujutust loomade ja inimeste hädaohu vahekorras positsioonisõjas. Uuemad uurimused näitavad katsete varal, et hobune on niisama tundlik sg-le kui inimene ja langeb inimesega võrdseil tingimusil rivist välja. Surmajuhud on hobuste juures siiski harvemad.

Koer on natuke vastupanelikum inimesest.

Lendav tuvi on väljaspool sg-de hädaohu (lendab kõrgel), kuid tuvibaasid vajavad kaitset.

G-rünnakuist tingitud hädaohu vältimiseks tagala sügavuses peaks hoolitsema selle eest, et elanikkond oleks teadlik sg-de mõjust ja primitiivsemaidki kaitseabinõusid oskaks tarvitusele võtta. Kuidas loomi, loomasaadusi ja loomasööte sg-de eest hoida, seda peaks selgitatama põhjalikult põlupidajaile Kaitseleidu ja ajakirjanduse kaudu.

Lahingud Kriüša küla rajoonis 23.01.–30.01.19.

Res.-kolonel V. Liivak, VR I/2 ja II/3.

4. Rahvaväepolgu I pataljoni ülem Vabadussõjas.

7. jaanuaril 1919. a. algas Viru väerinde vastupealetung ja 12 päeva jooksul puhastati Põhja-Eesti vaenlasest. Narva linn vallutati 18. jaanuaril. Jalaväepolgud asusid kaitseleidule Soome lahest kuni Narva linnani.

Narva jõe kallas Narva linnast kuni Usdna m. jäi Ratsapolgu ja juureantud Paide pataljoni roodu (37 meest) kaitsta.

Juba 22. jaanuariks selgus, et Ratsapolk ei suuda seda ülesannet täita ja 4. polgu I pataljoni ülem sai polguülemalt käsu: „23. 01. 19. kell 0015. nr. 282. Kapten Liivak'ule. Võtke külast hobused regedega ja sõitke viibimata läbi Auvere küla Mustajõe küllasse rittmeister Joonsoni käsutada,

kelle peale vaenlane tungib. Võtke kõik Teie juures olevad kuulipildujad kaasa ja moonavoorist Laagna m. padruneid. Väljastumisest teatage. Saadan Teile 5 ratsanikku. Seiman.“

Selle käsu täitmiseks astus pataljon Puhkva külast välja (kaugus sihtpunkti u. 20 km) koosseisus 37 ohvitseri ja 160 sõdurit.

Ratsapolgul olid vaenlasest teated, et 22. jaanuaril Temnitsa m. ja Ustje-Zerdjanka külas vaenlast ei olnud. 23. jaan. oli Kriüša k. punaste 83. polgu 9. rood; see polk oli Pihkvast tulnud, täakide arv roodudes umbes 140. Juba 23. jaan. löi Ratsapolgu 4. eskadron vaenlase Kriüša külast

välja ja 4. polgu 3. ja 4. rood asusid külade Kriuša, Dolgaja Niiva ja Pustoi Konets kaitseks. 1. ja 2. rood jäid reservi Mustajõe külla.

Õöl (23/24. 01.) tungisid 4. polgu 3. ja 4. rood, Paide pataljoni rood ja üks eskadron Ratsapolgust Ustje-Zerdjanka küla peale, kuhu vaenlane vahepeal oli sisse tulnud, kuid see ettevõtte äpardus, sest eskadron, kes pidi Narva jõe vasakut kallast mööda liikuma ja löögi andma põhjast, vajus läbi jää vette; Paide pataljoni rood (37 meest) kaotas pimedas rk; 4. polgu roodudele oli voo-rist eksikombel jaapani padrunite asemel antud vene püssi padrunid.

Kell 0400 lahkusid punased ilma surve- ta külast ja 4. polgu 4. roodu sõdurid leidsid üles Paide pataljoni rk.

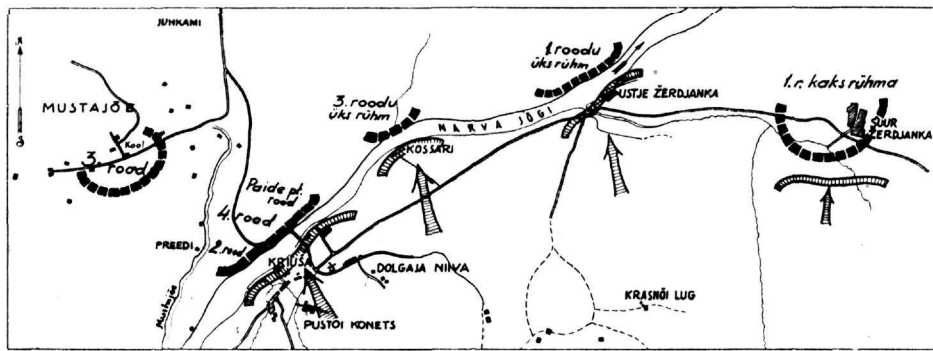
3. rood vahetatakse koosseisult suurema 1. rooduga (44 sõdurit), kellel korda läheb ühes 2. eskadroniga 24. jaanuaril k. 2310 Suur-Zerdjanka k. vallutada, saagiks saades vange, püsse, vankreid, hobuseid, 10 000 padrunit ja pataljoni kantselei. Vangidelt saadi teateid, et Nisõi jaamas on 83. polgu 7. ja 8. rood, Temnitsa m. 200 sõdurit ja 4 rk.

nitud Narva jõe vasakule kaldale taganema, kuid Suur-Zerdjanka k. juures löödi vaenlane põgenema ja saadi 1 rk sõjasaagiks. Öhtuks olid kõik külad, peale S.-Zerdjanka, kus 1. roodu 2 rühma asusid, punaste käes. Nende jõud olid suurenenud. Juurde oli tulnud 83. polgu III pataljon, 82. polgu 9. rood, 47. polgu 2. ja 5. rood, 84. polgu 2. ja 3. rood, kommunist Ratok'i salk, 60 meest soomusrongidelt ja Novgorodi iseäralise salga 5. eskadron, kelle ratsapiilurid piki jõekallast patrullisid. Nisõi jaama ja Oudova vahel 2 soomusrongi.

Vaenlase ülekaalule vaatamata organiseeriti vastulööke. 26. jaanuaril puhastas 1. rood lpn. Paurmani (praegu major 4. ü. pataljonis) juhatusel vaenlastest U.-Zerdjanka k. ja võttis vangi punaste pataljoni ülema.

27. jaan. 1. roodu 2 rühma kell 0800 võtsid ette pealetungi Ustje-Zerdjanka k. poolt Dolgaja Niiva k. peale, temaga ühinesid 3. eskadroni 3 rühma, kes Kossari t. juures üle jõe tulid; 4. polgu 3. ja 4. rood ja Paide pat. rood tungisid peale Kriuša ja Pustoi Konetsi küladele Narva jõe vasakult kaldalt. Lõunaks olid kõik kü-

Olukord 25. 01. 19. pimeduse tulekul.

Ustje- ja Suur-Zerdjanka külad jäid 1. roodu kaitsta, kuna vahetatud 3. rood ning eskadron viidi varru Mustajõe külla.

25. jaanuaril tungis vaenlane Kriuša, Dolgaja Niiva ja Pustoi Konetsi külade peale ahelikkudes kolmes järgus, iga ahelik umbes 1,5 km pikk. Tal läks korda Paide pat. roodu (37 m.) Dolgaja Niiva k. välja lüüa, sellega jäi 4. polgu 4. roodu (24 sõdurit) vasak tiib kaitseta ja nii 4. kui ka 2. (30 sõdurit) rood taganesid Narva jõe vasakule kaldale.

Samal päeval k. 1430 — 2 roodu punaseid tungis Ustje- ja Suur-Zerdjanka külade peale. U.-Zerdjanka k. olev rühm oli sun-

lad vallutatud meie koondatud löögiga, kusjuures roodud asusid, 4. rood — Pustoi Konets, Paide pat. rood — Kriušasse ja 3. rood — Dolgaja Niivasse.

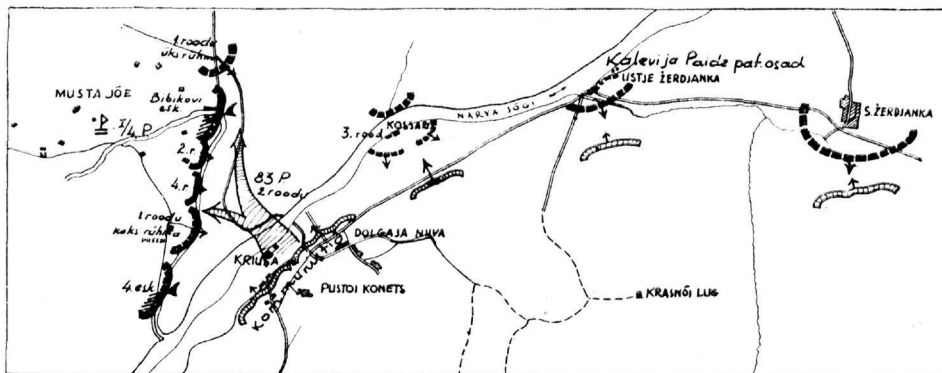
Pärast lõunat saabus diviisiülema käsk, et kõik ohvitserid ja sõdurid peavad paguneid, kokarde (mütsimärke) ja parema käe varuka ümber Eesti värvilist või valget sidet kandma. Selle käsu vastu eksijad ohvitserid pannakse ette 27. jaanuarist alates reameesteks alandamiseks, samuti ka roodude ja komandode ülemad, kelle rahva-aelased seda käsku ei täida. Ühtlasi teatati polgu staabist, et majanduse jaoskonnas paguneid ja kokarde enam ei ole. Pu-

nastest saime jagu, kuid seda käsku täita ei saanud ja pataljoni ülem teatas polgu-ülemale, et asi on kurb, küla sepp kokarde teha ei oska, kohalikkudel külanaistel aga ei ole vastavat materjali pagunite ja käesidemete valmistamiseks. Jäädi ootama ettepanekut reameesteks alandamiseks.

desse, saates seal ühe rühma jõe vasakule kaldale.

Taganevate 2. ja 4. roodu kannul tulid 2 punaste roodu üle jõe ja tungisid kuni Mustajõe jõeni, kus neid peatuma sundisid 1. roodu 2 rühma. 1. roodu üks rühm oli paigutatud valvetõkkesse Auvere-Vaivara

Poolte asetus 30.01.19. ennelõunat.

Juba hommikul 28. jaan. tegid punased järjekorralist katset 1. roodu kaht rühma S.-Žerdjanka k. välja lüüa, kuid nende pealetung ebaõnnestus. Nähes, et jalaväeroodudega S.-Žerdjanka k. vallutamine ei õnnestu, avasid punased küla peale ägeda suurtükitalu soomusrongilt Nisõi jaamast. Kaotuste vältimiseks viidi sõdurid U.-Žerdjanka külasse, kuhu veel 2. roodu üks rühm abiks saadeti. Seda kasutas vaenlane, võttis S.-Žerdjanka k. oma alla ja tungis isegi U.-Žerdjanka k. sihis edasi, kuid lpn. Paurmani roodu vastulöögiga pandi punaste pealetung seisma, hävitati terve punaste rood, võeti 43 vangi ja 27 püssi ning sõjasaagina saadi padrunikaarik ühes hobusega. Täiesti väsinud 4. polgu 1. rood, kes 6 päeva jooksul 4 korda peale tungis ja 2 korda punaste rünnakud tagasi löi, vahetati Kalevlaste ja Paide pat. roodu poolt ning paigutati Mustajõe k. varru. Kuid 1. roodul ei tulnud kaua puhata, sest juba 30. jaan. kell 0500 algas punaste üldine pealetung Kriuša, Dolgaja Niiva ja Pustoi-Konetsi k. peale.

2. rood, kes Kriuša k. ja sellega ka paremat tiiva kaitseks, võttis vaenlase kuni 50 m-ni tulega vastu, siis jooksid punased tormi. Meil olid jaapani püssid ilma täakideta ja roodul tuli taganeda. Löögiga tiivale sunniti ka Pustoi-Konetsi k. kaitsev 4. rood taganema. 3. roodul ei olnud enam võimalust Dolgaja Niiva k. ära tulla ja ta taganes vaenlase surve all Kossari talu-

ristteele. 2. ja 4. rood seati jälle korda ja paisati 1. roodu vasakule tiivale ahelikku. Kell 1100 tuli vene valgete (Bibikovi) eskadron appi, kellest 2 rühma vasaku tiiva pikendamiseks saadeti. Parema tiiva kaitseks läks 2 rühma 4-st eskadronist.

Algas ühine vastulööök, punased tõrjuti tagasi jõe vasakult kaldalt ja külad võeti tagasi. Kommunistide salgad, kes punaste seljataha olid paigutatud, avasid oma taganevate roodude pihta tule. Vaenlase jõud oli otsas ja juba 31. jaanuaril luursalgal läks korda peagu Temnitsa m. tungida.

1. veebruaril käis diviisiülem kindral Tõnisson Mustajõel ja nägi, kui võrd raskes seisukorras on pataljon: peagu pooled sõdurid paljajalu, roodudes skorbuudihaiigus, köögid halvasti tinutatud, hobused äärmiselt välja kurnatud (sest polgust sööta ei saanud, seda tuli vaid rekvireerida), sõdurite supp äärmiselt vedel, anti ju kõigest pool naela kartuleid sõduri peale päevas ja needki väikesed, mõnikord ka sõrmpikkusi ahvenaid, millega kokad olid hädas. Diviisiülem lubas 50 paari säärsaapaid anda ja vahetada 4. polgu II pataljoniga, keda Kuremäe kloostri ümbruses vormeeriti.

Pärast 1. veebruari pataljon võis natuke hinge tõmmata, punased ei tülitanud, tuli abiks vene valgete partisanide salk (106 meest), vahetas 3. ja 4. rood ja asus ajutiselt eesliinile. Nüüd oli aega ka kaevikuid parandada ja traattõkkeid teha tähtsamatel kohtadel.

Õõseti oli hoogus luursalkade tegevus. Näiteks 5. veebruaril lõigati läbi punaste telefonikaabel Temnitsa m. ja Novgorodi ja Staraja Russa talude vahel, kuid luursalk sai Temnitsa m. eel ägeda tulega võetud vastu, seekord lasksid punased lõhkevate kuulidega.

Vangidelt saadud teadeted on vahetus olnud ja Polja külas asub Obrastsovõi polgu staap, Temnitsa m. pataljoni staap, 3. ja 4. r. Staraja Russa t.; polgus 9 roodu, roodus 100—120 meest ja 2 rk.

Et saadud teateid kontrollida, saadeti 6/7. veebruari öösi kell 0245 vange võtma 3 luursalka, igas 30 meest koos kk-dega.

1. salk — Kalevlased U.-Žerdjanka k. Krasnõi Lug'i t. sihis, 2. salk — vene valgete partisanid Novgorodi ja Staraja Russa t. sihis, 3 salk 4. polgu 1. roodust Temnitsa m. sihis.

Tagajärg: Novgorod, Staraja Russa ja Krasnõi Lug vaenlastest puhastatud. Saak — 2 rk, 20 vangi ja muud varustust. Selgus, et vaenlane loobus pealetungist ja asus kaitsele. Kõik punaste katsed läbi murda U.-Žerdjanka ja Kriuša k. juures luhtusid.

13. veebruaril vahetati 4. polgu I pataljon II pataljoni poolt ja I pataljon läks Vairava rajooni varru.

Skagerraki (Jutlandi) lahing 20 aasta eest.

Kõigi aegade suurimast merelahingust — Skagerraki (Jutlandi) lahingust — möödub 31. skp. 20 aastat. Selle lahingu käiku, mida pidasid Inglise ja Saksa mereväe peajõud, võib jagada kolme järku: 1. lahinguristlejate võitlus, 2. lahingulaevade võitlus ja 3. öölahingud.

Lahinguristlejate võitlus.

(Vt. skeem nr. 1.)

31. 05. 16. a. olles mitmeti ette valmistatud ja otsides vastastikust lahingulist kokkupuutunist, mõlemad laevastikud — Inglise ja Saksa — väljusid oma baasidest. Scapa Flow'st, inglise lahingulaevade baasist sõitsid välja peajõud (Grand Fleet) 30. 05. k. 2130 adm. Jellicoe juhatusel, (lipulaev Iron Duke), arvult 24 lahingulaeva, 3 lahinguristlejat, 8 soomusristlejat, 11 kergeristlejat ja 52 hävitajat, kokku 98 üksust. Samal ajal lahkus Rosyth'ist Firth of Forth'ist adm. Beatty lahinguristlejate laevastik (lipulaev Lion), arvult 6 lahinguristlejat, 4 lahingulaeva, 13 kergeristlejat, 29 hävitajat, kokku 52 üksust. Seega inglased kokku 150 lahinguüksust.

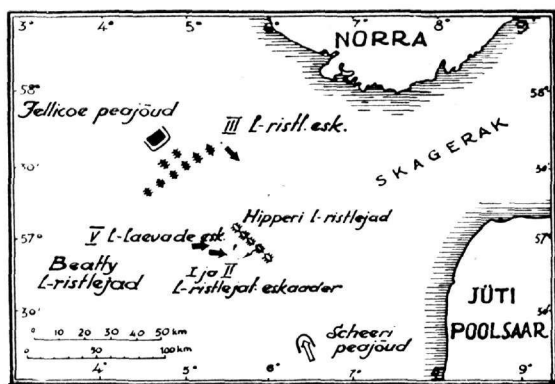
Saksa lahinguristlejate laevastik adm. Hipper'i juhatusel (lipulaev „Lützow“) väljub Wilhelmshavenist 31. 05. 16. a. kell 0200, arvult 5 lahinguristlejat, 10 kergeristlejat, 30 hävitajat, kokku 45 laeva. Kell 0330 järgnevad peajõud (Hochseeflotte) laevastiku juhataja adm. Scheer'i juhtimisel (lipulaev „Friedrich d. Gr.“), arvult 16 lahingulaeva, 6 vanemat lahingulaeva, 1

kergeristleja, 31 hävitajat, kokku 54 üksust. Seega sakslastel kokku 99 lahinguüksust.

Jellicoe pidas kurssi SO, Featty NO ja Saksa laevastik NW. Laevastikkude juhtidel oli vaenlase asukoht, laevastiku suurus ja kursid teadmata. Lõunapaiku 31. 05. 16. a. oli Hipper oma lahinguristlejatega Horns-Riff'i tufelaeva juures, W pool Jüüti poolsaarest. Samal ajal liikusid Beatty lahinguristlejad NO kursiga Skagerakki suunas, kuna Jellicoe peajõududega hoidis SO kurssi, kusjuures ta oli arvamusel, et Scheer asub veel oma baasis. See eksitus tuli sellest, et Scheer vahetas enne väljasõitu „Friedrich d. Gr.“ ja Wilhelmshaveni väljakutse signaale. Nõnda peilis Jellicoe kogu aeg Wilhelmshaveni väljakutse Scheeri väljakutse pähe.

Beatty, hoides alguses võetud kurssi ja kiirust, oleks paratamatult kell 1730 jõudnud oma lahinguristlejatega Hipperi ja Scheeri laevastikkude vahele, kelle vahemaa oli 50 miili, mis oleks olnud vististi tema laevastiku täielik hävimine. Kuid tal oli kokkulepe Jellicoe'ga, et kui ta kella 1500-ni ei kohta vaenlast, pöörduda Nordi ja sõita Jellicoe'le vastu. Seda ta ka tegi ja kell 1500 I esk. lahinguristlejad (l. r.) Lion, Princess Royal, Queen Mary, Tiger, II esk. l. r. New Zealand, Indefatigable ja V lahingulaev, esk. l. l. Barham, Valiant, Warspite, Malaya 3-es reas kõrvuti, ümbritsetud kergeristlejaist ja hävitajaist heidavad Nordi kursile. Selliselt jooksevad Beatty ja Hipperi kursid terava nurga all ühte. Kell 1520

saadavad k.-r. Galatea ja „Elbing“ pea-
gu ühteagu raadioteate, et nad vastastikku
silmaavad vaenlast. Varsti vahetavad nad
selle merelahingu esimesi laske. Nüüd on
selge nii Hipper'ile kui Beatty'le, et nende
kerget lahinguüksused on enda vahel võit-
luses, kuid rohkem üksteise jõududest ei
tea kumbki. Hipper, muutes mõnda korda
oma kurssi, heidab lõppeks endisele kursile
NW Beatty, saades teiskordse raadioteate
Galatealt, et tal näha seitsme suure
laeva suitsu, muudab samuti oma laevas-
tiku kurssi SSO ja pärast Südi, olles veen-
dunud, et sakslasel on ainult lahinguristle-
jate eskaader meres, ja et on soodus seda
tema ja Jellicoe vahele asetades hävitada.

Skeem nr. 1.

Tegelik seis k. 1600 oli aga niisugune, et Scheeri ja Hipperi vahe oli 50 miili, kuna Beatty ja Jellicoe laevastikkude vahe — 71 miili. Kui nüüd Beatty, arvates küllalt kaugele Südi jõudnud olevat, muudab kella 1552—1615 vahel mitu korda kurssi ja jääb lõppeks kursile OSO, et sellega sundida sakslast Osti kursiga lahingut vastu võtma. Seejuures vastastikku kokkujooksvad kursid toovad vaenlasi varsti, s. o. kell 1625 üksteise nähtavusse. Hipper, nähes, et Osti kursil on tal väga soodus lahingut pidada — viib ju see kurss inglasi Scheeri laevastiku peale — pöörab oma laevad ka Osti.

Vahepeal Jellicoe, olles arvamisel, et Saksa lahinguristlejad pärast Beattyga kokkupuutumist Skagerraki kaudu katsuvad pageda Balti merde, saadab seepärast oma III lahinguristlejate eskaadri adm. Hood'i juhatusel neile ette. Kui ta aga kell 1700 saab Beatty'lt teate, et viimane on Hipperiga võitluses kursi peal SO 50°, muudab ta oma endise otsuse ja saadab III eskaadri adm. Beatty'le appi. Vahepeal lahingukäik areneb järgmiselt.

Kell 1648 avavad sakslased (l. r. „Lütow“, „Derfflinger“, „Seydlitz“, „Moltke“, „Von der Tann“) esimestena tule inglastele 18 km pealt. Inglastel on I ja II l. r. eskaadris 32—343 mm ja 16—305 mm kahurit sakslaste 16—305 mm ja 28—280 mm kahuri vastu. Sakslased lasevad täpsamini ja kiiremini, samuti on nende küll väiksema kalibri mürskudel suurem soomuse läbistamise võime. Paremad on neil ka kaugusemõõtmise ja sihtimise abinõud. Varsti on vastastikused tabavused. Kannatada saavad inglasi Lion, Tiger ja sakslastel „v. d. Tann“. Nüüd on aga vahemaa võitlevate poolte vahel langenud kuni 12 km. Beatty, soovides oma laevade nõrgema soomuse tõttu jätkata võitlust kaugema maa pealt, pöörduvad kaks rumbi paremale. Kuid nüüd saab Indefatigable kaks korda järjesti 5 tabavust ja lendab õhku (1017 meest surma, 2 vangi langenud) laeva sisemuses tekkinud püssirohu keldri detonatsiooni tõttu. „Lütow“ tabab kella 1705 paiku Lion'i veel 6 korda, tekitades talle tõsist kahju. Sakslased seevastu kannatavad vähem. Nüüd asub lahinguväljale ka V lahingulaevade eskaader oma 380 mm suurtükkidega, kes vahepeal kõiki Beatty manööverdumisi ei teinud kaasa puuduliku side tõttu ja see-
ga suurendas oma vahemaa viimasega kuni 10 miilini. Kell on 1706. Vahemaa vaenlaste vahel on kasvanud kuni 18 km. Beatty, nähes oma V eskaadri tulekut laskeulatusele, pöörab kell 1712 tagasi kursile OSO. Peagi on vahemaa vaenlaste vahel jälle 13 km, kuid sakslaste tule mõju annab ennast seevõrra tõhusalt tunda, et Beatty pöörab jällegi 2 rumbi vaenlasest ära. Siin aga „Derfflinger“ ja „Seydlitz“ ühendatud tule mõjul 27 000 tn Queen Mary plahvatab ja kistakse tükkideks (1266 meest surma, 6 haavata, 2 vangi langenud). Kell 1720 Beatty saadab oma hävitajad torpedo rünnakule. Olukord kujuneb aga selliseks, et ka sakslased samal ajal torpedo rünnaku ette võtavad ja nii jooksevad mõlemad pooled läbi vastastikuse keskmise ja kerge kal. kahuri tule hiigla kiirusega kokku. Üldises lahingus hukuvad inglise Nomad, sakslasil „V 27“ ja „V 29“. Kell 1740 saavad nii Beatty kui Jellicoe k.-r. Southampton'ilt (Beatty k-ristlejate luuregrupi lipulaev) raadioteate saksa peajõudude — adm. Scheeri lähenemisest lahinguväljale. Beattyl ei jää muud üle kui otsida ühinemist Jellicoe'ga. Ta pöörduvad Nordi. Scheer jõuab siiski avada tule „König'ilt“, „Grosser Kurfürst'ilt“ ja „Markgraf'ilt“ inglaste

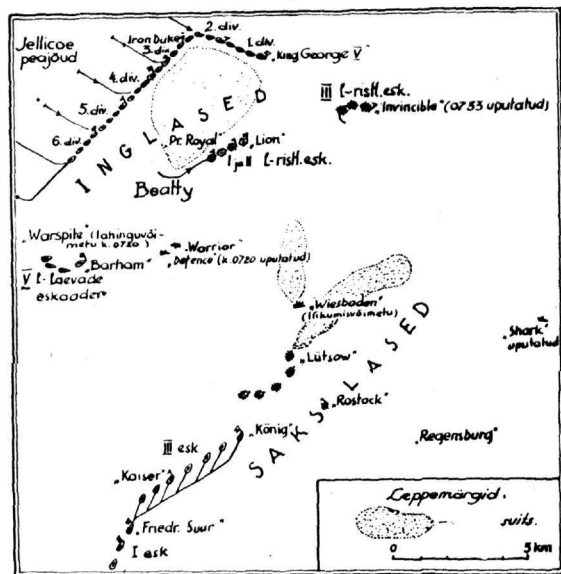
Lion'i, Princess Royal'i ja Tiger'i pihta, kuid tagajärjetult suure vahemaa ja Beatty kiire kadumise tõttu väljaspoole tule ulatavusest. Nüüd on aga võimalus Hipper'il jätkata tuleandmist. Vastastikuse tulevahetuse ajal „Seydlitz“ saab ingl. hävitajate poolt väljalastud torpeedo tabavuse vööri, kuid jääb rivvi. Beatty pöörab kell 1755 NW ja pääseb täielikult tulest paksu suitsu tõttu, mis lahinguväljal heljub. Vahepeal on aga ka ingl. V eskaader võitlusse asunud saksa lahingulaevadega. Barham saab tõsiselt kannatada „Kronprinz'i“ ja „Kaiser'i“ tule läbi. Adm. Evan-Thomas pöörab ümber ja järgneb Beatty'le, aga nüüd ta satub omakorda Hipper'i l.-r. tule alla. Barham ja Warspite kannatavad „Lützow'i“ ja „Seydlitz'i“ tule all. Kõige halvem aga on lõpulaeva Malaya seisukord, millele on koondatud „v. d. Tann'i“, „Moltke“ ja „Kaiser'i“ ühendatud tuli. Laev vajub küljeli ja põleb, kuid pea saab ta tulekahjust jagu ja kaob silmist suitsu sisse. Sakslaste pool saavad tabavusi „Grosser Kurfürst“, „Markgraf“, „Derfflinger“, „Seydlitz“, „v. d. Tann“, kõige enam aga „Lützow“. Suurte laevade võitluse ajal katsuvad ka mõlema poole hävitajad torpeedo laskeulatuseni jõuda. Rünnakud aga tulemusi ei anna — torpeedod ei taba. Seejuures lastakse põhja suur-ütkitulega inglise hävitaja Nestor. Täie käiguga jälgib nüüd saksa ühendatud laevastik Beattyt kursil N. Hipper asub eelkõige. Sellega lõpeb lahingu I faas.

Lahingulaevade võitlus.

(Vt. skeem nr. 2.)

Päikese läände vajumisega on jälgijad laevad silmapiiril Beatty'le hästi silmapaistavad, kuna inglaste omad Hipper'ile halvasti. Kella 1900 paiku saavad „Derfflinger“ ja „Seydlitz“ mitu tabavust. Hipper on sunnitud tulepiirkonnast eemalduma ja pöörab kursile SW kell 1905. Scheeri lahingulaevad, III eskaader lipulaev „Friedrich d. Gr.“ ja 7 lahingulaeva; I eskaader lipulaev „Ostfriesland“ ja 7 lahingulaeva, II eskaader, lipulaev „Deutschland“ ja 5 lahingulaeva — on ka tulepiirkonda jõudnud. Scheer vähendab laevastiku käiku 15 sõlmeni. Ta arvab end vaenlasest vabanenud olevat, kuid just nüüd puutuvad juba mõlemi poolte peajõud kokku. Jellicoe liigub NW-ist, olles jaotanud oma II, IV ja I eskaadri (II eskaader — lipulaev Iron Duke ja 8 lahingulaeva, IV eskaader — lipulaev Royal Oak ja 6 lipulaeva; I eskaader —

lipulaev Marlborough ja 7 lahingulaeva) — kuude divisjoni kolonni ä 4 laeva. 8 miili eespool sõidab I soomusristlejate eskaader — lipulaev Defence ja 3 l.-ristlejat. Vahepeal aga inglise III lah. rist. eskaader, kelle Jellicoe juba varemalt Beatty'le toetuseks saatis, satub saksa II luuregrupi peale (ker.-ristl. „Frankfurt“, „Pillau“, „Elbing“, „Wiesbaden“), avab sellele tule ja tal läheb korda k.-r. „Wiesbaden'i“ liikumisvõimetuks teha. Ka „Pillau“ saab tõsisemaid vigastusi. II luuregrupi juhataja saadab oma II, VI ja IX hävitaja flotillid torpeedorünnakule. Järgnevad üksikvõitlused inglise ja saksa hävitajate vahel, kusjuures hukkub inglise hävitaja Shark.

Skeem nr. 2.

Märge: Invincible uputatud k. 1933.

Kui Jellicoe kell 1914 näeb Beatty'i hoo- pis teisest suunast ilmutavat, on ta väga üllatatud. Siin on tegemist veaga kohamääramises Beatty kiiresti liikuvate ja mitu korda kursse muutvate laevade poolt. See viga (vahe) oli 11 miili. Jellicoe rivistab kohe oma 6 divisjoni ümber kiilivee kolonni; samal ajal sõidab Beatty Jellicoe ja sakslaste vahelt läbi täiskäiguga Osti, et seada end inglaste võitlusliini ette. V lahingulaevade eskaader tahab Beatty'le järgneda, kuid nähes, et ta jääks Jellicoe lahingulaevade tulejuhtimisele ette, jääb õigusega lahinguvälja Westi poole (vasakule tiivale). Seejuures satub ta aga sakslaste III l. l. eskaadri tule alla, kus „Friedrich d. Gr.“, „Kaiserin'i“ ja teiste l. laevadelt saab Warspite 12 tabavust, mis teda muudavad täiesti võitlusvõimetuks. Ta saade-

takse tagasi Rosyth'i. Samal ajal soomusristleja Defence, kes on ametis „Wiesbadeni“ pommitamisega, üllatatakse väljal heljuva paksu suitsu seest väljatuleva „Lützowi“ tulega. „Lützow'i“, „Gr. Kurfürst'i“, „Markgraf'i“ ja „Kronprinzi“ ühendatud tule tagajärjel soomusristleja lendab õhku kell 1920 ühes oma juhi adm. Arbuthnot'iga ja 903 mehega. Warrior, kes samuti võttis osa juba enne liikumisvõimetuks tehtud „Wiesbadeni“ pommitamisest ja kes nüüd ka saksa l.l. tule alla sattus, jõuab suure vaevaga lahinguväljalt eemalduda, kuid tagasiteel kodumaale vajub 01. 06. 16. a. kell 0845 põhja. Vahepeal Beatty sõites täiel käigul Osti poole, polles veel jõudnud end asetada Jellicoe lahingulaevade etteotsa. Nüüd on tal veel ees Hood'i III lah.-ristlejate eskaader, kes Osti poolt tuleb; kuid Hood kell 1922 suurepärase manöövriga asetab end ise Beatty l.-ristlejate etteotsa. Seega Jellicoe on niikaugel, et kell 1925 saab avada tule sakslasile mööda tervet liini kõigilt oma l.-laevadelt. Sakslastel kannatavad „König“ ja iseäranis raskesti — „Lützow“. Et Scheer tuule peal on, takistab tema laevade sihtimist paks suits ja ta saab vaevalt tulega vastata. Kell 1930 avaneb korraks silmapiir suitsust ja toob nähtavale Invincible'i III l.-ristl. eskaadri lipulaeva. Kohe avavad „Lützow“ ja „Derfflinger“ tule 9 km pealt tema pihta. Mõne kogulasa järele tabatakse Invincible kesklaeva ja ta detoneerub kell 1933, murdudes keskelt pooleks. Laev vajub kohe põhja oma juhi adm. Hood'i ja 1026 mehega; ainult 1 haavatu päästeti. Kuid vaatamata sellele edule sakslaste seisukord muutub ikka kriitilisemaks. Inglise tabed saavad üha tihemini, kuna „Lützow'il“, „Seydlitz'il“ ja „v. d. Tann'il“ on tuli sünnitanud suuri kahjusid. Seetõttu Scheer pöörab kell 1945 „kõik korraga“ vastakursile, s. o. W. Lahinguristlejad jäävad sel moel võitlusliini lõppu. Viimaste lipulaev „Lützow“, kes on raskesti vigastatud, jääb maha ja püüab SW kursiga tulepiirkonnast eemalduda. Samal ajal saavad endid „Lützow'i“ ja inglase võitlusliini vahele hävitajad „G 40“, „G 38“, „V 45“ ja „G 37“, et oma korstnatest välja lastud paksu suitsuga teda vaenlase eest katta; ühtlasi hävitaja „G 39“ sõidab „Lützowi“ boorti, et Hipperit ühes staabiga mõne teise — vähem kannatada saanud l.-ristlejale üle viia.

Niiviisi jõuab „Lützow“ vähehaaval lahingupiirkonnast välja ja laseb kell 2045 oma viimase lasu.

Scheeri pööre W on inglase poolt vaevalt märgatud. Jellicoe kartes, et Scheer selle manöövriga tahab teda meelitada kas a-laevadele või miinidele, pöörab kell 1955 kolonnide rivis S kursile, arvates, et Scheer pärast ikkagi kursi oma baasi, s. o. SSO peale paneb ja ta sel moel Scheerile ette jõuab ja tee ära lõikab. Samal ajal avavad ingl. lipulaevad jälle tule „Wiesbadeni“le, kes pole veel vajunud. Seejuures tabab suurtükitali ka hävitajat „V 48“, kes varsti hukkub. Korraga aga saab l.-laevade eskaadri lipulaev Marlborough torpeedo tabavuse, mida välja laskis kas „Wiesbaden“ või „V 48“. Ta saab selle tagajärjel ainult 16 sõlme käiku pidada ja jääb vähehaaval terve l. eskaadriga teistest maha. Scheer ei sõida kaua W kursiga. Ta näeb, et see kurss viib teda eemale oma baasist ja ühtlasi jääb initsiatiiv tema ründamiseks järgmisel hommikul vaenlasele. Ta otsustab teha meeletu löögi kõigi oma jõududega Jellicoe peale. Seepärast ta pöörab kell 2000 jälle „kõik korraga“ Osti. Nüüd asetsevad liini eesotsas jälle lahinguristlejad; esimene laev on „Derfflinger“, kelle komander ka l.-ristlejaid juhatab, kuna Hipper on veel „Lützow'il“. Kell 2004 algab võitlus poolte vahel. Saksa laevad peegelduvad selgesti õhtupäikesest valgustatud silmapiiril, siis kui inglase omad — tumedal foonil. Seetõttu on esimesed heaks märklauaks vaenlase mürskudele ja saavad vaevalt tulega vastata. Neil on ainult selgesti nähtavad vaenlase kahurite kogulaskude kollakas-punased helgid, mis vilksatavad NO üle Osti kuni SO-ni. Jellicoe otsustab veel kõvemini saksa lahinguliini S poolt ümber haarata oma II lah.-laev. eskaadriga. Scheer, et ähvardavast ümberhaaramisest pääseda, saadab kell 2013 kõik oma hävitajad lah.-ristlejate kaitse all torpeedo rünnakule ja ise pöörab 3-dat korda W kursile. Jälle saab nüüd saksa lah.-ristlejate eskaader tugevasti inglase tule all kannatada. „Derfflinger'il“ üks 380 mm granaat lööb 4-dasse torni, viskab selle ümber, süütab laengud ja tapab mürgiste gaasidega terve torni meeskonna — 75 meest. Kell 2017 kui vahemaa nende ja ingl. võitlusliini vahel vähenes 9 km-ni, pööravad l.-ristlejad Scheeri signaali peale Südi ja jätkavad võitlust paralleelsel kursil. Kell 2020 kui Scheeri peajõud on oma manöövri (W kursile heitmise) lõpule viinud, pööravad ka l.-ristlejad temale järgi. Veel saavad mitu tabavust „v. d. Tann“ ja „Derfflinger“, kelle 3-at torni tabab vaenlase mürsk, surmates selle

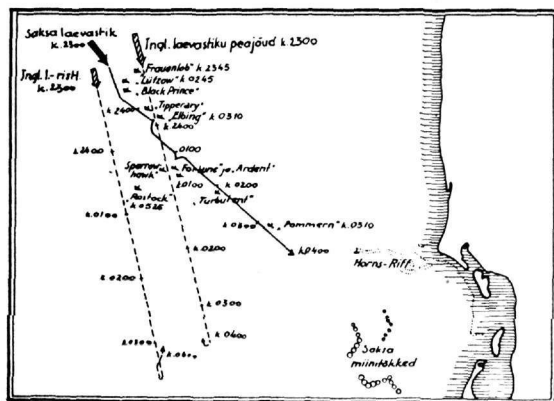
meeskonnast 70 meest. Peagu samal ajal tormavad täiel käigul VI ja IX häv. flotillid torpeedo rünnakule, Jellicoe lah.-laevade iinile. Vaenlase marutule all lasevad nad oma torpeedod välja ja pööravad siis ümber; seejuures saab hävitaja „S 35“ suurekaliibrilise mürsu kesklaeva, murdub pooleks ja vajub silmapilkselt. Sakslaste III ja V häv. flotillid saavad aga kõigist mõned torpeedod välja lasta. Igal juhul rünnakul on see tagajärg, et ta sunnib Jellicoe't torpeedode jooksuradadest kõrvale hoidmiseks 45° vasakule pöörama. Kell 2035 pöördub ta kursile S tagasi ja kell 2100 saades Beatty'lt (kes on kaugemal WSW'is) teate vaenlase asukoha üle — kursile W, et kiiremini Scheeriga jälle kokku puutuda. Vahepeal peavad vastaste kerged jõud vastastikke võitlusi, kuid tagajärgedeta. Beatty, kes sõidab muudetud kursil WSW, näeb jälle kell 2120 sakslasi ja ehkki Lion'il on pooled kahurid reast välja viidud, alustab kohe võitlust. „Derfflinger“ ja „Seydlitz“ saavad tabavusi ja lõpuks lah.-ristlejate eskaader pöördub kaugemale Westi, nii et peagi (kell 2130) kaob Beatty käest. Sellega lõpeb Skagerraki lahingu II faas.

III faas — öölahingud.

Scheeri kavatsus on iga hinnaga öö jooksul katsuda Horns-Riffi tulelaeva juurde jõuda, et kui järgmisel hommikul üleolev vaenlane teda sunnib lahingut vastu võtma, olla oma baasile lähemal. Seepärast ta annab kell 2210 käsu: „Kurs SSO¼O, kiirus 16 slm. Läbi lüüa“. Jellicoe teab, et saksa laevastik asub kuski lähemas ümbruses, teab ka, et Scheeril ei jää muud üle kui katsuda öö jooksul oma rannikule lähemale jõuda ja heidab kell 2200 kursile S, milline viib umbes Helgoland'i peale, rivistades oma lah.-laevad 4 kolonni, eesotsas Beatty lah.-ristlejatega, kuna kõik hävitajate flotillid jäävad taha (laevastiku sabasse). Lühike kevadöö on pilvine ja pime. Tuul SSW — 2 palli. Nähtavus umbes 3 miili. Scheeri laevastik liigub kiiliveerivis järgmises järjekorras: I, III, II esk., lah.-ristlejad. Eelkõige sõidab II luuregrupp (k.-r. „Frankfurt“, „Pillau“, „Elbing“), selle grupi k.-r. „Wiesbaden“ nagu teada sai rängalt tulistatud, liikumisvõimetuks tehtud ja oli juba põhja vajunud. IV luuregrupp (k.-r. „Stettin“, „München“, „Frauenlob“, „Stuttgart“) moodustab küljekaitse Westi poole. Hävitajad on tal aga kõik laiali saadetud vaenlast ründama.

Jellicoe, nagu eespool mainitud, liigub

4-jas tihedas kolonnis, seda selleks, et raskendada Saksa hävitajatele tema peajõude leida, mis oleks märksa kergem kui laevastik on välja venitatud ühte pikka kiiliveekoloni. Ja tõesti Saksa hävitajad ei suuda lühikese öö jooksul Jellicoe lah.-laevu üles leida. Sellegi poolest puutuvad vaenlaste laevastikkude mõned osad öö jooksul kokku. See tuleb sellest, et nad peavad kurssi, mis üksteisega ristuvad (vaata skeemi). Mõlemate laevastikkude vahemaa on öö algul üksteisest 10 miili. Inglesed sõidavad 17 slm. kiirusega; sakslased — 16 slm., kusjuures Scheer asub Jellicoe'st W pool. Nõnda tuleb siis, et sakslased inglise peajõudude tagant mööduvad. Laevastikud liiguvad kaetud tuledega. Helgiheitjaid avada on muidugi kõvasti keelatud; valgustada

Skeem nr. 3.

võib ainult juhul, kui on kindlasti teada, et tegemist vaenlasega. Esimesed öölahingud peetakse laevastikkude küljel ja lõpus. Kell 2330 ingl. II kergeristl. eskaader (commandore Goodenough, k.-r. Southampton) kohtab k.-r. „Stettin'i“, „München'i“, „Frauenlob'i“ ja „Stuttgart'i“. Algab lahing. Mõlemad pooled võitlevad vahvasti. Seejuures saab „Frauenlob“ Southampton'i väljalastud torpeedo (700 m pealt) pihta ja vajub põhja, kahuri meeskondade kuni vööni vees võideldes. Umbes kesköö paiku inglise laevastik möödub läheda maa pealt — saksa omast, ilma et kumbagil laevast, juhul sellest aimu oleks. Ingl. liini taga sõidavad V lah.-ristl. esk. (Barham) ja VI lah.-laev. divisjon oma lipulaeva Marborough'ga, kes saadud torpeedotabe tõttu ei suuda Jellicoe'ga sammu pidada. Veel kaugemal nendest asuvad ingl. hävitajate flotillid. IV hävit. flotill (lipulaev Tipperary) silmab 01.06.16. a. kell 0030 endas paremal pool suurte laevade varju. Ta ei

Rootsi mereväe esindaja Soome, Eesti, Läti ja Leetu.

Kaptenleitnant Sven J. Nordgren.

1. maist 1936. a. on määratud kaptenleitnant Sven J. Nordgren Rootsi mereväe esindajaks Soome ja Balti riigesse. Kapten Nordgren on sündinud 15. mail 1895. a. Esi-

mese ohvitseri auastme omandas 1916. a. Kaptenleitnandiks ülendatud 1928. a. Kapten Nordgren on teeninud mitmesugustel aladel Rootsi mereväes. Tema teenistuskaik lühedases kokkuvõttes on olnud järgmine:

- läbi teinud staabiteenistuse kursuse merekoolis;
- olnud õpetajaks merekoolis;
- omandanud torpeedoohvitseri ettevalmistuse;
- kadettide väljaõpet juhtinud 1920.—23. 1929.—30. a.;
- teeninud adjutantina laevadel ja kaldaosades;
- olnud hävitajate „Sigurdi“ ja „Ehrensköldi“ komandör 1934. ja 1935. a.;
- lähetatud 1935. a. mereväe staabi operatiivosakonda.

Viimasel kohal teenides alalise asukohaga Stokholmis, täidab kapten Nordgren ka ühtlasi mereväe esindaja kohuseid. Tema korralikku teenistust on hinnatud Rootsi ja välismaa aumärkidega.

Ütleme teretulemast Rootsi mereväe esindajale ja soovime edu töös.

tea, kellega on tegemist: on need omad laevad, või vaenlane. Lõpuks T i p p e r a r y näitab morsega oma tundesignaali. Kohe valgustab lah.-l. „Westfalen“ teda oma helgiheitjatega ja ühtlasi annab tuld. Tema järgnevad tulistamises „Nassau“, „Rostock“ ja „Elbing“. IV hävit. flotill laseb 900 m oma torpeedod välja. Saksa laevad pööravad paremale; ükski torpeedo ei taba sihti. T i p p e r a r y seisab leekides, üks plahvatus järgneb teisele, kuid ta võitleb vaprast kuni vajub. Hävitaja S p i t f i r e pimestatud T i p p e r a r y tulekahjust jookseb „Nassau“ nina alla ja rammimisel saab raskelt vigastada, kuid algab omal jõul teekonda kodumaale. Saksa laevade paremale pööramisel järgnevas segaduses rammib „Posen“ oma k.-r. „Elbingi“, kes liikumisvõimetult seisma jääb. Vaevalt saab I eskaader vanale kursile heita, kui IV flotilli hävitajad nüüd hävitaja „Broke“ poolt juhutatud jälle lähenevad Saksa lah.-laevadele. „Broke“ näitab oma tundesignaali, sakslased vastavad kiirtulega. Ajal, kui nad torpeedode eest paremale pööravad, külvavad nad hävitajaid tulega üle. „Broke“ jookseb mõnda aega juhutamata Osti poole ja rammib parajasti möödasoitvat häv.

Sparrowhawk'i, kellel pealegi veel hävit. „Contest“ ahtri ära lõikab. Sparrowhawk vajub varsti põhja. K.-r. „Rostock“ saab siin torpeedo tabe ja suudab vaid suure vaevaga veel S poole liikuda. Laialipaisatud IV häv. flotill, mis vahepeal 3 miili Osti on soitnud, muutes kurssi endise peale, satub nüüd kolmandat korda Saksa lah.-laevade liini peale. „Westfalen“ tulistab F o r t u n e'i. Esimese lasu järgi seisab „Fortune“ leekides ja varsti upub. Järgmised kaks hävitajat on ka leekides ja suure vaevaga püüavad helgiheitjate valgusest välja jõuda. Nüüd läheneb selle flotilli viimane hävitaja A r d e n t kell 0130 paksu suitsupilvedele, millede taga ta kahjuks liig hilja Saksa laevu ära tunneb. Väljalastud torpeedo ei taba märki ja „Westfalen“ oma tulega uputab teda 800 m pealt. Sellega on IV flotill lõplikult laiali paisatud ja ja võitlusvõimetu. Umbes samal ajal, natuke tagapool, leiab aset veel üks kurbmäng. Ingl. soomusristleja Black Prince, kes arvatavasti vigastuste tõttu oma laevastiku sappa jäi, näeb korraga paremal suurte laevade varje (siluette), peab neid oma deks ja tüürib nende poole. „Nassau“ küsitleb teda oma tundesignaaliaga. B l a c k

Prince ei vasta. Ta saab helgiheitjatega valgustatud, temas vaenlane ära tuntud ja lühikese aja jooksul on õnnetu soomusristleja l.l. „Thüringeni“, „Ostfriesland'i“ ja „Friedrich d. Gr.“ tule ohver. Hiigla kõrges tulesambas lendab ta kell 0115 kogu meeskonnaga (857 meest) õhku.

IV häv. flotilli võitluste ajal Saksa lahinguliini peaga mööduvad viimasest ka V lah.-laevade esk. (Barhami klass) ja VI lah.laev. divisjon Marlborough'ga eesotsas. Veel asetsevad IX, X, XI, XII ja XIII häv. flotillide arvukad hävitajad Osti pool Saksa liini. Kell 0200 satuvad kaks hävitajat Petard ja Turbulent Saksa lahinguliini pea peale, kusjuures Turbulent uputatakse, kuna Petard raskesti vigastatuna minema pääseb. 43-st hävitajast, mis Jellicoe oma laevastiku sappa asetab, tulevad 27 häv. kogemata kokkupuutumisele Saksa laevadega. XII häv. flotill — koosneb 16 hävitajast — pole veel öölahingust osa võtnud. Kell 0120 flotilli juht märkab endast W pool suurte laevade liini. Ta teatab sellest Jellicoe'le, kuid saksa laevade raadiojaamade segamise tõttu ei saavuta see raadioteade oma sihti. Siiski kell 0300 ta võtab rünnaku ette. Vihmane, hall päev hakkab just koitma. Helgiheitjate valgus ei mõju enam. XII häv. flotill laseb välja terve hulga torpeedosid. Terve rida Saksa laevu näeb neid ees, taga, kõrval. Sakslased pööravad kõrvale ja kahuritulega tõrjuvad hävitajaid eemale. Kuid sel ajal vana lahingulaev, 13 000 tn. „Pommern“ saab torpeedo tabe ja plahvatab arvatavasti detonatsiooniga tagajärjel. Ükski meeskonnast ei pääse eluga. 5 min. pärast „Pommerni“ hukkumist plahvatab ka teadmatuul põhjusil häv. „V 4“, murdudes kahte ossa. Nüüd jääks veel mõne sõnaga puudutada „Lützow'i“ saatust. Kesköö paigu on laevas juba 8000 tn vett; süvis võõris 17 m. Laeva komander katsub tagurpidi liikuda, kuid varsti tulevad kruvid veepinnale. Laeva ähvardab iga silmapilk ümberminek. 4 sak-

sa hävitajat sõidavad tema boorti ja võtavad meeskonna endile peale. Adm. Hipper ühes staabiga on juba enne l.-ristl. „Moltke'le“ üle viidud. Kell 0220 lasevad oma hävitajad kahe torpeedoga „Lützow'i“ põhja. Kergeristleja „Elbing“, kes k. 0230 saadik liikumisevõimetu, ei suuda ka sissetungiva vee rohkuse tõttu kaua vee peal seista ja kell 0300 lastakse oma meeste poolt õhku. Meeskond oli enne antud üle juuresolevatele hävitajatele. Lõpuks k.-r. „Rostock“, kes on hävitaja „S 54“ sleppis, kell 0455 kohtab merel 2-te vaenlase ristlejat ja, et ta nende kätte ei satuks, lastakse ta torpeedoga põhja. Sellega tegelikult lõpebki Skagerraki lahing. Kell 0450 on Saksa laevastik Horns-Riffi tulelaeva traaversil. Jellicoe, kes on sakslasist mitukümmend miili W pool, pöörab juba kell 0330 Nordi ja kell 0515 saades Admiraliteedilt andmeid Saksa laevastiku asukoha üle, alustab teekonda kodumaale.

On palju vaieldud ja vaieldakse praegugi selle üle, kumb pool tuli võitjaks Skagerraki lahingus. Selle lühikese kirjutuse ülesanne on ainult objektiivselt lahingu käiku kirjeldada, jättes võimalust mööda kõik strateegilised ja taktikalised küsimused puudutamata. Jääb vaid teha lühike lahingu hinnang. Nagu eespool öeldud, võtsid lahingust osa: inglaste poolt 150 üksust, sakslaste poolt — 99 üksust. Seega vahetkord 3 : 2. Raskekaliibrilisi granaate lasid välja: inglased 4598 — neist tabasid 100 = 2,17%; sakslaste vastavad arvud on — 3597, tabasid — 120 = 3,33%. Üle kümne tabavuse said pihta: „Lützow“ — 24, „Seydlitz“ — 21, „Tiger“ ja „Derfflinger“ kumbki — 17, Warrior ja Black Prince kumbki — 15, Warspite — 13, Lion — 12 ja „König“ — 10. Uputatud laevade tonnaaz: inglasil — 14 üksust — 113 435 tn.; sakslasil — 11 üksust — 61 180 tn. Inimestest kaotused: inglasil langenuid 6094, haavatuid 674, vangilangenuid 177. Sakslasil langenuid 2551, haavatuid — 507.

G. B.

Õise väljaõppe korraldamine poola vaadete kohaselt.

(„Militarais Apskats“ nr. 12 — 1935. a. ja nr. 1 — 1936. a.)

1. Õise väljaõppe üldisi põhimõtteid.

Väljaõppe eesmärk — valmistada ette laskureid kui ka üksusi (juhte) õiseks tegevuseks, et vähendada pimeduse ebasoodsat mõju nende moraalsele ja tegevusele.

Väljaõpet tuleb alustada juba noortekursusel ja see peab kestma järjekindlalt terve õppeaja vältel — suvel vähemalt üks kord, kuna muudel aastaaegadel, vähemalt kaks korda nädalas. Üksiku õppuse kestus ei pruugi ületada 2—3 õppetundi, sest vastasel korral õpilased ei suuda õõ uinutava mõju tõttu oma tähelepanu kontsentreerida õppuse käigule.

a) Üksikvõitleja väljaõpe.

Väljaõppeks valida välja maastik:

- milline on õpilastele enam-vähem tuttav päevastest õppustest, et kergendada võitlejatel orienteerumist ja anda neile võimalust esemete võrdlemiseks päeval ja öösi;
- kus oleks palju mitmekesiseid orienteerimiseemeid, et õpilased saaks neile pöörduda tähelepanu;
- kus oleks kõrgustikke, et õpilastel oleks võimalus näidata esemete nähtavust mäe otsast ja orust, kui ka õpetada neid kasutama maastikku liikumisel;
- mitmekesise pinnaga (kruus, kivid, mättad jne.), et õpetada võitlejaid määratult liikuma.

Et oleks järk-järguline üleminek päevast tegevuselt õisele, tuleb esimest õist õppust teostada hämarikus, järgmist kuuvalgel, kuna ülejäänuid — täielikus pimeduses. Õppuse algul võitlejatele selgitada õise tegevuse tähtsust ja selle tegevuse kasutamist tulevikusõjas. Esimestel õppetundidel laskur valmistub ette tehniliselt: teda tutvustatakse õise tegevuse iseäraldustega (orienteerumine, vaatlus, liikumine jne.). Rõõbiti sellega tuleb õpilast tutvustada relvade, peamiselt täägi ja käsigranaadi, kasutamise iseäraldustega öösi.

Edasi laskur õpib, rõõbiti päevaste õppustega, teotsemist mitmesugustes lahingulokordades, pöörates peamist tähelepanu aktiivsetele tegevustele, mis nõuab üksikvõitlejalt suuremaid tehnilisi oskusi.

Erilist tähelepanu tuleb pöörduda aga võitlejate moraalsele kasvatusetegevuseks öösi, sest moraal on eduka õise teotsemise peamisi algingimusi. Siin õpilastes peab sagedaste õiste õppustega kasvatama usku õise tegevuse edukusele; samuti tuleb neid harjutada likvideerima külmavereliselt ootamatusi.

b) Üksuste väljaõpe.

Üksuste väljaõppe eesmärk: õpetada võitlejaid välja õisteks tegevusteks üksuste koosseisus, kui ka anda juhtidele võimalusi üksuste juhtimiseks öösi.

Üksuste õppusi teostada, analoogiliselt üksikvõitleja väljaõppega, üksustega jaost kuni pataljonini, algul tuntud, hiljem tundmata maastikul.

Peamist tähelepanu tuleb pöörduda pealetegevusele, nii kui üksuste distsiplineeritud liiklemisele, suuna hoidmisele, sideme pidamisele, luurele, lähtealuse sissevõtmisele, rünnaku suuna valikule, ja lõpuks kõige tähtsamale — julge rünnaku sooritamisele. Seevastu kaitsetegevusele ja rünnakuõppustele tuleb pöörduda vähe tähelepanu, sest need ei erine palju vastavast päevastest tegevustest.

d) Juhtide õppused.

Üksuste juhtimine öösi on väga raske; pimeduse tõttu juht ei saa isiklikult jälgida oma üksuste tegevust. Juht peab olukorda hindama eelmisel päeval, või isegi öösi saadud puudulikkude andmete põhjal, mis raskendab õige otsuse võtmist. Seega teadmatust (mis mõjustab närve ja psühhikat) ja peale selle veel vastase ootamatute, „igast küljest tulla võivate“ löökide ootamine on tegurid, mis võivad viia juhti meelekindluse kaotamiseni ning kartliku, ebaloogilise otsuse võtmiseni. Lõpuks, sideme pidamise ja käskude andmise raskuste tõttu kõige väiksemagi vea juures üksused libisevad juhi käest. See kõik nõuab juhtide igakülget ja pidevat ettevalmistust õisteks tegevusteks.

Rahu ajal juht peab õppima orienteeruma, igas õises olukorras juhtima üksuste tegevust, laskmata neid libiseda oma käest, kuid seejuures võtmata käsuallustelt omaalgatuse väljenda-

mise võimalust. Juhtide kaadrit tuleb ette valmistada: öö positiivsete omaduste teadlikule kasutamisele ja negatiivse mõju vähendamisele; käsualuseid õisteks tegevusteks ette valmistama.

Juhtide teoreetiline õppus peab sisaldama öise tegevuse taktika ja vastavate sõja-ajalooliste näidete uurimist. See õppejärk kergendab juhtkonnal õistest tegevustest arusaamist, laiendab ta silmaringi selles suunas ja tutvustab tegevuse psüühilist külge.

Kaadriharjutustel tuleb juhte välja õpetada vastavaid öisi olukordi lahendama ja lühikesi ning selgeid käske andma. Üksuste juhtides saab juhtiv kaader rahu ajal oma peamise praktika. Siin juht kõigekülgselt tutvuneb öise tegevuse iseäraldustega ja omandab juhtimise praktika.

Üldiselt juhtiva kaadri öine väljaõpe on sõjaväe öise väljaõppe peamine alus. Juhtkonna väljaõppe puudumine rahu ajal võib sõja ajal osutada tervele sõjaväele saatuslikuks, sest väljaõpetamata juhtkonnal puudub arusaamine öise tegevuse edukusest ning ta püüab kõigi abinõudega sellest kõrvale hoiduda.

2. Öise tegevuse õppemeetod.

a) Üksikvõitleja väljaõppemeetod.

Üksikvõitleja väljaõppel tuleb erilist tähelepanu pöörda võitlejate endaalgatuse arendamisele ja iseseisvale otsustamisele. Üksikvõitlejatest ei tule drilliga kasvatada vastutustundetuid automaatseid käsutäitjaid, vaid neid tuleb lasta iseseisvalt teostada konkreetse olukorra ja ülesande piirides, sest moodsas lahingus öisel tegevusel üksikvõitlejad tihti asuvad väljaspool oma vahetu ülema vahetat järelevalvet ning neil tuleb teosteda iseseisvalt. Nii näiteks ootamatu kohtamine vastasega: mis teha? tulistada või mitte? Kasutada tääki või käsigranaati jne.? Selline õppemeetod arendab sõdureis arusaamist, julgust, energiat, kui ka teeb õppuse huvitavaks.

b) Üksuste väljaõppemeetod.

Üksuste väljaõpet öösi võib teostada vaid siis, kui vastav teema on päeval, päevases olukorras, läbi võetud. Hädaajalik on üksustele kätte õpetada juba päeval (valges) kõik öisel tegevusel kasutatavad lahingurivistused, sest pimedas on seda raske läbi viia. Algul on isegi kasulik valges läbi võtta vastav teema, näiteks

lähenedamine rünnakukauguseni ja rünnak, ning seda siis vaid öösi korrata. Õpilastele tuleb näidata vahet üksuse rivistuse vahel teatud olukorras päeval ja öösi, üksuse hargnemist öösi, varjatud ja kiiret lähenedamist vastaseni, rk.-klp. õigeaegset ja käärtut asetamist tiibadele jne. Sellises järjekorras teostatud öised õppused mõjustavad kiirelt üksuse öise väljaõppe resultati — positiivses suunas.

3. Tehniline väljaõpe õisteks tegevusteks.

a) Orienteerumise väljaõpe.

See väljaõpe on öise tegevuse alus. Oskamatus öösi orienteeruda tähendab oskamatus öösi teostada.

Öösi võib orienteeruda:

- kohalikkude esemete järgi,
- taeva ja pussolli järgi.

Orienteerumise väljaõpe kohalikkude esemete järgi. Õppust teostav üksus viiakse tuttavale maastikule (kus palju kohalikke esemeid) juba enne hämarikku. Pööratakse õpilaste tähelepanu iseloomustavatele esemetele, hinnatakse neid kui orienteerumisobjekte kui ka küsitakse õpilastelt, millised võivad esineda orientiiridena öösi. Pimedaks muutudes õpilased jälgivad orientiiride välise kuju muutumist ja oma silmaga veenduvad selles, millised päeval hinnatud esemetest kõlbavad öösiseks orienteerumiseks. Edasi tuleb asuda tegelikkude orienteerumisharjutuste täitmisele, mis sisaldavad endas järgmisi etappe:

— Käskida õpilastel tutvuneda teatud piiratud maastiku alaga, pärast seda lasta õpilastel (üksikult või väikeste gruppides) liikuda 200—300 meetri kaugusel asuva, öösi nähtava esemeni, ja jälle tagasi pöörata.

— Käskida õpilasel liikuda umbes ühe kilomeetri kaugusel põlemasüüdatud laternani, milline seal asuva sõduri poolt varsti pärast õpilase teele asumist kustutatakse; see sunnib õpilast abiks võtma teisi kohalikke esemeid, ühtlasi veendes teda, et valgustusallikate kasutamine orientiirina on riskantne.

— Õpetaja koos õpilastega (jaoga) liigub teatud rajoonis umbes üks kilomeeter, peatades jagu aeg-ajalt, et see saaks tutvuda teel leiduvate esemetega. Jõudnud lõpupunkti, õpetaja laseb õpilastel ühekaupa tulnud teed kaudu lähtepunkti tagasi minna.

— Õpetaja enne pimedat jagab õpilased väikestesse gruppidesse ja näitab iga-

le grupile kätte teatud suuna, millega peavad õpilased kuni pimedale tulekuni tutvuma. Pärast pimedale tulekut käsib õpilastel minna teatud punktidesse (umbes ühe kilomeetri kaugusel), kus asuvad varem välja saadetud allohvitserid, kes kirjutavad üles õpilase ilmumise aja ja saadavad selle tagasi lähtepunkti.

— Päeval õpetaja valib välja teatud suunad, mille kaudu õõsi saadab üksikult õpilasi teatud kontrollpunktideni, juhatahes viimase õpilastele kätte õõsi nähtavate orientiiride kaudu, kontrollpunktis varem välja saadetud allohvitser märgib ilmunud õpilased üles ja saadab nad lähtepunkti tagasi.

Orienteerumise väljaõpetava laotuse ja pussolli järgi. Õppuse eesmärk: õpetada üksikvõitlejat orienteeruma põhjanaela, kuu ja pussolli kaasabil.

Sissejuhatav õppus tuleb teostada kasarmus, kus vastavate jooniste või tahvli kaasabil õpetatakse õpilastele selgeks põhjasauna leidmise tehnika tavalaoituse ja pussolli järgi. Pärast seda asuda maastikul praktiliste ülesannete täitmisele analoogiliselt eelmise peatükiga.

Kõigepealt tuleb siin õpilastel lasta kindlaks teha teatavate maastikuosade asetus ilmakaarte järgi suhteliselt laskurite asetusga (näiteks millises ilmakaare suunas meie suhtes asub „A“ talu).

Hiljem, kui õpilased on siin juba küllaldaselt kogemusi omandanud, lasta neil kindlaks teha kahe selgelt maastikul nähtava eseme omavahelist ilmakaarelist asetusuhet (näiteks millises suunas asub ilmakaareliselt B talu C mäe suhtes). Siin tuleb ka õpilastele kindlaks teha, mispärast meie ei saa esemete suhet täpselt kindlaks määrata „parema ja vasaku käe süsteemi“ alusel.

b) Vaatluse väljaõpe.

Õppuse eesmärk: 1) tutvustada õpilasi tunnustega, mis lasevad kindlaks teha vastase asukoha, kasutades vaatlust, ja 2) õpetada õpilastel varjuma vastase õise vaatluse eest.

Siin tuleb kõigepealt õpilastele näilikut demonstreerida:

1. õiget ja vale maastiku kasutamist, asudes mäe otsas ja orus, kui ka õiget ja vale valgustuse kasutamist;
 2. õiget ja vale maastiku fooni kasutamist;
 3. tikusüütamist, suitsetamist jne.
- Demonstreerivad selleks eriti väljaõpetatud sõdurid, algul lähedatel, hiljem suurematel kaugustel.

Vaatlusharjutusi endid tuleb alustada näitusega, kuidas lähenev vastane õpilasele paistab mäe otsast, küljelt ja orust. Selle harjutuse tulemusena õpilased tulevad otsusele, et kõige parem vaatluspunkt õõsi on madalik. Pärast seda üksikmehe õõsisi vaatlusharjutusi tuleb teostada juba vahetpidamata koos üksuste õiste taktikaliste õppustega.

Üldiselt õistel vaatlusharjutustel tuleb õpilaste tähelepanu pöörda sellele, et närvilisel vastase ootamisel võib vastast väga tihti näha ka siis, kui teda sugugi ei ole olemas, ning õpilasi tuleb sellest pahest vöörutada, tuues rikkalikult näiteid.

c) Kuulmise väljaõpe.

Õppuse eesmärk: tutvustada õpilasi helega, mida vastase tegevus võib välja kutsuda, kui ka tegutsemist selliselt, et vastane ei saaks meie tegevust kuulmise kaudu kindlaks teha.

Selle õppuse eel õpilastele demonstreerida: 1. ettevaatamatut kõnelust, kõva häälega käskluste andmist, kõndimist jne., 2. ettevaatamatut liiklemist mitmesuguse pinnasega maastikul, relvadega ettevaatamatut töötamist relva lukuga jne.

Pärast seda, kui õpilastele on demonstreeritud ettevaatamatu õise tegevuse tagajärjed, asuda kuulmise ja liiklemisharjutuste teostamisele, ühendades neid vaatlusharjutustega.

Praktilisteks harjutusteks on kasulik õpilasi igas jaos jagada kahte gruppi, kusjuures üks pooljagu, teades esimeste harjutuste ajal postide asukohti, püüab nende vahelt läbi hiilida. Kui vaatlavas pooljaos keegi vaatlajaist märkab mõnda hiilivat vastast, siis ta annab kokkulepitud signaali, misjärele see peab tagasi minema ja kordama oma ülesannet, kuid nüüd juba hoolisamalt. Pärast gruppide osa vahetatakse.

Sellised hiilimise ja vaatluse harjutused on tähtsamaid noorsõduri õise tegevuse väljaõpetamise aluseid, ning neid tuleb teostada terve üksikvõitleja väljaõppejärgu vältel igal õisel õppusel. Mõnd õist vaatlusõppust on kasulik teha suuremate teede läheduses, et harjutada õpilasi eraldama autode, vankrite, kolonnide jne. liikumismüra.

d) Kauguste hindamise väljaõpe õõsi.

Kauguste hindamiseks ei ole vaja näha ette erilisi õppusi, vaid seda tuleb harjutada rööbiti teiste õiste harjutustega.

Valgeil õil tuleb kaugusi hinnata silma määrdumise järgi, mis millegagi ei erine kauguste hindamisest päeval. Siin tuleb võtta arvesse, et esemete kontuurid öösi sulavad kokku, mistõttu kaugused näivad, olenevalt valgustusest, 25—35% suurematena.

Pimedail õil õpetatakse kaugusi hindama kuulmise järgi. Selleks tuleb demonstreerivaid sõdureid asetada mitmesugustele suundadele 50 kuni 600 m kaugusele. Need sõdurid varem kokkleepitud järjekorras ja vaheaegade järgi lasevad välja üksikuid pauke paukpadrunitest, kuna õpilased hindavad kaugusi ja suundi nendeni.

e) Tutvustamine kunstlikkude valgustamisabinõudega.

Õppuse eesmärk: tutvustada õpilasele kunstlikkude valgustamisabinõude omadusi, nendega ümberkäimist ja varjumist kunstliku valgustuse eest:

Õppuse sisu: 1. kunstlikkude valgustusabinõude tähtsuse selgitamine ja demonstreerimine; 2. praktilised varjumisõppused.

f) Laskeväljaõppe öösi.

Õisele lasketehnilisele väljaõppele tuleb asuda otsekohe pärast esimeste õppeharjutuste täitmist. Selleks tuleb kõigepealt asuda õise laskmise ettevalmistavatele harjutustele, kuhu kuulub: õise laskmise ettevalmistamine, laadimine, sihtimine, kukepäästmine ja laskmine paukpadrunitega. Neid eelharjutusi tuleb alustada juba enne pimedaks minekut, et oleks võimalus õpetajatel ette näidata, kuna harjutusi endid tuleb sooritada öösi. Algul harjutusi tuleb teostada kuuvalgusel, kuid hiljem täielikus pimeduses, kasutades kunstlikku valgustust. Pärast vastavate eelharjutuste täitmist tuleb asuda tegelikule laskmisele. Iga ajateenija peab sooritama vähemalt kaks laskeharjutust (üks kuuvalgusel ilma kunstliku valgustusega, teine täitsa pimedal ööl — kunstliku valgustuse kaasabil); tingimused: asend — lamades toelt, kaugus — kuni 300 m, märk — suuremaid kujumärke, padruneid — vähemalt 3 tükki.

k) Täägivõitluse väljaõppe öösi.

Õisel pealetungil, sooritanud ootamatu kallaletungi vastaseni, tääk otsustab tihti võitluse, mis pärast täägi kasutamise väljaõppele öösi tuleb pöörda tõsiselt tähelepanu. Siin peamist tähelepanu ei tule pöörda mitte täägi kasutamise tehniliselt reeglipärastele võtetele, vaid rünnaku tehnikale pi-

medas. Et ole tähtis, kas õpilane torkab ja kaitseb valesti, vaid tähtis on, et õpilane hoogsalt, ilma väiksemagi peatuseta ründab ning kõhklematult vastasele kallale tormab. Õpilasi tuleb lakkamatult veenda, et õisel rünnakul on ainuke enda elu säilitamise abinõu kõhklematult vastasele kallale tormamine, kuna iga kõhklemine, eriti aga mahahaitmine, annab vastasele aega end koguda ning vähendab võiduvõimalusi.

Et teha õpilastele õist täägivõitlust huvitavamaks õise õppuse ajal, on kasulik kaevikutesse asetada vastast simuleerivaid mannekeene.

l) Käsigranaatide pildumise väljaõppe öösi.

Käsigranaat on täägivõitluse kõrval õise lahingu peamisi relvi, mistõttu selle käsitamisele õises olukorras tuleb pöörda suurt tähelepanu. Õiseid käsigranaatide pildumisõppusi tuleb teostada koos õsiste lahinguharjutustega, alul õppe-, hiljem paugu- ja lõpuks lahingukäsigranaatidega.

4. Taktikaline väljaõppe öiseks tegevuseks.

Pärast seda, kui üksikvõitleja on omandanud hädavajalikud tehnilised oskused öiseks tegevuseks, asuda üksikvõitleja ettevalmistamisele öösi puhttaktikalises olukorras. Seega esimesel õppusel üksikvõitleja õpib tehniliste teadmiste kasutamist teatud lahinguolukorras (nii kui eelmises peatükis kirjeldatud), kuna hiljem — olukorra hinnangut ja ülesande täitmist.

a) Piiluriteenistuse ja pealetungitegevuse väljaõppe.

Et valmistada sõdurit ette pealetungitegevuseks, tuleb teda kõigepealt välja õpetada piiluriteenistuses-julgestuses, luures, pealetungis ja sideme pidamises. Neid teenistusi korralikult täita oskav sõdur on ka korralikult välja õpetatud öiseks pealetungiks.

Piiluriteenistuse väljaõppel tuleb hoiduda komplitseeritud ülesannetest; tuleb täita vaid lähedatel kaugustel lihtsaid ülesandeid.

Rööbiti piilurite tegevuse väljaõppega tuleb teostada sidevõrgatsite väljaõpet, kes pidades sidet üksikute piilurite gruppide vahel, harjutavad õiset orienteerumist.

Üksikvõitleja pealetungitegevuse hulka kuulub üksikvõitleja ettevalmistus õisteks

sissemurreteks, kusjuures peab pöörama peamist tähelepanu hääletule lähenemisele, traattökte kõrvaldamisele, otsustavale rünnakule ja tegevusele pärast seda.

b) Julgestusteenistuse väljaope.

Üksikvõitleja ettevalmistamist sala- ja kuuldepostidel teostada rõõbiti vastava väljaõppega päeval, kusjuures esimesi harjutusi tuleb alustada hämarikus ja jätkata pimedas. Siin üksikvõitleja harjutab eraldama inimese siluetti mitmesugustest maastikuesemetest (puudest, põõsastest jne.), oma sõdurite siluette vastastest, kui ka eraldama loomulikke helisid inimeste poolt sünnitatud helidest, hindama lasu kõla kaugust ja suunda, kui ka aru saama valgustussignaalist, neid arukalt kasutama.

Et harjutada laskureid sala- ja julgestuspostide teenistuses, tuleb üheaegselt välja panna mitu posti, nii et nad üksteist ei näeks, ja neid oma kohale jätma 1—2 tunniks. Sama aja vältel demonstreerida

vastase tegevuse poolt välja kutsutud helisid mitmes suunas. Pärast seda õpilased kannavad kuuldust õppuse juhatajale ette.

Pärast toodud õppusi imiteerida vastase pealetungi, nii kui sissemurret, haaramist, tiibamist jne., mis nõuab õpilastelt igakord erisugust reageerimist.

d) Kaitsetegevuse väljaope.

Üksikvõitleja kaitsetegevuse väljaõppeks on ette nähtud 2—3 õppust. Õppusi tuleb alustada enne pimedat tulekut. Selleks enne pimedat tulekut laskurid kaevuvad sisse, hindavad maastikku vastase õise kallaletungi seisukorrast, teevad püsile toed ja sihivad need tõenäolisele vastase lähenemissuundale välja, asetavad oma asetuse ette vastase liikumist takistavaid ja häirivaid tõkkeid jne.

Pärast pimedaks minekut alustab imiteeritud vastane pealetungi ning üksikvõitlejad võtavad selle vastu, teotsedes vastavalt olukorrale, tulega, käsigranaadiga ja täägiga.

Suurtükkide taliveovahendid.

(Sannõje ustanovki dlja artilleriiskih sistem. „Tehnika i Vooruženie“. Märts 1936. a.)

Suurtükkide veoks talvel kasutatavad reed, kelgud ja jalased ehk suusad omavad suure tähtsuse paksu lume olemasolul. Sõjakirjanduses on seni seda probleemi väga vähe käsitletud, sest sellest on huvitatud ainult põhjamaad, kus talv on pikk. Teiseks põhjuseks on asjaolu, et mõnes riigis hoitakse sel alal tehtud töid saladuses või nad pole leidnud veel lõplikku lahendust. See pärast on huvitav tutvuda L. Kallistovi ja A. Parafejevi kirjutisega, kus kirjeldatakse suurtükkide taliveokite konstruktsiooni ja omadusi ning antakse ülevaade selle probleemi arenemisest vene tsaariarmees ja punaväes.

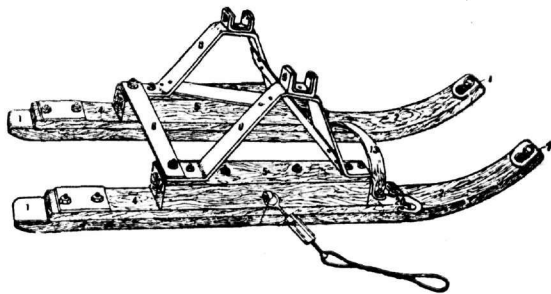
Tsaariarmees suurtükkide taliveokite probleemi lahendati suurtükiväe osade poolt iseseisvalt vastavalt kohalikkudele oludele. Vastavad keskasutised ei annud peagu mingisuguseid juhiseid, sest ainult 1915—16. a. soovitati võtta tarvitusele Sokolovi jalased. Need jalased valmistati laiadest, paksudest ja sirgetest männi- või kuuselaudadest, mille veidi kitsam esiots varustati ümmarguse, veidi ülesulatava otsmikuga. Jalas ühes otsmikuga oli rautatud lehttrauga. Jalase keskosas oli süvis ratta jaoks,

millega jalas kinnitati ratta külge ja jalase otsa küljes oleva nõõri abil ta seoti lafeti külge.

Sokolovi jalaste hüved ja pahed olid järgmised. Jalaseid oli lihtne valmistada. Üleminek ratastelt jalastele ja vastupidi teostus kiiresti. Neid oli hõlpus transporteerida, kui liiguti ratastel. Jalased olid liiga lühikesed ja nende otsmikud omasid liiga väikese kumeruse, mille tõttu väljaspool teesid liikumisel jalased uppusid lumme. Kui jalas sattus mõne väikese ja tühise takistuse, nagu kätse, mätta jne. vastu või auku, siis katkes jalase nõõr ning jalas hakkas ühes rattaga telje ümber käima, mis pidurdas või takistas liikumist. Nende puuduste tõttu ei kasutatud jalaseid ja sageli nad unustati hoopis.

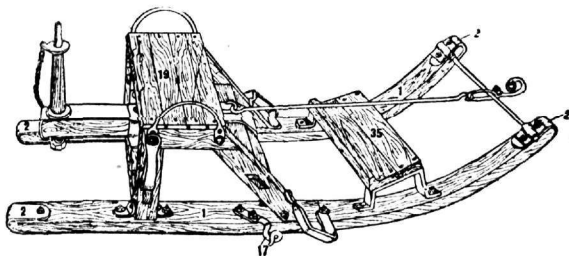
Pärast kodusõda punaväes tehti jooniseid, valmistati mudeleid ja katsetati mitut tüüpi taliveokeid. Väeosade esindajate poolt vaadati läbi ja parandati 76 mm 1902. a. kahuri taliveoki joonised, mis 1929. a. saadeti väeosadesse soovitusel katsetada neid laialdaselt ning selgitada nende hüved ja puudused.

See viimistletud taliveok koosnes 3 osast: 1. kahurikelk (vt. joon. 1), 2. eelikelk kahurikelgule (joon. 2) ja 3. täiendavad jalased ehk suusad, mis asetati suurtükirataste alla väljaspool teesid liikumisel.

Joon. 1.

Kahurikelgu ja selle eeliku konstruktsioon on näha joonistelt. Kahur tugineb oma teljega kelgu kronsteini-avadele ja kinnitatakse veoaasaga eelikupoldi külge. Täiendavad jalased olid alt rautatud ja omasid ülemises osas süvised ühes kinnitusabinõudega ratta külge kinnitamiseks.

Joon. 2.

See taliveok võimaldas head liikuvust nii teedel kui ka väljaspool teesid ja tulistamist kahuri veokil olles. Puudused olid järgmised. Veoki transportimine on raske, kui ajutiselt vaja liikuda ratastel. Teda saab kasutada ainult nende suurtükkide juures, mille lahingtelg on alt lahtine. Suurtükki on raske asetada kelgule, sest selleks vaja suurtükk üles tõsta, mis on aga ühe suurtüki meeskonnale ülejõu. Vaatamata sellele, et kronsteiniava on kaetud pronksist voodriga, suurtüki lahingtelg saab metalli kriimustusi ja pigistusi, sest laskmisel ja veol telg võib avas veidi pöörduda (liikuda) ja tugineb väikesele pinnale. Nende puuduste tõttu see taliveok ei leidnud väeosades laialdast kasutamist.

Aja jooksul 1930.—1932. a. juhiti mitmesuguste abinõudega väeosade ja leidurite tähelepanu taliveokitele ning õhutati neid ratsionaliseerima olemasolevaid ja leiutama uusi taliveokeid.

1932. a. kuulutati välja üldine võistlus selleks, et leiutada parimat tüüpi regeid, suuski või jalaseid igasugu suurtükisüsteemide, rk, kk, ok, laskemoona ja kõiksugu suurtükivarustuse veoks. Konstrueeritavad seadised (reed või suusad) pidid vastama järgmistele põhinõuetele:

1. Seadis peab tagama suurtüki või kasti läbipääsetavuse igasugusel taliteel ja maastikul (väljaspool teesid).

2. Seadis peab võimaldama sellelt laskmist (v. a. korpuse suurtükiväe suurtükkide seadised).

3. Seadis peab tagama kiire ülemineku rännakorrast lahingukorda ja vastupidi. Seejuures nõuti, et varjatud tulepositsioonile asumiseks kuluks diviisisuurtükiväel mitte üle 5 min. ja korpusesuurtükiväel — mitte üle 10 min.

4. Üleminek rännakorrast lahingukorda ja vastupidi peab teostuma harilikult suurtükinumbrite arvuga.

5. Seadis peab võimaldama liikuda hobu- või inimjõul (suuskurite veoga) nii teede kui ka väljaspool teesid.

6. Oma konstruktsioonilt regi- või suuskseadis peab olema võimalikult lihtne ja küllalt hõlpsasti käsitsetav.

7. Rõhumine jalase töötavale pinnale ei tohi ületada:

- a) kõrvalisel teel liikumisel — 0,3 kg cm² peale;
- b) väljaspool teesid liikumisel — 0,15 kg cm² peale.

8. Seadise konstruktsioon peab olema selline, et sellel veetava suurtüki, eeliku või kasti materjalosa ei ole vaja lahustada.

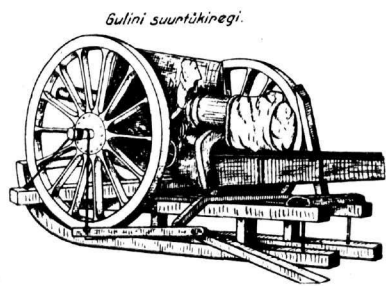
9. Seadise käigulaius (jalaste vahe) peab olema 40—60 cm, s. o. võrduma talitee roobaste laiusuga. Erandi moodustavad korpuse suurtükiväe taliveokid, millede käigulaius võib olla sellel veetava suurtüki rataste laiune.

10. Regiseadis võib olla tiisliga või aisadega. Soovitav, et seadisel oleks abinõusid suuskuritega vedamiseks ja võimalus liikuda ka ainult tagakäiguga (-osaga), s. o. võimalus vajaduse korral vedada suurtükki eelikust eraldatuna.

Lähtudes võistluste tingimustest konstrueeriti ja esitati palju variante taliveokeid. Esitatud suurtükitaliveokid võib jaotada 3 tüüpi, millede üldine konstruktsioon, hüved ja pahed on alljärgnevad.

E s i m e n e t ü ü p — suurtükiveoks kohandatud harilik regi. Selle tüübi esindajaks on Gulini regi (vt. joon. 3), mis sai võistlusel heakskiitva hinnangu. Ta koos-

neb hariliku ree jalastest, millel on roobasraust raam. Suurtüki reele ja maha veeretamiseks on mahalastav roobas, mis rännakkorras pannakse ratta peale. Suurtükialuse alla asetatakse vastavad prussid. Suurtükk kinnitatakse reele eriliste veoköite abil. Suurtükk veetakse eelikust eraldi.

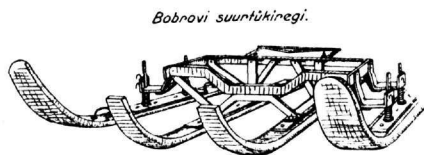

Joon. 3.

Gulini suurtükiree hüved on järgmised. Varustades väeosi roobasrauga, väeosad võivad iseseisvalt oma materjalosa regedele asetada. Reega on võimalik liikuda külavaheteesid mööda, kasutades harilikke reeroopaid. Regede külavaheteedel katsetamisel ilmnes, et nad on küllalt kergesti veetavad, painduvad ja võimaldavad ratastelt kiiresti üle minna reele ja vastupidi. Suurtüki asetamiseks reele kulub 1—2 min. ja reelt ratastele üleminekuks — 20—40 sek.

Ree puudused on järgmised. Suurtüki-veoks ta pole küllalt vastupidav ja kindel. Suurtüki reel olles ei ole võimalik lasta. Väljaspool teesid pole võimalik liikuda, sest ree ette koguneb lumevall. Rege on võrdlemisi raske ja tülikas kaasas vedada, kui lume puudusel suurtükk peab liikuma ratastel.

Teine tüüp — suurtükiregi, millel on 4 erilit puujalast ja massiivne metallraam. Selle tüübi esindajaks on Bobrovi regi (vt. joon, 4), mis võistlustel sai ka heakskiitva hinnangu. Seadis koosneb 2 rautatud põhjalasest ja 2 täiendavast jalasest. Põhjalastele on kinnitatud massiivne

Joon. 4.

neetud või šveisitud raam, millel on 4 kroonsteini, kuhu tuginevad suurtükirattad. Suurtüki reele ja maha veeretamiseks kasutatakse roopaid.

Seadise hüved on järgmised. Võimalus tulistada seadiselt. Kerge vedu kõigil tingimustel nii teedel kui väljaspool teesid liikumisel. Värske lume olemasolul seadis ühes suurtükiga vajub lumme maks. 10—15 cm. Seadis ei vaju üle 10—15 cm sügavuseni lumme isegi laskmisel. Sihtimisel süsteem pööratakse 1 inimese jõuga. Pidurdamiseks keskmistest jalastest ulatuvad läbi 3 cm paksused ümmargused raudklotsid, milledega on hõlpus saavutada head pidurdamist.

Puudused on järgmised. Suur kallidus ja valmistamise keerukus. Väeosi on võimalik regedega varustada ainult tsentraalseeritud korras. Suur kaal — diviisi-suurtükiväe suurtüki regi kaalub umbes 400 kg ja korpusesuurt. suurtüki oma — umbes 1100 kg. Ta on suur ja paindumatu, mistõttu pole võimalik kasutada kuulikasti ja eeliku jaoks, mis asub suurtüki ees. Ree peamiseks puuduseks on aga asjaolu, et juhul, kui olenevalt lumeoludest suurtükk peab ratastel liikuma, regi vajab erilist transporti ta äärmiselt suurte mõõtude ja raskuse tõttu.

Kolmas tüüp — üksikud jalased ehk suusad, mis asetatakse suurtükilafeti, eeliku ja kasti iga ratta alla. Selliste suuskade hüved on järgmised. Konstruktsioon on niivõrd lihtne, et neid on võimalik valmistada väeosatöökojas. Nad on odavad ja kaaluult kerged. Neid on hõlpus käsitseda, transportida ja alal hoida. Neilt on võimalik lasta. Ratastelt üleminek suuskadele ja vastupidi teostub kiiresti. Puuduseks on asjaolu, et kinnitades raskete süsteemide ratastele üksikuid jalaseid, rattad võivad saada vigastusi sügavatel roobastel, järsudel pööretel ja kallakutel.

Eeltoodust selgub, et ükski tüüp ei suuda täiel määral rahuldada kõiki nõudeid. Asudes suurtüki kõige ratsionaalsema taliveoki tüübi määramisele, autorid teevad eeltoodud tüüpide hinnangute ja väeosade arvamuste põhjal järgmised järeldused.

1. Kõikide, oma aluse ratastel veetavate suurtükkide, mille kaal on kuni 3 tonni, kõige ratsionaalsemaks taliveoki tüübiks on jalased ehk suusad, mis asetatakse üksikult iga ratta alla.

2. Jalaste konstrueerimisel vaja tagada järgmist. Rõhumine jalase aluspinnale peab olema 0,10—0,15 kg cm² piirides. Jalase esiots peab oma kerge ja ühtlase painutuse (kumeruse raadius 50—60 cm) nii, et esiots ulatub maapinnast 20—25 cm kõrgusele. Jalase keskosa tehakse paksem ja selles olev süvis peab oma servadega

haarama võimalikult sügavalt (kuni $\frac{1}{5}$ ratta raadiust) rattapöida. Suurema haaravuse saavutamiseks jalase külge pannakse täiendavaid nurkraudu või klambreid. Jalas ja selle nurkraud ja klambrid ei tohi puudutada kodaraid. Peale rattapöia külge kinnitamist raskete süsteemide jalased kinnitatakse eriliste trossidega ka rattarummu külge. Jalase rattapöia külge ühendamise kohal ei tohi olla kruvimutreid, splinte ja lahutuskrusid. Pidurdamise saavutamiseks jalase esiotsa ümber asetatakse vajaduse korral kett või võru.

3. Üle 3 tonni kaaluvate, mehaanilise veoga veetavate, suurtükkide iga ratta alla asetatakse mitmest suusast koosnev jalas.

4. Suurtükkide jaoks pole mõtet ehitada erilisi regieelikuid. Palju otstarbekam on kasutada harilikke eelikuid, mis asetatakse jalastele. Eelik vaja varustada lihtsate abinõudega, mis võimaldavad aisade ja pitsrakendi kinnitamist eeliku ette. Seejuures vaja maksimaalselt ära kasutada olemasolevaid harilikke rakmeid ja tagavara-trengi.

5. Pitsrakendeid kasutada ainult siis, kui on ette näha liikumist kitsastel külavaheteedel. Pitsrakendi hobuste arv on normaalselt diviisi suurtükiväe suurtükil — 4 hobust, rügemendi suurtükil — 3 ja pataljoni suurtükil — 2 hobust.

— m.

Märkmeid juhtimisest ja sidest punaväes Kiievi manöövritel 1935. a. sügisel.

See meieaja suurejoonelisemaid manöövreid õnnestus, nagu võisime vastava filmi demonstreerimisel veenduda, võrdlemisi hästi. Punavägi osutas küllaldaselt väljaõpet ka tehnilisel alal. Manöövri kohta venelased pühendasid oma sõjaajakirja „Voenennõi Vestniku“ 1935. a. oktoobrikuu numbriga peagu tervelt. Selles numbris reas artiklites käsitletakse puht taktikalisi ja juhtimisalalisi küsimusi, eriti detailselt puudusi viimasel alal. Allpool toome kokkuvõtte artiklitest juhtimise ja side alal.

*

Ühendatud väeliikide õppused, mis kroonivad suvise väljaõppe perioodi, annavad enam-vähem selge pildi vägede lahingulise väljaõppe tasemest.

Väikestes üksustes läbitöötatud taktikalised elemendid ühendatakse ühistel manöövritel ühiseks terviklikuks süsteemiks, kus tegevus hargneb laialt tundmatul maal alal enam-vähem tegelikus olukorras, mis teravasti erineb harilikest, olgugi laagrielu, tingimustest. Nendel ühismanöövritel eriti ilmneb juhtimise tähtsus, võttes seda sõna täies mõistes. Allpool vaatlemegi mõningaid juhtimise elemente, kuid nad teotsesid, millised olid seejuures puudused ja hüved.

Side. Side organiseerimise küsimusile kahtlemata pühendati suurt tähelepanu, seejuures kasutades kõiki olemasolevaid sidevahendeid. Nende tegevusse rakendamine üldiselt teostus nii taktikaliselt kui tehniliselt

õieti. Oli siiski juhtumeid, kus neid kasutati üksikult, mitte kombineerides ja täiendades ühte teisega. Näiteks oli juhtumeid, kus teotses vaid traatside, kuid seda ei dubleeritud millegagi. Selle katkemisel puudus üldse side, sest kuigi teisi sidevahendeid oli olemas, ei olnud neid tegevusse rakendatud.

Mõnikord esines puudulik oskus kasutada sidevahendeid, mille tulemusena side ettenihkunud osadega katkes, näit. sisse murdmisel vastupanupositsioonile.

Telefon, raadio, ratsa- ja jalavirgatsid, lennuk, auto j. t. on üksikest vastastikku täiendavad vahendid. Iga vahendi kasutamine on sõltuvuses kaugusest, ilmastikust, teedest j. t. tingimustest, kuid üldiselt kõik sidevahendid peavad olema valmis tegevusse astumiseks igal momendil. Seepärast sideskeem peaks haarama kõiki olemasolevaid vahendeid, arvestades ühe asendamist teisega. Viimast aga sageli ei peetud silmas.

Muuseas näib, et punavägi ei hinda veel küllaldaselt autot sidevahendina, vaatamata tema suurele kiirusele, eriti headel teedel.

Sideleegaadid. Need nähtavasti muutusid kõigis osades hädatarvilikuks. Näib siiski, et mõnel pool nende teenistusele anti vaid teatav ajutine või tähtajaline iseloom. Näit. mõne väeosa sisedelegaadid ilmusid kõrgemas staapi vahetult enne operatiivkäsu ilmumist, tutvustid olukorraga, võtsid operatsiooni vastu ja ma-

nöövri vältel enam ei ilmunudki sellesse staabi muidu kui väljakutsel. Seetõttu see tähtis side muutus osalt episoodiliseks. Sest selle asemel, et alatiselt viibida kõrgema juhi staabis, sidadelegaat piiras oma tegevust vaid esimese op.käsu vastuvõtmise ja edasiandmisega. Lahingus aga on selline tegevusviis lubamatu, kuna alatasa esineb ümberpaigutusi, olukorra muutusi, mis nõuab täiendavate käskude ja korralduste tegemist ja edasitoimetamist. Arvustajad leiavad, et telefon ja raadio tähtsatel juhumistel pole siiski võimalised asendama kogenud sidadelegaati.

Vanema juhi väljasõitu alluvatesse osadesse üldiselt praktiseeriti, et otustaval hommikul kohapeal isiklikult tutvuda olukorraga ja teha vastavaid korraldusi. Ka siin esimesid 2 puudust: 1) mõni juht ei hinnanud seda sideviisi ja 2) juhid sidusid end pisiasjadega teatavas väeosas või allühikus ja unustasid kõik teised. Esimesel juhul esineb alluvatega isikliku kokusaamise tähtsusest arusaamise või hindamise puudus, teisel — juhtimise küsimustest üldse arusaamise puudus.

Üldtuntud reeglina KP-s peab alati asuma autoriteetne juhi asendaja, kelleks loomulikult on tema staabiülem. Arvustajad leiavad seetõttu, et viimase väljasõit üheaegselt juhiga või üheskoos on lubamatu. Väljasõit võib üldse teostuda vaid hädavajadusel, kui olukorra tõsidus nõuab juhi isiklike korraldusi või vaatlust teatavas lõigus. Väeosade külastamine olgu lühike ja andku positiivseid tulemusi: juht peab aitama alluvaid täiendavate juhtnõude ja käskude või tegeliku abiandmisega. Lahingus kahtlemata on vanema juhi isiklikul väljasõidul alluvatele suur moraalne ja poliitiline tähtsus. Rahuaaja tegevuses seda tuleks asendada ja liita alluva meeskonna ja eriti juhtimise õpetamise elemendiga, kuid ka siin tuleks kiiresti tagasi tulla oma KP-i, et juhtida kõigi alluvate tegevust lahinguliselt ja väljaõppeliselt.

Juhtimise katkematus. Ka sel alal esines rida puudusi. Selle küsimuse kohta võtab pikalt sõna Monin. Ta leiab, et see on tervikuna seotud mitte ainult sideküsimusega, vaid ka juhtide ja staapide vastava väljaõppega. Ei võiks lubada, et lahingu alguseni juhtimine ja side töötaks hästi, sidadelegaadid oleks kohal jne., kuid lahingu vältel side ja juhtimine vähehaaval kaoks ja katkeks.

Juhtimist ei tohiks mõista ainult sidepidamise mõttes, vaid ka kui jalaväe, tankide,

suurtükiväe, lennuväe j.t. väeliikide katkematu koostöö õigeaegset organiseerimist. Siia tuleks lugeda ka koostööd tagalaasutistega. Näidatud katkematust peab saavutama alatise vastastikuse informatsiooniga ülemate ja alluvate vahel ülalt alla ja vastupidi ning rinnetpidi naabrite vahel.

Ükski staabi või KP ümberpaigutus ei tohiks alluvatele juhtidele jääda teadmatus. Suurtükiväe ümberpaigutusest peaks teatama rööbiti selle osa juhi informatsiooniga, mida suurtükiväe üksus toetas. Pataljoni või kompani LP, mida patüli või kompüli korraldusel paigutati ümber, olgu rühmaülematel teada. Kõigeaks selleks on vajalik alatine praktika väeosade pidevas informeerimises juhtimise üksikute elementide alal, millest tähtsamaid on väeliikide koostöö, tagala organiseerimine ja töö jne.

Ei võiks lubada, et õppuse lõpul täiesti puuduks juhtimine, ükskõik kas tingitult väsimusest või märgile väljajõudmisest.

Kiiresti liikuvate vägede, nagu moto-mehhaniseeritud ja lennuväe üksuste olemasolu sunnib kõik aeg valvel olema. Tankide ja õhudessantide ootamatult tagalasse ilmumise võimalus sunnib kogu lahingu vältel ja isegi lahingu vaibumisel olla valvel ja täies lahingulises pingutuses, et olla võimaline reageerima igale vaenlase ettevõttele nii rindel kui tagalas. Võime lahinguks pöördeda tiiva poole, ümberpööratud rindedega jne. nõuab staabilt ja juhtidelt kõrgisastmetes katkematut juhtimist, sidet ja alatist alluvate osade koostööd. Sellest väljudes üks arvustaja kirjutab, et hoolimatus juhtimise katkematuse küsimuse ja nn. „lahingu lõpu“ suhtes, on arusaamise puudus kaasaja lahingu iseloomust, mis on ülikeerukas selliste väeliikide, nagu lennuvägi ja moto-mehhaniseeritud väed, kasutamise tõttu.

Arvustaja kirjutab edasi: katkematu juhtimine paneb mõtlema ka teistest lahingutegevustest. Vaatleme näiteks vägede puhkest pärast päevast lahingut. On selge, et väed peavad õõsi liikuma ja võitlema. See pärast on vaja seda rahuajal ka õppida. Tekib küsimus, miks õõsi lubatakse liikuda autodel valgustatult? Või miks on nende majade aknad, kus väed puhkavad, valgustatud? Miks külast, kus väed asuvad puhkusele, on kuulda kõnet, on näha suitsevad välikööke jne?

Sõjaline tegevus pole ju puhkusele olles katkenud, vaid on võtnud üle oma eriväljendusi, seepärast nii lahinguliselt kui väljaõppeliselt seisukohalt on eeltoodud faktid lubamatud.

Staapide töökord. Funktsioonide jaotus peaks tihedalt põimuma staabitegelaste vastastikuse asendamisega. Ei võiks lubada, et staabiohvitserid töötaksid päevade kaupa vähemagi puhkusega, kuigi lahinguline olukord oleks tõsine. Selline asjaolu viiks pääsematult nende asjatule füüsilisele ja vaimlisele kokkuvarisemisele, mis lööb ka kogu vägede juhtimise organisatsiooni segi.

Otstarbekad staabitöö meetodid ja võtted. Sel aastal juhid ja staabid õppisid kohaldama juhtimismeetodeid konkreetsele olukorra tingimusele. Kogu aasta vältel taktikalistel õppustel, eriti aga käesoleval manöövril, iseloomustasid olukorda keerukad liikuvad lahinguvormid. Seetõttu juhtimisel kasutati peamiselt elavaid meetodeid: juhid viisid oma töö raskuse staapidele vägedesse, rippusid palju vähem telefoni otsas ja laialdaselt kasutasid raadiosidet. Käsklusi anti lühidate kokkulepitud koodisõnadega.

Juhtimisse imbus lahingukäskude korralduste kontroll vägede ja staapide juhtide poolt. See ei piirdunud nagu seni telefoniliste järelepärimistega, vaid teostati isiklikult kohapeal, tungides peensusteni.

Juhtimise, meetodite ja tehnika poolest oli sel aastal murrang, kuid oli küllalt juhtumeid, kus staabitegelased ei saanud lahti bürokraatlikust asjaajamisest.

Esimesed talvekuud, suuremate õppuste puudumisel ja õppuste väljast ruumidesse üleviimise tõttu sünnitavat sobiva pinnase halbade bürokraatlikkude juhtimisvõtete ja meetodite tekkimiseks seal, kus neid tänava veel ei roogitud välja lõplikult. Seejuures tulevat tähele panna, et mõnigi kord need võtted jäävad märkamata nii täitja kui tema ülema poolt, kuna ju nendega kas on harjutud või ei olda neist küllalt teadlik.

Mõnel pool oli märgata staabi juhtide kahjulikku iseteadvust ja kergemeelsust. Näit.: vanem juht annab suulist käsku või mõnda teist lahingukorraldust, kuid ei kaugegtki kõik staabi juhid ei loe vajalikuks kõiki korraldusi peensusteni üles kirjutada ja kanda kaardile, rääkimata kordamisest. Vanem juht omakorda rahuldus arusaamist jaatava vastusega ja andis loa täitmisele asumiseks. Nähtavasti, võttes asja kergelt, loodetakse mälule. See halb komme toob tulemuseks kas seda, et juht peab kordama antud käsku, millega kaotab aega, või korraldus jõuab täitjateni moonutatult ja lõpuks staabis ei jää sellest mingit jälge korraliku operatiivdokumendi näol järgi.

Selle pahe vältimiseks üks autor leiab, et oleks vaja kõiki juhte õpetada ja alati harjutada suulise lahingukorralduse vastuvõtmises. Seejuures tuleks selgitada näidetega, et „kuulata“ ja „vastu võtta“ pole sugugi sama.

Sellesse gruppi kuuluvad ka teised esinevad mittevähem kahjulikud kombid: minna telefoni juurde või raadiojaama kaardita, tsirklika, koodita jne; asuda arusaamatuks jäänud korralduste täitmisele, anda edasi kaardilekandmata lahingukorraldust; rajada olukorra teadmist vaid alluvate ettekammetele, neid kontrollimata kas isiklikult või abiliste kaudu maastikul, alluvatelt küsides telefoni või raadio kaudu jne.

Oli juhtum, kus kaitsesele asunud pataljoni staabi ülem esitas rüüstakaardi skeemi, mis koostatud vaid vastavate kompanite skeemide põhjal, neid kontrollimata maastikul. Muuseas, orientiirpunktide puudumise tõttu maastikul, paljud kompanite tulepesad skeemidel olid kantud hoopis teisale kui oli tegelikkuses.

Stabiili umbusk alluvate mälu võimesse mällu jätta suulisi korraldusi, viib vajadusele dubleerida neid kirjalike korraldustega, millistele kirjutab alla juht. Harilikult loetakse kirjalikud dublantskorraldused asjatuks just täitjate endi poolt. Kahtlemata umbusk suuliste korralduste abil juhtimise ja seega lahingukorralduste üleskirjutamise vastu on halvemaid harjumusi, mis on staapidesse jäänud vanast bürokraatlikust korrast ja harjumusest.

Üks autoreid rõhutab: peab mäletama, et lahingukorralduse üleskirjutamine on lahingudokument, mille sisu eest on vastutav nii ümberkirjutaja kui allakirjutaja. Seal kus seda pole, on vaja nõuda esialgu, et käsuandja, juht, kontrolliks üleskirjutust ja teeks sellele vastava märkme.

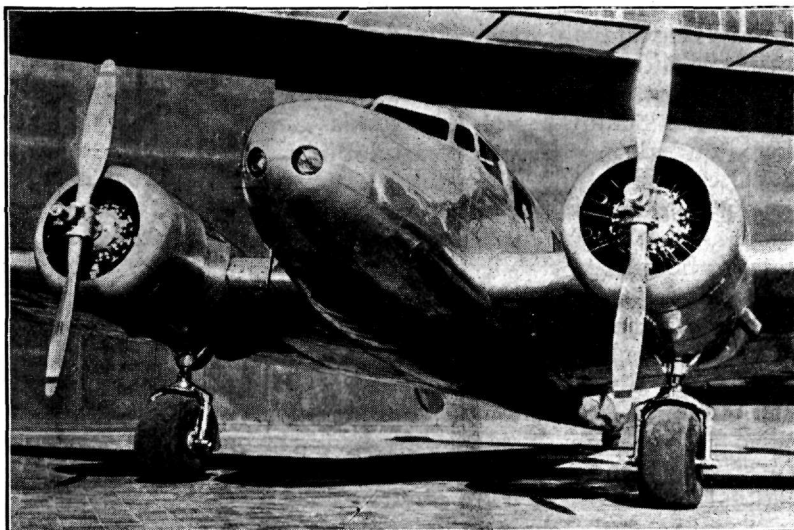
Vanema staabi juhi pahimaks harjumuseks osutub harilikult see, et tahetakse kõike teha ise, oletades ja uskudes alluvate ettevalmistamatust. Ikka veel võis kohata näiteks stabiili, kes isiklikult andis telefonil edasi lahingukorraldusi, kuna juures asuvad vabad või tühiasjadega tegelevad alluvad staabijuhid. On selge, et liikuvsoja lahingutes vastav väeosa või üksus alati hilines, samuti et stabiil pole oma alluvaid ettevalmistanud ja seetõttu ei usalda neile vastutavate ülesannete täitmist.

Selliste staabijuhtide ettevalmistamisele tulevat asuda eriliselt, neid sageli asetades olukorda, kus nende senine kirjalike käskude andmise harjumus nende ja nende osade tegevust eriti raskendaks, et näidata

Poola lennuliinid „LOT“

avasid korrapärase lennuühenduse Tallinn – Riia – Vilno – Varssavi 20. mail.

Kolmapäeval, 20. mail demonstreeris Poola lennuliinide „Lot“ kohapealne direktsioon uue reisilennuki „Lockheed Elektra“ omadusi ja teostati ametlik Tallinn-Varssavi õhuühenduse avamine. „Lockheed Elektra“ täiesti metallist monoplaan on varustatud kahe Juunior SP mootoriga à 400 HJ. Lennuki maksimaalne kiirus üle 300 km/t. Uudsusena „Lockheed Elektra“ lennukil on mootori müra isoleerimine reisijate kabiinist, mis võimaldab mugavas kabiinis vestlust normaalse hääletugevusega. Peale selle on igal reisijal oma istme juures võimalus värske õhu juurdevoolu reguleerida oma soovide kohaselt.

„Lockheed Elektra“ moodne reisilennuk.

Ühendused on ette nähtud kuni 1. septembrini alljärgneva kava kohaselt:

Esmapäev, kolmapäev ja reede	Telsipäev, neljapäev ja laupäev	HINNAD Ekr.	
		Sinna	Edasitagasi
1445	1345	—	—
1555—1615	1215—1235	27.—	48.60
1650—1710	0920—0940	58.—	104.40
1850	0740	86.—	154.80

kuidas otstarbekas ülesannete ja töö jaotus annab juhtimisel palju paremaid tulemusi.

Ühenduses eelneva küsimusega oli mitmes staabis märgatav ettenägelikkuse puudus ja lühinägelikkus. Näiteks olukord oli selline, et iga minut on oodata juhi uut otsust. Aru saades küll sellest, staabid alati sugugi ei hoolitsenud selle eest, et kõike ette võtta juhi otsuse õigeaegselt edasiandmiseks vägedele.

Siinkohal mõningaid tähtsamaid puudusi:

1. väeosadest ei kutsutud välja side-delegaate, staabitegelasi, kes väeosadesse saadetud mõne ülesandega, ega 2. ešeloni osade juhite jne;
2. ei antud eelkorraldusi alluvatele juhtidele või staapidele;
3. ülema viibimisel VP-s, ei saadetud abiks staabitegelast.

Tulemusena otsuse valmimisel algas lubamatu sekeldus, askeldus ja kiirustamine ning otsus teatati väeosadele viisil, mis polnud vastav olukorrale, näit. mitte side-delegaatidega vaid virgatsitega, mitte korraga mitme sidevahendi abil, vaid järjekorras ühe ja sama sidevahendi (telefoni) abil.

See lühinägelikkus muutub lahingus ohtlikuks, sest staap ei jõuaks kindlustada vägede tegevust. Mõnigi kord võis näha, kuidas staap, kaasa kistuna vahetu lahingu juhtimisega, samal ajal ennustas oma teisi tähtsaid ülesandeid.

Neist võiks märkida: 1. unustati organiseerida luuret, julgestust ja sidet selles suunas, kus oli kavatsatud järgnev tegevus. Seetõttu väed võivad sattuda vastase ootamatute vastulöökkide alla või lasevad käest libiseda momendi kavatsatud löögi andmiseks; 2. unustati pidevalt jälgida naabrite või oma tiibade järgi, mistõttu need satuvad tiivalöökkide alla, ei kasuta juhust vastase haaramiseks või koguni piiramiseks, ja lõpuks hilinevad anda abi raskest olukorras viivale naabrile; 3. unustasid õigeaegselt kindlustada suurtükiväe ja teiste võimsate võitlusvahendite ümbergruppimist. Seetõttu vajalikul momendil need ei osutunud valmis või polnud jõudnud kohale.

4. Unustasid võtta tarvitusele abinõusid osade kiireks korraldamiseks pärast lahingut. Seepärast näiteks, rajoonis, kus osad olid segi pärast kontsentrist kallaletungi,

polnud vastutavaid staabiohvitsere, kes kiiresti oleksid võinud osi seada korda.

Tulemusena oli aja kaotus ja vastane jõudis kas taanduda või korraldada ja värske te jöududega ette võtta vastulööke.

Ülema lahingukäsu vastuvõtmisel esineb jällegi juhtumeid, mis lahinguolukorras lubamatud. Näiteks, saadi lahingukäsk. Ruumis asub ülem ja stabül. Stabül võtab käsu ja uurib seda 10—15 minuti vältel. Sel ajal ülem istub temast mõni samm eemal ja täiesti osavõtmatult ootab stabüli ettekannet. Umbes 15 min. möödumisel järgneb stabüli ettekanne ja ettepanekud. Nüüd elustub ülem ja hakkab võtma otsust. Igähele on ju selge sellise pildi veidrus ja karrikatuurlikkus!

Sageli stabül, tehes igasuguseid ettepanekuid (see on ta õigus!) ei teatanud, kui palju on veel aega tegevuse alguseks. Seetõttu otsuse võtmiseks ja edasiandmiseks alluvatele kulub enamik aega, kuna patüüdel ja divisüüdel puudus võimalus organiseerida normaalset koostööd.

Esines veel selline arusaamatus: staabid kiiremaks tutvumiseks ülesandega, lihtsalt loevad terve käsu läbi ühes alluvate üksuste juhtidega. Terve käsk on vajalik küll vastutavatele staabiohvitseriidele ja eriala juhtidele, kuid allüksuste juhtidel pole see sugugi vajalik ja on mõnikord isegi võrdne sõjasaladuse reetmisele.

Eeltoodud puuduse kõrvaldamiseks üks autor soovitas lasta praktiseerida stabüle ja operosak. ülemaid oskuses valida käsust miinimumi, mis on vajalik teatada alluvaile eelkorraldusina.

Lõppkokkuvõttena autorid rõhutavad, et talisel väljaõppe perioodil lahingulise ja tehnilise väljaõppe kõrval on vaja kõige tõsisemat tähelepanu osutada lahingu juhtimisele kõigis astmeis, seejuures eriti silmas pidades juhtimise katkestamatust. **K>gi.**

LÄTI.

„KADETS“ — märts 1936.

Traditsioonid.

Sõjaväelise kasvatusel aluseks on määrused. Kuid ka traditsioonid, mis pole küll otseselt ette nähtud määrustikkudes vaid rajatud määrustikkude põhimõtetele, suurendavad sõjaväe moraalsel jõudu. Järjest kuuleme väljendust: „Me peame pühalikult säilitama Vabadussõja traditsioone.“ Kas oleme aga kindlad, et kõigile on arusaadav, mida nimelt tuleb traditsioonide all

mõista! Ja missugused on need Vabadussõja traditsioonid, mida oleme kohustatud säilitama.

Veel võidakse küsida, kas meil leidub küllaldaselt selliseid traditsioone, mis oleks Vabadussõja õigeteks tõlgitsetateks meie tulevastele põlvedele. Kuid meie ei tohi unustada, et traditsioonid ühendavad oleviku minevikuga ja ühtlasi eraldavad mineviku halvad küljed oleviku headest omadustest ja vastupidi.

Religiooni alal loetakse traditsiooniks tõdede või sündmuste edasiandmist mitte kanooniliste raamatute abil, vaid näiteks apostlite kaudu. Võime öelda, et sõjaväelastele on kanoonilisteks raamatuteks määrustikud, kuid lisame, et see kanooniline raamat mineviku tõdesid ja sündmusi meil otseselt ei kirjelda. Mineviku tõed antakse edasi kõige paremini suuliselt ja säilitatakse südames ning nende edasikandmine peab muutuma traditsiooniks.

Muidugi oleks soovitatav, et väeosa traditsioonid kantaks erilisse raamatusse, mida väeosa peaks hoidma samuti nagu oma lippu.

Kuna traditsioonide all mõistetakse kõike seda, mis meie elus olnud jumaliku, kui ka selle jumaliku edasiandmist tulevastele põlvedele, siis ei või üldse tekkida arvamusi, et sõjaväelised traditsioonid võiks olla ebaõiged ja ühtlasi ka moraalivastased. Samuti ei saa väita, et traditsioonid saaks olla vastolus määrustikkudega.

Kõik see, mis sõjaväelaste elus saavutab traditsiooni jõu ja vaimu, tuleb arvata sõjaväeliselt jumalikuks. Kõik, mis pole õige, on vale ja ei või seetõttu sõjaväes kanda traditsiooni nimetust ja omada traditsiooni jõudu. Eksib väga, kes ütleb: „Meie traditsiooniks on viinajoomine.“ See pole traditsioon, vaid halb komme, millel ei või olla traditsiooni tähendust ega traditsioonilist jõudu.

Sõjaväelased oma traditsioone väljaspool sõjaväge ei levita ja nendega tänaval ei hoople, kuna see vähendab traditsioonide müstilist mõju.

Väeosa ilma traditsioonideta pole tervik, vaid mass ilma hingeta. Selline väeosa võib küll tugevasti pidada kinni seaduslikust korrast, kuid siiski ta on ja jääb sissesõiduhuoviks, millest väljudes südamesse ei jää midagi järele.

Mõistes õieti traditsioonide tähendust, me näeme ka traditsioonide võimet õiges

valguses ja mõistame traditsioonide suurt kasvatuslikku väärtust.

Kui küsime, missugused olid meie Vabadussõja traditsioonid, siis leiame vastuse ka juba siis, kui oleme mõistnud traditsiooni tähendust. Mõista õieti traditsioonide tähendust on meie kohuseks, kuna meie süveneme neisse ja meie ülesandeks on nende edasiantmine järeltulevatele põlvedele õigetena oma olemises ja jumalikkudena oma vaimus, mis on sõjaväelase moraali kõrgeimaks teguriks.

E. T.

POOLA.

„PRZEGLAD LOTNICZY” (lennuväe ülevaade) nr. 4 — 1936. a.

Majoor K. S. dipl. Tuskiewicz Olgierd. Lendurvaatleja väljaõpe.

Lendurvaatleja lahingulise tegevuse algtingimuseks loeb autor vilumust materjali käsitlemisoskuses ja teotsemist taktikaliste põhimõtete kohaselt. Selle kahe väljaõppe ala sulatamine üheks tervikuks kohtavat tegelikus elus tõsiseid raskusi. Pandavat liigselt rõhku kas materjalosa väljaõppele või jällegi jäetavat see unustusse taktikalise väljaõppe arvel.

Lendurvaatleja väljaõppe probleem on kutsunud esile vaidlusi selle ajakirja veergudel ka varem (umbes kahe aasta eest). Vaidluse sisuks oli tol korral peamiselt küsimus, kas lendurvaatleja peab olema ainult juhi silmadeks, teatades viibimata juhile, mida näeb ja kas muud midagi temalt ei tuleks nõuda. Mõned autorid asusid selles täiesti ristikäivatele arvamistele, kuid siiski leidis rohkem allakriipsutamist, et lendurvaatleja peale hea vaatlemisoskuse peab suutma teha loogilisi järeldusi vaatluse tulemustest. Seesuguste järelduste tegemine lendurvaatleja poolt peab sündima vaid temale antud ülesande piires, eesmärgiga selgitada olukorda täiuslikult, s. o. vaatluse tulemuste hinnangu alusel järeldama mida ja kus peab veel otsima ja sellele järgnevalt võtma õige otsuse — kellele esimeses järjekorras teadustada vaatluse tagajärgedest.

Need kaks seisukohta ongi kutsunud esile vaidlusi ja näidete varal autor väidab, et põhimõtte, milles nõutakse lendurvaatlejalt viibimata teatamist kõigest, mida ta näeb ja ainult sellele ülemale, kelle kasuks ta töötab, osutub sageli mitte otsarbekaks.

Autor järeldab, et lendurvaatlejalt ei saa küll nõuda seesuguseid teadmisi, mis vajalikud olukorra hindamiseks kõrgema juhi seisukohalt, kuid taktikaliselt hästi ettevalmistatud lendurvaatleja peab oskama leida vaatluse üksikasjades andmeid, mis puuduvad tarvilikuks olukorra ettekujutamiseks ja peab õieti hindama, kellele saadud teateid edasi anda esimeses järjekorras, s. o. kes neid kõige rohkem antud hetkel vajab. Selle põhimõtte vastu eksimise kohta toob autor mitmeid näiteid manöövrite ja taktikaliste õppuste kogemustest.

Kol.-leitn. dr. Fiumel Antoni. Sanitaarlennuväe organisatsioon ja kasutamine rahualjal välisriikides ja Poolas.

Autor toob ajaloolise ülevaate haavatute ja haigete evakueerimisest õhuteel. Sellest nähtub, et nimetatud mõte tekkis juba aastal 1773 dr. Pilate de Rozier'i poolt, mis jäi aga teostamata, kuna mõttealgataja ise hukkus La Manche'i kanalist ülelennul õhupalliga. Samuti ei realiseeri oma ideed hollandlane dr. de Mooy 1910. aastal õhupallide ja lennukite kasutamise alal haavatute või haigete transporteerimiseks.

Alles 1912. aastal prantslane dr. Raymond esmakordselt kasutab lennukit sanitaarotstarbeks. Maailmasõjas dr. Shassing arendab tema tööd ja aastal 1917 kohandab sõjalennuki sanitaarteenistuseks, evakueerides haavatuid rindelt sanitaarkeskustesse.

Edasi tuuakse artiklis sanitaarlennuväe organisatsioon Itaalias, Inglismaal, Põhja-Ameerika Ühendriiges, Rootsis, Siiamis ja eriti üksikasjalisemalt Poolas.

Peale nimetatud artiklite leidub veel käesolevas numbris: „Lennuväe koostöö jõgede kaitsel ja forsseerimisel”, „Kas seotud õhupall või autožiiri”, „6. lennuväe rügement suuskadel”. Edasi on kaunis rikkalik ülevaade välismaa ajakirjandusest, milles eriti väärib märkimist riikide relvastumine õhujõudude abil. Selles tuuakse ära Luftwehr nr. nr. 1, 2, 3 — 1936. a. ilmunud andmed teiste riikide õhujõududest, kusjuures Saksamaa õhujõud leiavad käsitlemist Poola andmeil. Artikkel on järg eelmises numbris ilmunud artiklile.

Samas numbris leidub „Lennuväe tehniliste teadete” osa, mis kujutab endast veerandaasta lisa käesolevale ajakirjale. Selles osas leidub pikem artikkel vabalt kantavate pindade aerodünaamilisest jõududest, pinna massi inertsist ja ma-

terjali elastsusest tingitud vibratsioonist. Edasi on artikkel: „Tööde ettevalmistus lennuväe remonttöökodades” ja „Propelleri karakteristikast pikeerimislennul”.

A. J.

N. VENE.

„VOINA I REVOLJUTSIJA”.

(November-detsember — 1935. a.)

Esimene artikkel on pühendatud Sergei Mironoviči Kirov'i mälestuseks (langes atentaadil 1. dets. 1934). Järgmises kirjutises J. Abram ülistab Engelsi kui sõjateoreetikut, tähendades, et ei ole teaduse- ja kunstiala, kus Marx-Engels-Lenin-Stalin ei oleks teinud täielikku pööret. Proletariaadi juhi iseloomustavaks jooneks tulevat lugeda seda, et nemad ei olevat millalgi olnud kitsarinnalised kabineti teadusemehed...

Teatud tähelepanu väärrib B. Burlaki artikkel: „Pealõhk”, kus proletaristlikust seisukohast käsitletakse pealöögi objekti ja suunda. Võrdlemisi pikk artikkel avaldatakse mõttevahetuse korras. Sissejuhatavas osas autor kinnitab, et on vaja luua uus, printsiipsaalselt eralduv kapitalistlikust, oma sõjakultuur; kuid see ei pea kukuma nagu täevast, vaid seda tuleb arvustavalt omandada kapitalistlikust sõjakultuurist ning arendada teda revolutsiooni tingimustes.

Kuigi sõjakultuuri protsess olenevat majanduslikust protsessist, siis proletariaadlikus revolutsioonis, kus puuduvad küll küllaldaselt arvul materjalsed vahendid, valitsevat selle-eest suur revolutsiooniline aktiivsus. See loovatki tugevad varud strateegias, loovat suurt jõudude ülekaalu ning võitvat.

Nüüd, kus N. Vene ehitavat üles sotsialismi, tekkivat proletaristliku sõjakultuuri imestustäratav õitseajajärk.

Fr. Engelsi tõekspidamise järgi, kes tähendab, et ajalooliste otsustavate võitude saavutamiseks on vaja uusi, printsiipsaalselt uusi jõude, vahendeid ja võitlusmeetodeid, esinevat N. Venele niisuguse uue relvana punaarmee...

Kuulsate väejuhtide nimed olevat enami-kult seotud niisuguste perioodidega rahvaste ajaloo, millal ilmusid uued võitlusvahendid ja -jõud, s. o. revolutsioonide perioodidega. Kui ei oleks olnud suurt prantsuse revolutsiooni — ka lihtne korsiklane ei oleks saanud Napoleoniks.

Autor üldse tsiteerib väga ohtralt Frunze't, Engels'i, Stalin'it, Slavin'it, Clausevitz'i

j. t. Neist mõningaid huvitavaid mõtteid käsitletava teema selgitamiseks.

Riigi, armee ja tema doktriini vahel valitsevat orgaaniline side. Sõjateadus kõigis oma nähetes kohtuvat riigi eluga, ning sõjateadus määratavat riigi poliitilise, ökonoomilise ja kultuuri võimsusega.

Nii Saksamaa esialgsed võidud maailmasõjas määrati ta poliitilise ja ökonoomilise võimsusega ja erilise „pealetungi vaimuga”.

Prantsusmaal oli vähearenenud tööstus, oli agraarmaa; tema armee oli kasvatatud rohkem kaitsetegevuse kui pealetungi vaimus.

Inglismaa, tagades valitsemist merel, olevat olnud mures oma kapitaliga, milline olevat loonud „elada või surra” tähtsuse.

Tsaari Venemaa ei olevat üldse omandanud oma doktriini, seda olevat laenatud väljaspoolt; ta olevat kujutanud endast mahajäänud riiki nii poliitiliselt kui kultuur-ökonoomiliselt.

N. Vene tänapäeva armee, mis olevat tugevamaid materjalselt ja moraalselt, esinevat revolutsiooni armeena, mis minevat võitma maailma. Sellele ehitatavat ka kõik strateegilised, taktikalised ja operatiivsed vaated.

Edasi selgitatakse pealöögi kohta esiletoodud vaateid, tsiteerides peamiselt Marx'i-Engelsi-Lenini-Stalini ja teiste autorite töid pikalt ja laialt, käsitledes seda muutust vaid proletaristlikust seisukohast. Lõpuosas tsiteeritakse Clausevitz'i mõtteid: „Aleksander, Gustav-Adolf, Karl XII, Friedrich Suur omasid oma raskuspunkti armees — viimase purustamisega oleks olnud nende osa läbi; riiges, kus võitlevad parteid, raskuspunkt asub enamalt jaolt pealinna-des; väikestes riiges, millised toetuvad tugevale, — viimase armees, — liitlaste juures — nende huvide üldsuses, rahva sõja puhul juhtide isikuis ja seltskonna arvamuses.” Sellest tsitaadist viimane loetakse vastuvõetavaks N. Venele. Tänapäeva moto-mehhaniseeritud armee raskuspunkt asuvat tööstusrajoonides, millede langemisega armee ei kujutavat enam midagi. Autor, peatudes veel pealöögi suuna ja objekti määramise juures, märgib veel paar olulist küsimust:

Pealöögi probleemi lahendamine määravat ette operatsiooni iseloomu, lahingutegevuste dünaamika ning määravat kindlaks pealahingu seisukorra ajas ja ruumis. Olevat võimatu anda pealahingut otsustavas punktis ja otsustaval momendil, kui ei ar-

vestata pidevalt poliitilisi faktoreid ja sõjalisi elemente selle järele, kuidas areneb lahingutegevus. Pidavat alati teadma otsustavat punkti ning tundma otsustavat momenti, ja seal, kus nad satuvad kokku, selles kõige soodsamal strateegilisel „ristteel“, lüüa vastast välgukiirusega ja purustava jõuga.

Tänapäeval, motoriseeritud ja mehhaniseeritud armeede ajajärgus, kus sõjateatrid on rikastatud raud-, kivi- ja teiste heade maanteedega, sõltuvat operatsiooni suunad vähem nende põhikommunikatsioonidest kui seda oli varemali aegadel.

Autor lõpetab artikli õige ülistavalt: „Töölis-talupoja punaar mee, olles liidus rahvusvahelise proletariaadiga, kujutab jõudu, mida ei võida ükski ja iialgi.“

Järgmises artiklis A. Lebedevskii valgustab soomusrongide operatiivset kasutamist, tähendades, et nad leiavad kasutamist ka tänapäeval; nende kasutamine üldsõjalise koondise koosseisus, vahetult rindel, osutub siiski võrdlemisi haruldaseks juhtumiks.

Järgmine kirjutis — „Õhutõrje mägedes“ pakub meile õige vähe huvi. Sellevastu huvitab meid veidi rohkem kirjutis: „Transporti tegevus talviste lahinguoperatsioonide tagamisel“ (Rabota transporta po obespečeniju zimnih boevõh operacii). Algul autor tõendab, et talv loob koguni omapärased tingimused sõjapidamiseks, mõjutades nii sõjatehnikat kui isiklikku koosseisu. Mõju on positiivne ja negatiivne. N. Vene talviseid ilmastiku tingimusi võib iseloomustada üldiste joontega: a) lumekatte sügavus, e) talveaja pikkus (talve kestus võngub 68—185 päeva vahel; alla 0° päevi on 77—130). Mõjuvus relvliikidele on mitmesugune:

Jalaväe tegevus on piiratud, rännakud aeglased ja väsitavad; ainult suuskadel suureneb manööverlikkus.

Ratsaväe tegevus on raskendatud; inimesed külmuvad, peavad vedama hobuseid käe järele; manööver väljaspool teid üle 30 cm lume sügavuse juures on võimatu.

Suurtükiväe tegevus on veel rohkem raskendatud; liikumine väljaspool teid on peagu võimatu — tekib vajadus asetada suurtükid jalastele; maastiku topograafia muutumisel on tule vaatlus ja korrekteerimine raskendatud.

Lennuväes on raskendatud vaatlus; materjalise osa hoidmine nõuab erilist valvet; lumehanged muudavad esemete kuju, nähtavus väheneb; aerodroomid nõuavad puhastamist lumest.

Soomusosad võivad liikuda vaid teedel, väljaspool teid — vaid õhukese lumekorral puhul, kuid vähendatud kiirusega.

Keemia tegevus suureneb, sest et isiklik kaitse väheneb: pakasus mõjub gaasimaskile. Külmanud maa raskendab kindlustustoid.

Talviste operatsioonide teostamisele avaldavad oma mõju järgmised tegurid: a) sõja-geograafiline, b) atmosfäärilised tingimused (külm, lumi, tuisk, sula, veetõkete kinnikülmamine), d) pikad pimedad ööd.

Kõike seda arvesse võttes tulevat hoolikalt valmistuda ette lahingutegevusele talvistes olukorras, nagu see olevat läbi viidud ja käsil Rootsis, Norras, P.-Ameerikas, Poolas, Eestis, Soomes, Jaapanis j. m. Kirjeldatakse tsaari armee saamatust talvistes lahinguis Mazuuri piirkonnas 17. 12. 15. (kindral Ludendorfi mälestuste järgi).

Edasi autor selgitab raudteede korrashoidu talvel — puhastamine lumest ja pakasuse tõttu maa ülestõstmiste (pučinõ) kõrvaldamine — ja uute raudteede ehitamise viisi talvel. Järgneb pikem kirjeldus maanteedel läbilaske võimest talvel, nende puhastamise aktiiv-vahendeist ja lumevõitluse tööde mehhaniseerimisest.

Lõpuartikkel käsitleb Itaalia õhujõude ja kindral Due osa selles tähtsas töös, valgustades pikemalt kindral Due elukäiku ja tegevust Itaalia armees ja eriti õhuasjanduse alal.

Kriitika ja bibliograafia.

L.

Sõjaväelisi teateid välisriikidest.

Poola seisukohta ja püüdeid praeguses riikide relvastumise võidujooksus iseloomustab major dipl. A. Soltan kokkuvõtlikult järgmiselt: Tänapäeva üldine relvastumistuhin paratamatult viib vastu uuele sõjale. Millal see just nimelt võiks puhkeda, on praegu mui-

dugi raske öelda, kuid häda sellele riigile, kes otsustaval tunnil ei ole valmis võitluseks. Seepärast ei saa ka Poola jääda pealtvaataja ossa, vaid tahes või tahtmata peab kõvendama oma riigikaitset, kui ta tahab jääda puutumatuks ja iseseisvaks. Kuid Poola ei saa võtta endale eeskujuks

teisi suuremaid ning jõukamaid riike, kel tooraineid küllalt tagavaraks, tööstus rohkem arenenud ja ka rahalised võimalused suuremad, mis lubab neile varustada oma kaitsejõude moodsamate relvadega küllaldaselt arvul. Jõudumööda relvastudes Poola peab otsima veel teisi abinõusid riigikaitseks ja need oleksid: rahva üldine kasvatamine riigikaitse vaimus ja sõjaväe lahingulise ettevalmistuse tõstmine. Kodanikkudesse peab juba hällist alates sisendama arusaamist, et: 1. riigi ning rahva heaolu on sõltuv tema võimest ennast kaitseda vaenlaste vastu; 2. kui iseseisvus on saavutatud raske võitlusega, siis selle alalhoidmine ei nõua mitte vähem jõupingutusi; 3. kaitseks valmisolek on saanud meieaja hütidsõnaks ja töö julgeoleku kindlustamiseks tänapäeva tähtsamaks ülesandeks; 4. murrangu aeg ei ole veel möödas ja normaalsete vahekordade kujundamine Euroopas nõuab suuri jõupingutusi; 5. inim põlvele, kes võitles kätte iseseisvuse, peab järgnema teine, kes iga hinna eest peab püüdma seda iseseisvust säilitada. Sellekohane kodanikkude kasvatus peaks algama kodus, perekonnas lapsena, jätkuma koolipingil ja omandama selgekujulise ilme sõjaväes. Kodu ja kool ei ole seni rahva kasvatamise alal suutnud palju ära teha. Et siin saavutada praegusest paremaid tagajärgi, tuleks moodustada propagandaministeerium, nagu neid esineb teistes riikides (Jaapan, Saksa, Vene), või jälle luua vastavad eritoimkonnad teistes ministeeriumides. Töövahendid: ajakirjandus, raadio, kool kõikides astmetes ja seltskondlikud organisatsioonid. Eriti tähtsad on ajakirjandus ja raadio, kus igapäev peaks antama midagi, mis arendab ja süvendab riigikaitse tarviduse mõtet. Kui kodanikusse on niiviisi juba varakult sisendatud veendumus, et riigikaitse on tähtis ning tarvilik, siis — arvab autor — sõjaväes ei tekitaks see juba erilisi raskusi niisugustest noortest kujundada sõdureid, kes alati valmis on kaitsma oma riigi ja rahva iseseisvust, kuigi sealjuures neil ei ole kasutada kõiki tänapäeva moodsamaid võitlusvahendeid („Polska Zbrojna“).

*

Kas sakslased on valmis sõjaks? Artikli autor A. Bzonecki, toetudes tuntud prantsuse kindrali Duval'i sellekohasele arvamusel, leiab, et see moment võiks saabuda juba 1937. a. või 1938. a. Sõjaväe restaureerimiseks antavad krediidid tegelikult ei ole Saksamaal piiratud, relva- ja

muu sõjalise varustuse tehased töötavad väga intensiivselt ja ka isikulise koosseisu lahingulise ettevalmistuse eest on tarvilisel määral hoolt kantud. Kõige raskemaks on juhtide küsimus, kuid ka see ei tekitavat just ülepeäsmatuid takistusi. Maailmasõjaegsete ohvitseride hulgast, kes 1918. a. olid 25—35 a. vanad ja praegu on jõudnud 45.—55. eluaastasse, leidub hetkel 4 kuni 5 tuhat kindralit ja vanemohvitseri, kelledest jätkub kõrgematele juhtivatele kohtadele kavatsusel oleva 100 diviisi jaoks (sõjakorral). Nooremate juhtide ettevalmistamine niisuguses sõjaväelises riigis („wojskowem panstwie“), nagu seda on praegu Saksamaa, võivat sündida hõlpsasti. Seega siis paari aasta pärast sakslased võivad mobiliseerida niimitu diviisi, „kui nad seda ise soovivad“, tingimisel muidugi, et jätkub relvi ja varustust. Mida aga suudaks samaks ajaks Prantsumaa, küsivat kindral Duval. Parimal juhul (jättes kaitseta asumaad ja Itaalia piiri) suudaks ta koondada sakslaste vastu 20 omamaa, 2 Põhja-Aafrika, 2 Sengali, 1 asumaade diviisi ja 1 asumaade grupi, seega kokku 26 diviisi, — mitte vähem kui 36 saksa diviisi vastu. Prantsuse reservdiviisid on kõlvulised lahingusse saatmiseks ainult 4—6 nädalat pärast nende formeerimise algust. Nii siis esimesel kuul pärast mobilisatsiooni prantslased on suutelised ainult kaitseks, toetudes oma piiriäärsetele kindlustistele, kuna aga samal ajal sakslastel jääks veel vabu jõude manööverdamiseks. Pealetungi alustada võiksid prantslased ainult pärast mobilisatsiooni lõplikku läbiviimist. Üheks sakslaste 7. märtsi s. a. aktsiooni eesmärgiks oli Reini jõe joone oma alla võtmine; tarbekorral toetudes sellele väga tõsisele looduslikule takistusele nad saavad rohkem vabadust teotsemiseks suuremate jõududega Kesk- ja Ida-Euroopas. Sakslaste tegevuse põhijooned — Duvali arvates — on tulevikus järgmised: politikas — sündinud tõsiasjade („faktow dokonanych“) ja soodsate juuste kasutamine, strateegias — manööver sisemistel operatsiooniliinidel vastaste vahel, taktikas — pealetung tähtsamates ning otsustavates ja kaitse teistes suundades. Selle illustreerimiseks tuukse järgmine huvitav näide: Oletame, et sakslased tahaksid lahendada n-n. Kesk-Euroopa küsimuse, vallutades Austria. Enne tungimist üle piiri tekiks muidugi diplomaatilisi sekeldusi, tuleks pidada diskussioone teiste selle aktsiooni suhtes vaenuliselt hädalatatud riikidega, saavutada kokkulepe Ungariga ja kindlustada endale heatahtlik

erapooletus Poolalt. Sellele järgneks sissetung Baierist Austriasse; 6 tunni pärast oleks motoriseeritud osadega vallutatud Viin ja siit juba astunud ühendusse ungarlastega, vallutatud Brenneri ja teised Itaaliasse viivad kitsandikud ja ümberhaaratud Tšehhoslovakkia. Samal ajal kui see sündinud, lõpeks ka sakslaste üldine mobilisatsioon. Genfis arutatakse küsimust, prantslased asuvad kaitsele piiriäärsele kindlustusvõõsse, Itaallased mobiliseerivad ja koonduvad piirile Alpidesse ja inglased ei suuda otsustada, millist seisukohta võtta; iga riik teotseb oma huvide kohaselt, sellal kus tuleks lüüa või järele anda ning leppida tekkinud olukorraga; igasugused läbirääkimised oleksid niisugusel juhul asjatud. Kindral Duvali arvates on kaks võimalust: leppida saklastega või relvastuda. Kui relvastuda, siis mitte ainult kaitse eesmärgiga, vaid ka pealetungiks. Kuna see käiks aga prantslastele üksi üle jõu, siis peaksid nad omama ustavaid ja samuti hästi relvastatud liitlasi. „Kollektiivse julgeoleku saavutamine, kus igaüks asjaosalistest on desarmeeritud, on lihtsalt hale jant,“ lõpetab kindral Duval. (Polska Zbrojna“.)

*

Reini jõe piirkonna sõjalisest tähtsusest. Räägitakse, et tuntud saksa sõjateadlane ja Maailmasõja ajal Belgiast läbimarssimise kavade looja Schlieffen viimisel hingetõmbamisel surmatunnil oma sõjaplaanide üle kõneldes olevat öelnud: „Parem tiib... ärge unustage paremat tiiba...“ Kümnekond aastat hiljem mitte väiksema kuulsusega prantsuse väejuht marssal Foch, oma maa ja rahva julgeolekut korraldades, seadis üles juhtlause, et idapiiri kaitseks prantslased vajavad Reini jõge. „Kui meie saame kindlasti hoida oma käes Reini, siis Prantsusmaa võib olla mureta... Meile on vaja Reini jõe joont, mitte rohkem ega vähem...“, olevat marssal ikka ja jälle tavatsenud öelda. Milline tähtsus oli paremal tiival saklaste tarvis, seda näitab küllalt kujukalt Maailmasõda, kuid mispärast vajavad prantslased just Reini jõge, see nõuaks ehk veel lähemat selgitamist. Rein on väga tõsiseks looduslikuks takistuseks, mille ületamine sõjakorral, kui vastaspoolne kallas on vaenlase käes, on väga raske ning võib sünnitada forsseerijale tõsiseid kaotusi, eriti kui arvesse võtta kaasaja tulerelvade ja teiste vastavate kaitsevahendite võimsust. Kuni viimase ajani oli prantslastel väljavaateid sõja korral seda Reini tähtsat kaitseoma-

dust ära kasutada ja vaenulise tegevuse algades ilma ühegi tõsisema takistuseta jõe joone oma alla võtta, enne kui kaugemal idakaldal (50 km demilitariseeritud riba Reini paremal kaldal) dislokeeritud saksa väeosad päralt jõuavad. Seega oleks Rein taganud ja kindlustanud prantsuse vägede mobilisatsiooni, lahinguvormi seadmist ja koondamist piirile. Nüüd aga pärast 7. märtsi s. a., kus saksa väed Reinimaale sisse marssisid, on sellised lootused tublisti vähenenud, kui mitte hoopis luhta läinud. Mõningaid väljavaateid võiks prantslastel siiski olla, oma piiriäärsele kindlustiste võõle toetudes, lahinguga Reini ääre välja lüüa, kuid see võiks sündida ainult niikaua, kui sakslased ei ole veel püstitanud kindlustusi Reini läänepoolsele kaldale. Kui aga ühel ilusal päeval n-n. „Magainot joone“ vastu kerkib saksa kindlustuste vöö, siis tähendaks see praktiliselt, et Prantsusmaa on lõplikult kaotanud oma viimase Maailmasõjast ammutatud julgeoleku tagatise ja seisab rind rinnaga vaenlase vastas, nagu see oli 1914. aastalgi ühes kõikide sellest lähtuvate hädasohtudega. („Polska Zbrojna“.)

*

Sõdurikujusid. Inglise sõdur. Juba Stuartide ajast saadik on Inglismaal veendumusele tulnud, et arvurikas sõjavägi on poliitiliselt ebasoovitav. Seepärast praegu Briti armee on väike ja pealegi laiaili pillatud üle terve impeeriumi. Pealinnas, Londonis, võib ainult harva tähele panna väiksemaid üksusi vanades ajaloolistes mudrites toimetamas vahiparaadi kuningalossi juures või mõnes teises kohas. Muidu näeb vormiriietuses sõdureid harva, ohvitseri aga peagu kunagi, välja arvatud pidulikud vastuvõetud kuningas juures. Mundrit kantakse ainult teenistustundidel. Sõduri väline ilme laitmatu. Jalutusel kannab ta vana kombe järgi relva asemel kepikest (stick). Sõduri vahekorrad seltskonnaga väga head; ta on sportlase kehastuseks, kes huvist asja vastu vahel tegeleb ka riviõppusega ja kehalise kasvatusesõjaväes maksvate nõuete kohaselt. Sõduri elu ja teenistus on kerge: teda nimetatakse „Tommy“ ja karikeeritakse heatahtlikult ajakirjanduses ning heidetakse tema üle südamlikku nalja seltskonnas. Inglise ei armasta, kui avalikult demonstreeritakse sõjalist jõudu, kuid samas ta sügavalt usub oma sõjaväe võimsusse.

Prantsuse sõdur. Harilik prantslane viimasel ajal näeb rivikorras väekusid võrdlemisi harva, sest motoriseeritud

ja teiste seesuguste osade arv on tublisti suurenenud ja neid ei näidata avalikult paraadidel. Pariisis paistab silma vabariikliku kaardiväe kirjusid kuubi ja Saint Cyr'i sõjakooli kasvandikke, kellel on rahvahulkades väga suur poolehoid. Üldse näib, et viimasel ajal sõjaväest on hakatud senisest rohkem lugu pidama, kui- gi prantslane ise ei taha ennast meelsasti painutada sõjalise korra alla niipalju kui see ilmneb välimuses. Distsipliin on siiski kõva ja selle nõudeid täidetakse täpselt ka seal, kus pole järelvalvet. Väljaspool teenistust ohvitserid ja sõdurid näevad välja rohkem tsiviilisikutena, kuid see ei vähenda sugugi nende võitlusvõimet. Sõjavägi ei oma erilist seisundit riigis ja ohvitseridel pole mingisuguseid iseäralisi eesõigusi. Sõjaväelased seisavad kaugel politikast ja vaid mõni üksik kindral on tegev sellel alal; sellevastu kaunike arv vanemaid juhte omab silmapaistvaid teeneid teaduse ja kirjanduse alal. Värvilisi väeosi on Prantsusmaal võrdlemisi palju, kuid neid ei peeta üheväärseteks valgetega. Igal juhul kui 1935. a. poliitiliste rahutuste puhul Toulonis raekoja juurde pandi neegritest vahtkond, siis kutsus see rahva poolt esile ägedaid protestiavaldu.

Itaalia sõdur. Fašism tõi endaga kaasa ka põhjaliku pöörde Itaalia sõjaväes, kusjuures militariseeriti kogu rahvas alates väikestest lastest kuni vanemas elueas inimesteni, — eesmärgiga teha itaallastest sõjaline rahvas („nazione guerriera“). Praegu Rooma tänavatel võib kohata palju sõdureid; välirõivastusest, ülespidamisest ning käitumisest on kohe näha, et need kuuluvad sõjaväe ridadesse, kes peab pimevat võitlust suures mõõdus. Mussolini sõnade järgi „sõda on poliitiliste eesmärkide jälgimine sundabinõudega“. Selle järele otsustades fašistliku riigi ülesehitamine tugineb põhimõttel, et rahvaste tulevik otsustatakse mõõgatera abil.

Poola sõdur. Poola sõjavägi on loonud riigi ja riik on sünnitanud sõjaväe. Varssavis on näha palju ohvitseri, kuid nad sulavad kuidagi kokku üldise rahvamassiga ning ei paista eriliselt silma. Marsal Pilsudski oma leegionide asutamisel olevat avaldanud mõtet, et iga tema sõdur peab Poolamaal tundma ennast kodanikuna, mitte aga mingi üleoleva okupatsiooni võimuna. See traditsioon on säilinud Poola sõjaväes tänapäevani. Et mitte ainult nooremad juhid, vaid ka kõrgemates auastmetes ohvitserid ei taha eralduda teistest kodanikkudest, selleks järgmine näide. Poo-

la väiksemates provintsilinnades on palju poekesi, kus võib saada ka süüa ja jooki kohvi, teed, piima jne. Tavaliselt külastab neid kauplusi väsem kiht, kuid pole sugugi haruldaseks nähteks, et laua taga ühes hallide inimestega („szaryludzi“) istub mõni kindral või teine vanemas või nooremas auastmes ohvitser piima- või teeklaasi taga. Keegi siin ei imestaks selle üle, küll aga võiks selline pilt tekitada võõrastust nii mõneski teises Euroopa riigis. („Berliner Tageblatt“ ja „Polska Zbrojna“.)

Rk.

John Tornycroft'i laevatehases on hiljuti valminud uut tüüpi väike-torpeedopaat „mork 2353“. Vee väljasurve 14 tonni. Laevakere pikkus 16,8 m, kuid täie kiiruse juures on laev ainult 2,8 m pikkuselt vees. Kaks mootorit à 500 HJ annavad laevale 85 km tunnikiiruse (53 miili); peale selle on kolmas abimootor ökonoomse käigu jaoks. Relvastus — kaks torpeedotoru, kuulipilduja ja udutekitaja.

Kavatsus olevat selliseid paate paigutada ristlajatele, kust nad vaenlase läheduses vette lastakse ning tegevusse rakendatakse. Väiksemates veekogudes on võimalik neid kasutada ka rannabaasidest. (Mil.-Woch.)

*

Croydoni lennuväli on sageli kaetud tiheda uduga, mis takistab maandumist. Et lennukite maandumist uduse ilmaga kergendada, on lennuvälja juhatus viimastel kuudel toimetanud katseid eriliste suitsu-pommidega. Iga Croydonile lähenev ja seal maanduda kavatsev lennuk peab raadio kaudu oma tulekust ette teatama. Kui lennuk on jõudmas lennuvälja kohale, lastakse mortiirist vertikaalselt õhku suitsumürsk. Pomm läbibistab udukihi ning lõhkeb pealpool udu 300—350 m kõrgusel maapinnast. Lähenedes tekitab mürsk paksumusta suitsupilve, mille järgi lenduritel avaneb võimalus orienteerida oma lennukit. (Fr. M.)

*

Ameerika teadusliku ühingu hiljutistel istungitel St. Louis esineti ettekandega leuitise kohta, millel tohiks olla suur tähtsus lennuasjandusele, luues uusi võimalusi öiseks lennuks. Leuitises kasutatakse nägematu infra-punaseid kiiri lennuväljade valgustamiseks. Erilise elektroon-toru abil muudetakse infra-punased kiired fluorest-

seerival ekraanil silmale nähtavaiks, võimaldades vastava seadisega varustatud lennukil pimedal ööl maanduda infra-punaste kiirtega „valgustatud“ aerodroomil. Sooritatud katsed olevat näidanud, et uuel „valgustamisviisil“ on hulk paremusi võrreldes hariliku valgustusega. (Fr. M.)

*

Itaalia alam-riigisekretär Valle andis hiljuti saadikutekojas peetud kõnes ülevaate Itaalia lennuasjanduse praegusest seisust ja tuleviku väljavaadetest. 1935. a. kestel kahekordistati eskadrillide arv; loodi 8 uut lennueskaadrit ning 2 uut lennubrigaadi; peale selle suur eriüksus lennudivisjoni nime all. Lennukoolid pidid 1935. a. andma 10 korda rohkem lendureid kui endistel aastatel. Lennukoole oli: 18 esimese astme, 7 teise astme ning lennuakadeemia. Lendurite ja tehnilise personaali koolitamist soodustasid suurel määral oskused ja teadmised, mis olid omandatud varem vabatahtlikkudes kaitseorganisatsioonides. Palju tööd on tehtud uute lennuväljade asutamiseks ja olevate laiendamiseks ning korrastamiseks. Nende pingutuste tulemusena Vahemerel praegu ei ole ainustki paika, mis ei oleks Itaalia õhujõudude kontrolli all.

Sanktsioonide tagajärjel oldi sunnitud leidma võimalusi välismaalt mittesaadavate ainete asendamiseks omamaa saadustega. Valle sõnade järgi Itaalia tulevikus ei sõltuvat välismaa bensiini sisseveo võimalustest, kuna nüüdsest peale seda tarvilikku ainet saavat küllaldaselt valmistada kodumaal.

Lõpuks mõningaid arvusid Itaalia lennuväe kohta.

Möödunud aastal rekruteeriti 1300 lendur-õpilast, keda pärast õppimise lõpetamist ülendatakse lendur-seersantideks või nooremleitnantideks. Nende asemele võetakse 1500 uut lendur-õpilast tagavaraväest ja noortemeeste hulgast alla 21 a., kes omavad eelkaitseväelistel kursustel omandatud lenduri kutse. On lõppemas 4500 lennuväe spetsialisti — raadiotelegrafistid, päevapiltnikud, motoristid jne. — ettevalmistamine; nende asemele võetakse 4200 uut õpilast.

Saksa allikate järgi 1936. a. kavas olevat nähtud ette 1500 uue lennuki ehitamine. Inglaste arvestusel peaks Itaalia 1936. a. ehituskava teostamise korral aasta lõpuks olema 3000 esimese järgu lennukit.

Lex.

Kaitseväe elu.

Krivasoo (Kriuša) lahingu mälestusmärgi avamine.

24. mail saabusid Narva Kv. Ülemjuhataja ja Krivasoo lahinguist Vabadussõjas osa võtnud väeosade delegatsioonid. See oli Narvale suursündmus, mis pärast linn oli pidurüüs ja noor ning vana juba varahommikul tänaval.

Saabunud külalised pärast lühikest peatamist Ohvitseride kasiinos, siirdusid Kulgule, kus ootasid juba laevad sõiduks Krivasohu. Laevasõit mööda Narva jõge oli külalistele suureks naudinguks, võimaldades mõnusat keskustelu möödunud Vabadussõjaageist lahinguist, jahist, kalandusest ja loodusest.

Jõudnud u. Kossari talude kohale, paistab silma Krivasoo kõrgel kaldal hoopis midagi uut. Valge püramiid tõuseb seal tähelepanukõitvana. Pole kahtlust, et too on väärikas tähis möödunud aegade kangelaslikest võitlusist, milline veel kaetud valge kangaga. Sammas ootab enda vabastamist rüüst selle poolt, kelle kuulsusrikkad polgud on tema tekkimiseks põhjuste andnud.

Krivasoo küla ja Kose vald on sündmusest seevõrra haaratud, et jõekaldail olevais külades peagu iga maja ehib riigilipp ning pidutsemise keskusse, Kriušasse, on koondunud erakordne külalispere. Kohapealised organisatsioonid, nagu tuletõrje ja noorsugu, on moodustanud paraadrivistusi Kv. Ülemjuhataja vastuvõtuks.

K. 1410 saabub Kv. Ülemjuhataja, kellele avaldatakse austust paraadrivi tervitusega ja kodutütarde esindaja poolt lillede üleandmisega.

Krivasoo mälestusmärgi avamise tseremoonia algas lauluga „Eestimaa, mu isamaa“. Seejärgi ütles avasõna mälestusmärgi komitee liige reservkapten F. Kaba, kes kokkuvõtlikult tuletas meelde mälestusmärgi tekkimise ja valmimise käiku.

1934. a. sügisel tekkis mõte tähistada meie tähtsamat lahinguvälja Vabadussõjas — Kriuša platsdarmi, lahingu mälestusmärgiga, mis jäädvustaks tulevastele põlvetele meie vaprate ja ennastsalgavalt võidelnud vägede

kangelaslikke ja võidurikkaid lahinguid kümnekordses ülekaalus oleva vastasega. Oli ju Kriüša koht, kus peeti Vabadussõja raskemaid ja ühtlasi verisemaid lahinguid ja korduvalt murti vastase katsed üleolevate jõududega läbi murda meie rinnet, et välja jõuda Narva all võitlevatele vägedele seljataha, ning selle operatsiooniga saavutada üldist meie Narva rinde kokkuvarisemist.

Kv. Ülemjuhataja kõnet pidamas enne mälestusmärgi avamist.

Mõtte ja idee algatajaks oli 1. jalaväerügemendi ülem, kelle energilisel kaasabil ja tegevusel ka kohe asja teostamisele asuti. Ühtlasi avaldas kohalik elanikkond soovi mälestusmärgi püstitamisega osaltki täita oma aukohustust nende Kose valla kodanikkude vastu, kes Vabadussõjas langenud ja punaste poolt hukatud.

Mälestusmärgi püstitamiseks Krivasoo seltskonna poolt valiti komitee koosseisus: Stepan Blagodotski, Jaan Teder, Nikolai Jakobson, Sergei Kutusov, Ivan Novikov, Mihail Smidt ja Peeter Alas, kes kohapeal mälestusmärgi ehitust pidid teostama, kusjuures komitee palus üldjuhtimise enda peale võtta 1. jalarügemendi ülema kolonel L. Jakobsen'il. Hiljem komitee täienes tagavara väeohvitseride keskseksiooni juhatuse liikme kaptan F. Kaba'ga.

Talvel 1934./35. a. oldi eeltöödega juba niikaugel, et 9. juunil 1935. a. sündis mälestusmärgi nurgakivi panek Krivasoos. Ebasoodsa ilmastiku tõttu 1935. suvel ja sügisel ei olnud võimalik mälestusmärgi ehitustööd lõpule viia ja mälestusmärgi avamine tuli lükata edasi 1936. aastaks.

Mälestusmärgi püstitamiseks on mõjuvalt aineliselt kaasa aidanud väeosad ja nende järglased, kes Vabadussõjas Kriüša lahingväljadel võidelnud: 1. ratsarügement, 7. jalaväerügement, 1. suurtükiväegrupp, 4. üksik jalaväepataljon, 2. suurtükiväegrupp, Kalevi üksik jalaväepataljon, 3. suurtükiväegrupp, 1. jalaväerügement, 6. üksik jalaväepataljon, 8. üksik jalaväepataljon. Soojalt on suhtunud ka kohalik omavalitsus ja elanikkond ja seda jõudumööda toetanud; äramärkimist vajab samuti riikliku propagandajahi aineiline toetus kui ka Port-Kunda tsemendi tehase juhataja ja Oru lossi töölistmasside soe osavõtt annetuste näol.

Mälestusmärk kujutab endast põllukivist laotud obeliski 5×5 m alusega ja 7,5 m üldkõrgusega. Samba tippu kaunistab metallist valatud kotkas (1,7 m kõrge), kui vabaduse sümbol. Seega mälestusmärgi üldkõrgus 9,2 m. Samba külgedele on asetatud plaadid väeosade nimetustega, kes Kriüša lahingust osa võtsid ja nimestik Kose valla elanikkude kohta, kes Vabadussõjas langenud või punavägede poolt vägivaldselt hukatud.

Kriüša lahingust võtsid osa järgmised väeosad: Ratsapolk, Ratsapatarei, Järva-maa kaitsepatalion, 4. jalaväepolk, Soome väljapatarei, Kalevi Malev, 1. suurtükiväepolgu 3. patarei, 2. suurtükiväepolgu 2. patarei, 5. jalaväepolk, 1. jalaväepolk, 2. Kindluse raskesuurt. divisj. 6. patarei, Väljapatarei nr. 17, 6. jalaväepolk, 8. jalaväepolk.

Kose valla kodanikud, kes lahingutes punavägede vastu langenud:

1. Morosov, Nikolai; 2. Zirnov, Ivan; 3. Niilov, Mihail; 4. Nikitin, Dimitri; 5. Karapov, Feodor; 6. Dimitriev, Mihail; 7. Trofimov, Spiridon; 8. Kononov, Leonti.

Punavägede poolt vägivaldselt tapetud Kose valla kodanikud:

1. Baumer, Albert; 2. Baumer, Ernst; 3. Florov, Mihail; 4. Jefimov, Semen.

Mälestusmärgi pidulikku avamist oma osavõtuga austanud meie lugupeetud Kaitsevägede Ülemjuhatajale kindral J. Laidoner'ile ja avamisteremocniast osavõtnud nende väeosade delegatsioonidele, kes Kriüša lahingust Vabadussõjas osa võtnud, kui ka ümberkaudse maa ja linna seltskondlikkudele organisatsioonidele avaldas res. kaptan Kaba oma tänu komitee nimel.

Järgnevalt annab Vabadussõja ajaloo- komitee töökomisjoni juht kolonelleitnant M. Kattai 15-minutilise ülevaate Kriusa lahingute käigust. Siin peetud Vabadussõja- aegseid lahinguid võib jagada kolme grup- pi: 1. lahingud jaanuaris 1919. a., millistest ülevaade antud käesolevas „Sõduris“. 2. veeb- ruarikuu lahingud, millised langesid ühte meie iseseisvuse aastapäevaga ja milliseid see- pärast nimetatakse pealetungiks Eesti iseseis- vusele. Neis lahinguis kaitse korraldamine lasus Ratsapolgul, kellele lisaks oli tulnud 4. rüg. I pataljoni asemele 4. rüg. II pataljon kapten (praegu kolonel) Vende juhtimisel. Muide olid jõud ligikaudu samad, mis jaa- nuarikuu lahinguis. See, meie iseseisvuse hä- vitamiseks suunatud punaste pealetung lik- videeriti veebruarikuu lõpuks.

Ajavahemikul veebruarikuu lõpust kuni detsembrikuu alguseni polnud Krivasoo suunas tähelepanuväärivaid sõjalisi sündmu- si. Kohalikud elanikud võisid suve kestel põllutöid soritada ja sügisel viljad korista- da. Kuid detsembris alanud rahuläbirää- kimiste mõjutamiseks võttis punavägi ette laiaulatuslikke ja korduvaid operatsioone Krivasoo suunas. Nende lahingute käigust on toodud ülevaateid „Sõduris“ nr. 16—17 lk. 400—406 ja nr. 19 lk. 488—489. Kuid detsembrikuu lahingud näitasid ühtlasi ees- ti mehe visadust, vaprust ja meelekindlust, milliste vastu purunesid kõik punaväe peale- tungid. Krivasoo lahingud on leidnud väär- rikat hindamist ja vastukaja ka kunstnike hinges, kes on püüdnud jäädvustada helis- ja maalis Krivasoo tõelisust.

Krivasoo mälestusmärgi püstitamise komitee.

Istuvad vasakult paremale: R. Seinkivi, kol. L. Jakobsen — komitee esimees, S. Blagodatski — Kose vallavanem, kapten F. Kaba — tag. ohv. kesksekt. juh. liige. — Seisavad vasa- kult: N. Jakobson, P. Alas, S. Kutusov, M. Smidt ja J. Novikov.

Kolonelleitnant M. Kattai poolt kaasko- danike hinges restaureeritud Krivasoo Vab- adussõjaaegsed sündmused ja loodud vasa- tav õhkkond, järgneb mälestussamba avami- ne Kv. Ülemjuhatajalt.

Krivasoo mälestusmärk.

Kv. Ülemjuhataja toob Kose valla elani- kele esotsas mälestussamba komiteega, ter- vitusi hr. Riigivanemalt ja Vabariigi Valit- suselt. See võimas mälestusmärk peab jäl- jendama ikka ja alati järgmisi asjaolusid:

1. Tähistama ja tuletama meelde Vabadussõjaaegset kangelaslikku võitlust seda kaasateinutele.

2. Olema ajalooliseks mä- lestuseks ja Vabadussõja- aegse generatsiooni jõu ning vaimu lätteks noorsoole.

3. Olema tiheda koostöö tähiseks eestlaste ja vene- keelt kõneleva vähemuse vahel; see koostöö oli Vabadussõjas ja sama hoogsalt areneb ning peab arene- ma tulevikus.

4. Tõendama igale vaenu- likule üritusele, ükskõik missugusest ilmakaarest see ka ei tule, et siin on seesu- guste ürituste lõpp.

5. Sümboliseerima seda kangelaslikku vaimu, mille abil võideti Eesti iseseisvus

Vabadussõjas ja tõendama, et Eesti jääb igavesti vabaks.

Nendele alusmõtetele rajatud tervituskõne järgi avas Kv. Ülemjuhataja kauni mälestussamba.

Järgnes vaimulik talitus ja samba pühitsemine õpetaja G. Kiviste'lt ning ülempreester V. Preobraženski'lt.

Lõpuosa kaunist tseremooniast moodustasid tervitused. Krivasoo juures Vabadussõjas võidelnud väeosade delegatsioonide nimel, võttis sõna Ratsanügemendi ülem kolonelleitnant J. Kurvits. Seejärgi Viru maavalitsuse, Narva linna, Narva vabrikute ja paljude organisatsioonide esindajad. Need tervitused polnud vaid ilusad sõnad, vaid peamiselt komitee esimehele kolonel Jakobsen'ile üle antud väärtuslikud ümbrikud, millised tagavad mälestussamba ümbruse korrashoidu ja kaunistamist.

Komiteelt koostatud akti järgi on annetatud alljärgnevad asutised ja ettevõtted: 1. Viru maavalitsus, 2. 1. diviisi ülem, 3. Narva Kalevi Manufaktuur, 4. pr. Marie Peltser, 5. Narva Linaketr. Manufaktuur, 6. 5. üksik pat. tagavohv. sekts., 7. Rakvere linnavalitsus, 8. Kreenholmi Manufaktuur, 9. Narva Vast. Tulekinn. Selts, 10. Vab. Risti Vend. Narva osak., 11. 8. üks. jalap. Võrus, 12. 5. üks. jalap. ülem, 13. 6. üks. jalap. pat., 14. 7. jal. rüg., 15. Narva maleva pealik, 16. 4. üks. jalap. pat., 17. 1. rüg. tagavaraväe ohv. sekts., 18 k.s. „EeksMaja“, 19.

Vigastatud sõdurite Narva osak., 20. Auvere-Joala vallavalitsus, 21. Skarjatina Vab. Tulet. ühing, 22. Narva Skautide Sõprade Selts, 23. Kriüša Vabat. Tulet. Selts, 24. Permisküla Vabat. Tulet. Selts, 25. Sagrivje Tuletõrje ühing, 26. Narva linnavalitsus, 27. A.s. „Eesti Siid“, 28. 2. suurtükiväegrupp, 29. malmitehas J. Helder. Kokku — seitset sada kakskümmend kaks krooni 50 senti.

Peale selle on lubanud toetada Järvamaa kaitsepataljonist osavõtnute ühing ja Kalevi üksik jalaväepataljon.

Komitee nimel ütleb lõpusõna ja tänu kõigile, kes kaasa aitasid mälestussamba püstitamisele, komitee liige härra Hans Jakobson.

Viimasena andis töötuse kohapealse algkooli juhataja, et Krivasoo algkool tahab väärikalt hinnata usaldust — hoida korras mälestussamba ümbrus. Ühtlasi loodab koolijuhataja, et selle ülesande täitmine annab soodsa võimaluse noorsoo kasvatamiseks tublideks kodanikkudeks.

Jõulise ja kunstipäraselt kauni lõpu kogu tseremooniale andis 1. diviisi orkester R. Kulli poolt komponeeritud „Kriüša lahingu“ ettekandega.

Sõbralik keskustelu klaasi teega Krivasoo koolimajas ning õhtul Ohvitseride kasiinos kooliviibimine Narva linna kõigi organisatsioonide esindajatega, süvendasid sisemist liitumist vanade veteraanide ja seltskonna vahel.

—se.

Tallinna garnisoni tagavaraväe-ohvitseride sektsiooni liikmed tutvunemas meie lennuväega.

Tagavaraväe Ohvitseride Kesksektsiooni juhatuse korraldusel võimaldati 18. skp. tutvuneda meie lennuväega. Pean juba alguses tähendama, et meie tihtipeale näeme ja imestame võõraste riikide töö ja tegevuse üle, kuna oma kodumaa saavutused kahe silma vahele jätame. Kuuldub isegi väljendusi, et riik raiskab asjata raha, tehes kulusid riigikaitseks, ilma et tagajärge näha oleks. Lennuväe külastamine aga näitas, kui palju on meil tehtud õhukaitse alal ja tehakse iga päev, ilma et ükski tegelastest selle üle hoopis leks.

Välja sõideti Vene turult kell 1300 esimene grupp ja kell 1600 teine grupp. Osavõtjate arv oli ette aimamata suur, ligemale 250 ohvitseri, mis jällegi tõendab, et meie reserv-

lased ei ole ega jää ükskülgeiseks asjus, mis puudutab riigikaitset.

Lasnamäel, kus asuvad õhukaitse väeosad ja üksused töökodadega ja elamutega, on võrsunud terve kaitseväelaste linnaosa; on korrapäraselt planeeritud platsid õppusteks ja ei puudu isegi tennisplats. Seal, kus veel mõni aasta tagasi valgendas ainult paljas paas päikesepaistel, kasvab nüüd rohi ja määde ümbrust kaunistavad põõsad ja lilled.

Õhukaitse ülema kolonel Tombergi lähkel korraldusel olid määratud ohvitseride spetsialistid, kes meid gruppideks jagasid ja selgitusi andsid esmajärjekorras töökodadest. Käies ruumist ruumi ja töökojast töökotta näeme kõikjal hoolikat tööd.

Kord töökodades on kõigiti eeskujulik:

pole siin näha neid, kes tööd ootaksid või jälle ühe ja sama töö juures seisaksid. Igal on omal erialal töö käes ja kogu see töölis-pere liigub ja töötab kui taktikepi järele, mida juhivad nägematu käsi.

Töökodadest lähme juba lennuväljale, kus mitukümmend lennuvalmis lennukit meid ootavad ja kus jälle ohvitserid-spetsialistid seletusi annavad. Lõpuks võimaldati ka proovilendu kaasa teha ja õhust pealinnaga vaadata.

Tagavaraväe ohvitserid tundsid suurt huvi kõige kuuldu ja nähtu vastu ning avaldavad oma tänu Kesksektsooni juhatusele ilusa algatuse kui ka õhukaitse juhtkonnale huvitavate selgituste ja demonstratsioonide eest.

Kuuldavasti paneb Kesksektsooni juhatus 7. juunil toime ekskursiooni Naissaarele, et tutvuda meie merikindlustega. Jääb ainult tervitada niisugust kavatsust ja loota, et need ekskursioonid mitte viimaseks ei jääks.

A. Simon.

Sõdur rindelt jutustab.

Saatus.

Jutustus Eesti Vabadussõjast.

K. Matisoo.

21. aprillil 1919. a. N. rügement vahetas lõunarindel X rügemendi ja asus Aristona-Borkanova-Truba-Lebedõ-Mitkovitši rindejoonele.

Rügemendi 4. kompani asus S. külla, mis lookava rindejoone keskkohas kaardus poolkilomeetrilise konksuna ettepoole.

Küla ees kumerdus vaenlase suunas veerjas lagendik, mida vasakult piiras laialdane metsamaastik ja paremal, kitsa sätkoru taga, algas edelasse kaugenev lavakõrgendik, kaetud suuremate-vähemate metsasalkudega.

Maastiku mitmekesisus soodustas kogu rindelaiusel hoogsat luuretegevust. Lahinguid peeti hooti ja seda enamikus vaenlase algatusel. Oli ju meie peatahelepanu tollal pöördud Võru kaitseliinile.

4. kompani esimese raskekuulipilduja positsioon asus küla vasakult serval, mahapõlenud endise karjamõisa varemetes. Meeskonna hulka kuulusid kolm õppursõdurit ja, kuulipilduja ülemana, saarlane v.a.o. Kuus.

Imeline oli too mees. Kolmekümneviie aastane, kehalt pikk ja tugev, vaimult tõsine ja vapper — sellisena kujunes ta varsti õppur-kaasvõitlejate sõduriideaaliks.

Rindeteenistusest vabal ajal kogunesid õppursõdurid ta juurde, heitsid pikali õlgedele ja kuulasid väsimatult Kuuse mõttekaid jutustusi elust, inimesist, sõjast ja muust.

Laevamehena palju rännanud, oli Kuus paljuteadev: huvitavaid lugusid rääkis ta kaugele rahvaste elu- ja usukombeist. Ta

lemmikmaid oli idamaa, Sealseid rahvaid, sealseid kombeid tundis ta põhjalikult.

Ta tutvustas oma kuulajaid hommikumaal salapärase õpetusega, kõneles hindude usundeist, yogade õpetusest, fakiiride ja derviišide imetegudest ning siis, näinud kuulajate imestelu, hõõgusid ta silmad mingi eriomases loitleegis.

Ta kõneles inimese saatusest, mis jumalast ettemääratuna, jookseb kindlas elurööpas. Kusagil, meie meelele ja mõistusele ebatähtsates kogumaailma mõõtmatuses avaruses asub kosmiline kese, mis juhib maailma ja inimeste elukäiku. Seal peetavais raamatuis on igale inimesele määratud kindel koht, tee ja aeg elukonnas, ja asjata on võidelda vastu kõigevägevamalt ettemääratud saatusele. Fatalism, usk saatuse absoluutselt paratamatusse jõusse, see peab saama aegajalt kogu inimkonna tõekspidamiseks, siis kaob ebatarkus, vale ja argus. Inimene muutub avameelseks, julgeks ja tõsiselt targaks.

Siirdunud üle sõjale, kõneles ta idamaalaste lahinguvalmusest ja surmapõlgusest ning tõi arvatult näiteid surma otsivate sõdurite ellujäämisest. Saatuse surmab, mitte relv.

Kõneleja sõnad, tõsised ja veenvad, leidsid noorureis vastuvõtliku kõlapinna. Kuus lõpetanud, läksid nad endassesüvenenult laiali. Lonkisid hajameelsetena varemete vahel, puretuna haaravaist mõtetest.

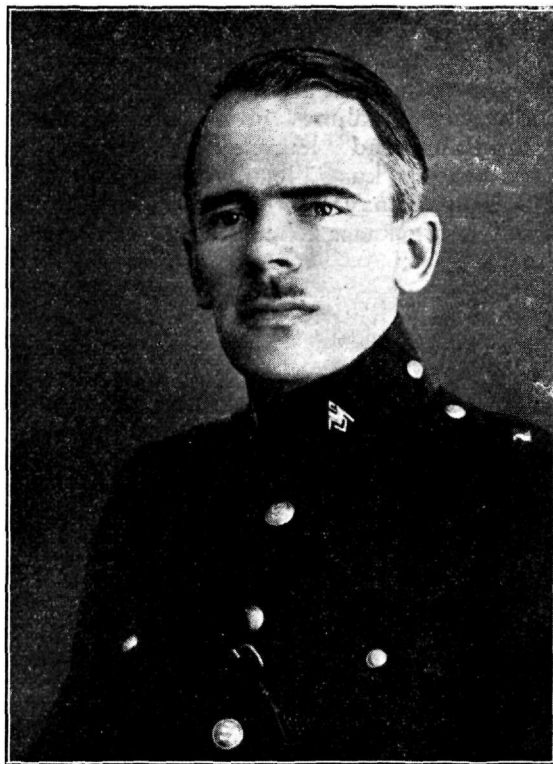
Mõne päeva pärast algasid kokkupõrked vaenlasega. Omades lahingujõudude arvuka ülekaalu, katsus vaenlane sageli õnne rünnakutes, kusjuures ta lahingurivistuse moo-

In memoriam.

8. mail vara hommikul lahkus sõjakohtutegelaste perest raske kopsupõletiku tagajärjel kauaaegne 1. jaoskonna sõjakohtu-uuriija kaitseväeametnik Boris-Voldemar Rink.

Lahkunu sündis Tartus 9. juunil 1893. a. jaamaülema pojana. Õppis õigusteadust Tartu ülikoolis, lõpetades kursuse 1926. aastal. Maailmasõjas teenis Ülemaalise Maaliidu põhja rinde komitees statistikuna. Vabadussõda tabas teda Pihkvas, kus ta astus kohalikku Loodearmee asutisse teenima. 1. juulil 1920. a. astus Eesti kaitseväge ja nimetati Sõjaringkonnakohtu juurde kohtuameti kandidaadiks ning viis kuud hiljem nimetatakse sõjakohtu-uurijaks, millisel ametkohal teenis surmani. Tema teeneid on hinnatud Kotkaristi 4. klassi aumärgiga. Ametkonnas hinnati teda asjatundliku ja kohusetruu uurijana, kelle toimetamisel olid selgitatud nii paljudki keerukad ja segased süüteoasjad. Vastutuleliku ja südamliku inimesena ta oli kaasteenijate poolt eriti lugupeetud ja armastatud. Sõjakohtutegelaste pere ning Sõjaringkonnakohtu ohvitseride kogu kaotasid temas tublima ja energilisema kaasvõitleja.

Kadunud jäid leinama abikaasa ja väikene poeg.

Kaitseväeametnik B. V. Rink †

dustasid sageli kolme- ja neljakordsed ahelikud.

Meie vägede kaitserinne tõrjus aga alati need rünnakud tagasi. Sõdurite kindel otsus — mitte sammugi tagasi — moondus mõttest realljõuks ja viimasest kasvas elav vankumatu kaitsevall, mis kindel ja läbi-matu.

A.o. Kuuse palvel asendati kuulipildujale teine mees, kuna tema, Kuus, määrati luuresalga ülemaks. Ei möödunud ühtki ööd, mil Kuus ei teinud kaugeleulatavaid luurekäike vaenlase asukohtadele. Väärtuslikke teateid tõi ta alati rindeülemale, millega suuresti abistas rinde kaitsevõimet. Sageli sattus ta hädaohtudesse, vahest näis, nagu otsiks ta meelega ohukaid olukordi, kuid, ikka ja jälle pääses ta, oma ülesande lõpule viinud, tervena ja puutumatuna.

Mai esimestel päevadel valitses rindel rahu. Punased pühisid maipidu ja... sageli kevadhommiku vaikuses nende rindesuunas kuuldus „Internatsionaali“ katkendilist laulu. Siitpoolt vastati hoogsa „Mu isamaa armas“ lauluga. Pillimees Juhkam

oma lõõtsmoonikuga aitas tõhusalt kaasa meeste kiirul improviseeritud laulukoorile.

Nii kestsid hommikuti lauluvõistlused. Vahest, punased, kuuldes meie laulu ülivõimu, suunasid lühiaegse, kuid kiire kahuritule meie külla. Kuid, ega seegi vähendand meeste lauluindu.

Ühel õhtul kutsuti a.o. Kuus rindestaapi. Oli saadud teateid, et vaenlasel on ees suuri ja tähtsaid kavatsusi. Need õigeaegselt paljastada — selle ülesande andis rindeülem Kuusele.

Teada oli, et meie vastu sõdib eestlastest koosnev punane diviis (div. ülem — Ritt).

Kuus pidi ülesande-kohaselt tungima läbi rinde D.-K. ja U. küldesse ja koguma seal igakülgset informatsiooni punaväe kavatsuste kohta.

Rõõmuga võttis Kuus vastu antud ülesande. Staabist pöördus ta lõbusal tujul tagasi positsioonile ja ennattlikult ootas öö tulekut.

Oma lähemaile lahingukaaslastele, õpursõdureile, seletas ta, et läheb pikema-aegsele luurekäigule, et ennustab ise enesele

ohtusid ja kriitilisi silmapilke, kuid... ta kuuleb eneses mõistmatut, alateadvuslikku häält, mis veenvalt kinnitab, et ta tuleb selletlki luurkäigult tagasi puutumatusena, terve.

Uuesti jutustas ta okultistlikke lugusid salajastest, inimese meeltele ja mõistusele allumatuist jõududest ja kinnitas, et teatav eeltunne alati poeb inimese psüühisse, eriti siis, kui elutee ohtudes on otsustamisel elu-surma küsimus. Ei kelleski teises, ega meis enestes, vaid kõigevägevamas peitub otsustamisvõim. Oma otsusega juhib ta meie saatust. Ja see otsus, seegi on juba ammu, ammu märgitud pitserina meie kehale, vaimule, meie olemisele. Seepärast on iga kartus ilmaaegne, häbistav, ja seda eriti sõdurile.

Vastu õhtut lahkus Kuus positsioonilt. Ta läks küla tagaserval asuvasse männikuisse, heites seal pikali käolinale ja mõtiskles... Koostas mõttes hoolikalt luure marsikava, toetudes maastikutundmisele ja oma varematele kogemustele.

Pimenedes oli ta matkavalmis. Ta marsikava viis läbi rinnetevahelise metsa D.-K. külla, sealt edasi tahapoole, U. külla. Viimases asus punaste rindestaap ja küllap seal võis saada vajalisi teateid vaenlase dislokatsiooni ja kavatsuste kohta.

Rindevahelises metsas asusid tihedalt vaenlase eelpostid ja piilkonnad. Nende ahelrivi läbis K. märkamatuult. Jätnud enese järele punaste eelpositsiooni, liikus K. julgelt piki mäenõlvakut D.-K. suunas.

D.-K. kujutab enesest tüübilist vene teederistme küla. Ta asub läände-lamenduvai kõrgmaal, mis kagusse suundudes moodustab hulga hajusalt levinud kõrgendike rühmi. Siin-seal asetsevad metsatukad annavad kogu maastikule maalilise ilme.

Kuus piiras D.-K. küla paremalt, liikus läbi metsapari R. mõisa põldudeni, kust siis võttis otsesuuna U. külale.

Õnnelikult jõudis ta kohale. Kogu järgmine päev lonkis asjamehena U. küla tänavail; astus jutuaajamisse punaeestlastega, kõnetas elanikke, ühesõnaga — tegi kõik, mida leidis olevat kasuliku ülesandele.

Olgugi, et surm varitses teda igal sammul, iga pisemgi vääratust võis muutuda reetjaks ja siis... lõpp nagu harilikul salakuulajal, — kohapeal kuul südamesse. Aga kaval ja kogenud oli K. Mingi kuues meel juhtis teda ta tegevusel ja sellele lisanduv külmaverelisisus, vältis iga häirevõimaluse.

Õhtul algas tagasitulekut. Z. küla juures kasutukas kohtas ta vaenlase patrulli. Peandhõike vastusena algas jooksu. Talle läkitati järele püssikogupauke, kuid ta jook-

sis edasi, varjates end laskuva pimeduse ja võsastiku abil.

Jänesejahina kestis ta jälitamine. Vaenlase rinne oli häireseisus. Kõikjal varitses julget luurajat surmaoht. Püsside lasengud ja kuulipildujate lasuvihud saatsid surmasaadikuid ta varjuotsivale kogule. Kuid... kuulid ei puutunud teda...

Rindevahelises metsas sattus ta uuesti silmsilmalt vastu varitsevale vaenlase piilkonnale. Mõnekümne sammu kauguselt sihiti ta ekslevale ja rabelevale kogule püssitorud. Kuid... lasud, olgugi määratud temale vaenlaselt, polnud määratud talle saatusele...

Higisena, raskeltlõõtsutavana jõudis ta tervena tagasi omade juurde. Raporteeris ülemusele oma luureretke tulemused ja siis, tulnud positsioonile, jäi magama nagu surnu.

Mitu ja mitu korda käis Kuus veel hiljemgi kaugeluurel. Vaenlase tulevälti ei kohutanud teda. Ikka ja alati täitis ta õnnelikult ülesande ja tuli tervena välja ohtudest. Naljatlades lausus ta kord: punaste kuulid mind ei taba...

Oma teotsemiste otsese julgusega inspireeris Kuus toda fataalset elukäsitlust lahingukaaslastele, äratas viimastes külma kartmatuse ja surmale näkkuvaatamise. Oma mõjuga tõi ta kogu lahingühiku rinde-teenistusse uue ilmavaate, mis käsitas sõda ja lahingtegevust, nagu igat teist elunähet, elutegevust. Endasäilitus, see eluhoiu ürgtung, muutus mõttetuks, muutus tarbetult-halbiks ettekujutuseks.

Saabus 22. mai.

Päike tõusis veripunases looris Z. mõisa metsa tagant. Kiiresti kuivas kaste rohuladvus. Rindel valitsev vaikus tundus kuidagi pahaandelisena. Sõdurid ei teadnud midagi meie rindejuhatare ja punavägede diviisiülema vahel sõlmitud leppes, mille kohaselt punaste diviisiülem pidi avama Petseri-Irboska maantee rindelõigus läbi-murde võimaluse.

Viimane asiolu aga tingiski vaikuse enne tormi.

Sõdurid salkades lebasid rohumurul, mõnulesid päikesepaistel ja keerutasid jutulõnga „iidamast-aadamast“. Teisal mangesi kaarte, eemal maadeldi, ühelsõnal, igaüks omamoodi veetis hommiktunde, oodates välikööki, milles pidi täna olema midagi eriti isuäratavat.

Õppursõdurid, saanud leitn. K-ilt välikaardi, uurisid asjatundlikul ilmel rindejoone paiknemist kaardil. Õppurid olid asjatult otsinud allohvitser Kuus'i, et lasta viimasel näidata mõnd oma luureretke

marsikava kaardil. Kuid — Kuus oli kadunud. Juba õhtust saati polnud keegi teda näinud.

Pärastlõunal kogusid õppursõdurid külaeelsesse rehehoonesse, kus sealne Madseni meeskond, ka õppursõdurid, mängisid mallet. Sellekski jätkus nüüd aega. Malendid olid valmistatud leivataignast, kuna malelaua aset täitis lihtne saelaud, mis asetatud kõhukaile männipakkudele. Mängisid õppurid Perk ja Teder. Teised jälgisid mängu.

Mängu põnevamal seisundil ilmus reheksele Kuus. Tervitushüüetega võeti ta vastu. Küsitleti teda, naljatleti. Kuid Kuus ei vastanud kellelegi. Ta näojooned olid teravad ja kalgid, jume oli kuidagi kahvatu, silmis eksles tinane läige. Sõnatult pöördus ta ringi ja astus rehekambrisse.

Varsti väljus ta kambrist, heites pilgu mängule, vaatas korraks silmi Kustasele, oma lemmiksõbrale, tahtis midagi nagu öelda, kuid vaikis. Kustas märkas, et K. näol huulenurgad värisevalt tukslesid.

„Oled haige?“ päris Kustas.

„Ei, ma pole haige, vaid...“

Ta peatus poolel lausel, heites kuidagi vargse pilgu Kustasele, tegi siis käega mingi ebamäärase liigutuse ja läks aeglasel sammul reheväravale.

Seal toetus ta värava postile, võttis taskust paberossi ja ... vaevu süüdanud tiku, käis rehe eel vali raksatus ja hetk hiljem kukkus Kuus nagu kivi rehepõrandale.

Vaenlase šrapnell. A i n u k e „äraeksitud“ lask kogu rindel. Oli see kiimeldava punaväelase nürinali, või punakahurväelase proovitöö — tont seda teab.

Šrapnell oli lõhkenud küllalt kaugel rehest, kuulide vihk külvas eemale nurmenõlvakule, kuid üks kestakilde, teravhamuline nagu ta oli, kähvas läbi reheseina ja ... otse Kuusele pähe. Üks peapoolikuid veeres ajude pritsides rehepõrandale. Vaprat luuresalga ülema polnud enam...

Kõik teised kohalviibijad jäid terveks. Rindel valitses endiselt vaikus...

Hauavaikus tekkis ka rehesolijate keskele. See vaikus oli masendavalt küsiv, näitav ja hoiatav...

Saatus?

Sport kaitseväes.

Teateid Pärnust.

Tänavjooks. 3. mail s. a. korraldati „Vaprus“ korraldusel tänavjooks, millest võtsid osa Pärnu Spordiklubi, Pärnu Garnisoni Spordiühing ja „Vaprus“. Jooksu teekond: Vabadusväli — Riia mnt. — Promenadi tän. — Supeluse tän. — Poska tän. — Aleksandri tän. — Vabadusväli. Jooksu võitis Pärnu Spordiklubi 167 p., teine — Pärnu Garnisoni spordiühing 110 p. ja kolmas „Vaprus“ (möödunud aasta võitja) 48 p. Jooksu tehnilisi tulemusi: 1) Siitan (Spordiklubi) 16 min. 50 sek., 2) Kontus (Sp. kl.), 3) Juhansoo (Sp. kl.), 4) Grünberg (Garn. Sp. üh.), 5) Saar (Sp. kl.), 6) Mägi (Garn. Sp. üh.).

Orienteerumisjooks. Pärnu garnisoni spordiühing korraldas 14. mail s. a. algusega kell 1500 jagudevahelise orienteerumisjooksu Niidu metsas. Võitjaks tuli 6. üksiku jalaväepataljoni üleajateenijate jagu, kes kõigilt neljalt kontrollpostilt tõi teated tagasi 30 min. 37 sek. Võitja jao koosseis: vanem-allohvitsnerid J. Kõlle, H. Alla, P. Kangur, V. Nael ja asp. noorem-allohvitsner A. Jürgens.

Murdmaajooks. Pärnu garnisoni spordiühing korraldas algusega kell 1500 murdmaajooksu. Jooks algas merirannalt, kust siirdus Papiniidu laskeraja juure ja sealt kaitseväge kehalise kasvatusväe väljale. Jooksumaa pikkus umbes 3,5 km. Jooksust võtsid osa 26 kaitseväelast, kelledest läbistasid lõpulindi 15. Võitjaks tuli 9. üksiku jalaväepataljoni reamees R. Grünberg 12 min. 14 sek., 2) noor A. Mägi 12.25,0 (6. pat.), 3) noor J. Tomson (6. pat.), 4) noor A. Jakobson (6 pat.), 5) noor A. Saul (6 pat.) ja 6) noor A. Laur (9 pat.), kes auhindadeks omasid väärtuslikud asjad.

Veeremäng. 17. mail s. a. võistlesid rändkarikale „Endla“ veereteedel Tallinna Garnisoni Veeremängu Klubi ja Pärnu Keegelklubi meeskonnad. Esimene pool võistlustest mängiti veebruarikuul Tallinnas, kus TGVK saavutas 10-silmalise edu. Teise poole võistlustest võitis aga Pärnu Keegelklubi, saavutades 2441 p. Tallinna GVK 2168 p. vastu. Mõlemate võistluste kokkuvõttes saavutas Pärnu 4339 p. Tallinna 4216 p. vastu ning omas esmakordselt rändkarika, millist tuleb kaitsta 3 a. järjest või 5 a. vaheldamis. Parimateks mängijateks olid: Pärnul — Peterson 339 p. ja Tallinnal — Kartjate — 310 p. E—dt.

Tagavaraväe-ohvitserid!

Tellige ja lugege
„SÖDURIT“

KIVITRÜKIKODA
J. MÄNNIK
TALLINN, SOO 23 * TEL. 436-86

Valmistab igasuguseid värvilisi trükiteid
Töö kiire ja korralik, hinnad vastutulelikud

Vastutav toimetaja kolonelleitnant J. Rimmel. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

„Lipuvõistlus“ 4. üks. jal. pataljonis.

Kaadri lasketasapinna tõstmiseks toimuvad käesolevast aastast alates n. n. „lipuvõistlused“ nii pataljoni ohvitseride kui ka allohvitseride vahel. Rändauhinnad, hõbealusega lauailupud, pani välja pataljoni ülem parimale ohvitserile ja parimale allohvitserile. Jäädavaks omamiseks neid lippe tarvis võita kolm korda.

Ohvitseridel laskmine sünnib: a) 9 mm püstol-brovingust 25 m, normaalmärki 10 lasku ja saavutada vähemalt 70 silma. b) Muutmata sõjapüssist, D — 300 m 3-mest põhiasendist à 5 lasku ja saavutada vähemalt 96 silma. c) Muutmata kal. 22 püssist, D — 50 m, 3-mest põhiasendist à 5 lasku ja saavutada vähemalt 113 silma.

Kes need tingimused täidab ja kokku rohkem silmi omab, on võitja:

30. 04 ja 2. 05. toimunud võistlusil tuli võitjaks:

1. n. ltn. Ago Aava — püstolist 73 s., m. sõjap. 121 s., m. kal. 22 p. 129 s., kokku 323 s. 2. kpt. Eduard Raudsepp — 76 s. — 117 s. — 125 s., kokku 318 s. 3. mjr. Rein Tarmak — 72 s. — 102 s. — 120 s., kokku 294 s.

Samal ajal toimunud allohvitseride vahelisel võistlusel muutmata sõjapüssist ja muutmata kal. 22 püssist laskmises, tingimused samad, mis ohvitseridel, tuli võitjaks:

1. veltv. Albert Karpin — m. sõjap. 113 s., m. kal. 22 p. — 140 s., kokku 253 s. 2. n. a. o. Jaan Kruberg — 120 s. — 130 s., kokku 250 s. 3. v. a. o. Heinrich Tomberg — 117 s. — 126 s., kokku 243 s.

A. A.

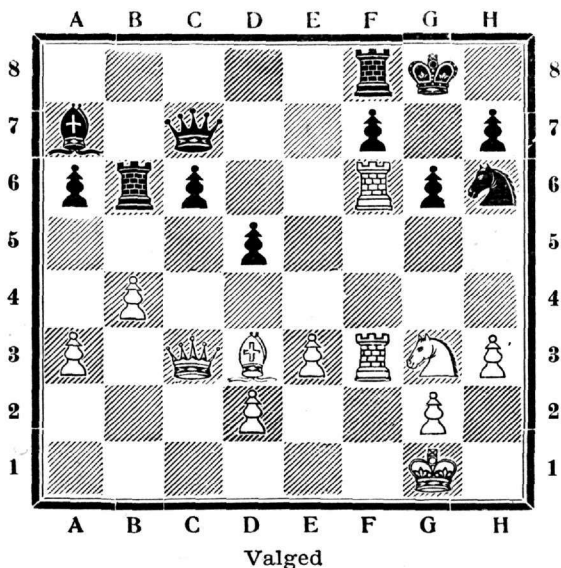
Male.

Toimetaja: K. Rotberg.

Kombinatsiooni ülesanne nr. 1.

11. 02. 1936. Tallinna garnisoni maleklubi meistervõistluste 3. voorus J. Starkopfi (valged) ja n. a. o. H. Lauki (mustad) vahel peale 24... Vb8—b6 tekkis järgmine seis:

Mustad

Leida valgetele võitev jätk. Lahendus järgmises malenurgas.

Partiis jätkasid valged 25. Rg3—e2 ja mustade nõrga vastumängu tõttu saavutasid võidu 46-dal käigul.

Diagrammisisus valgetel on võitev jätk, kuid peale 25. Rg3—e2 omavad juba mustad võidulootusi, näiteks: 25... Oa7—b8, kui 26. Re2—d4 kavaga arendada survet nõrgale c6 etturile, siis 26... Vf8—c8, 27. Lc3—c5, Lc7—h2+, 28. Kgl—f2, Lh2—c7, 29. e3—e4, d5 : e4, 30. Od3 : e4, Ob8—a7, 31. Lc5—g5, Vb6—b5, 32. Lg5 : h6 (32. Lg5—e3, Lc7—e5, 33. Le3—h6, Le5 : d4+, 34. Kf2—f1, Ld4—e4, 35. Vf6 : f7, Le4—b1+, 36. Kf1—e2, Vb5—e5+, 37. Vf3—e3, Ve5 : e3+, 38. d2 : e3, Lb1—c2+, 39. Ke2—f3, Lc2—d1+, 40. Kf3—g3, Oa7—b8+ ja mustad võidavad) 32... Oa7 : d4+, 33. Kf2—f1, Od4 : f6, 34. Vf3 : f6, Lc7—e5, 35. Lh6—h4 (Vf6—f4?, Le5—a1+, 36. ~, Vb5—h5 ja valgete lipp hävineb), 35... Vc8—e8, 36. Vf6—f4, Le5—a1+, 37. Kf1—f2, Vb5—e5, 38. Oe4—d3, La1—e1+, 39. Kf2—f3, Le1 : d2 ja mustad võidavad. Kui 27. e3—e4 siis c6—c5!, 28. b4— : c5 (28. Vf6 : b6, Lc7 : b3, 29. b4 : c5, Vc8 : c5, 30. Lc3—b4, Ob8—a7, 31. Lb4 : b6, Oa7 : b6, 32. Kg1—h2, d5 : e4, 33. Od3 : e4, Vc5—c4 ja mustad võidavad viguri), 28. ... Vb6 : f6, 29. Vf3 : f6, Lc7—h2+, 30. Kg1—f1, Ob8—g3, 31. Rd4—f3 (31. e4 : d5, Lh2—h1+, 32. Kf1—e2, Lh1—e1+, 33. Ke2—f3, Le1—f2+, 34. Kf3—e4, Lf2 : f6 ja mustad võidavad), 31. ... Lh2—h1+, 32. Rf3—g1, Og3—h2, 33. Le3—d4, d5 : e4, 34. Od3 : e4, Vc8—e8, 35. d2—d3, Rh6—f5 ja mustad võidavad.

Eelmise ülesande lahendus.

Partii nr. 3. diagrammisisus valgete kiireim tee võidule peitub jätkus: 24. Le6—e4+! Kui 24... g7—g6 siis 25. Le4—e7, Rh5—g7, 26. d7—d8L, Lc7 : d8, 27. Rf7 : d8, Vb8 : d8, 28. Le7 : b7 ja valged võidavad. Kui 24. ... Kh7—g8 siis 25. Rf7 : h6+, Kg8—h8 (g7 : h6?, 26. Le4—g6+, Rh5—g7, 27. Ve1—e7 ja mustad on mati võrgus), 26. Le4—e6, Rh5—f6, 27. Rh6—f7+, Kh8—g8, 28. Rf7—g5+, Kg8—h8, 29. Ve1—e4, g7—g6 (Rf7 : e4, 30. Le6—h3+, Kh8—g8 ja 31. Lh3—h7 matt), 30. Ve4—h4+, Kh8—g7, 31. Le6—e7+ ja matt järgneval käigul. Kui 26... Kh8—h7 siis 27. Ve1—e5, Rh5—f6, 28. Rh6—f7, b7—b5 (Lc7 : d7, 29. Ve5—h5+, Kh7—g6, 30. Rf7—e5+ ja võidab), 29. Le6—f5+, Kh7—g8, 30. Rf7—h6+, Kg8—h8, 31. Ve5—e7, Lc7—d6, 32. Lf5—h3, Rf6—h7, 33. Rh6—f7+, Vf8—f7, 34. Ve7 : f7 ja valged võidavad. Kui 27. ... Kh8—h7 siis 28. Le6—f5+, Kh7—g8, 29. Rf7—h6+, Kg8—h8, 30. Ve1—e7, Lc7—c6 (Lc7—d6, 31. Rh6—f7+ ja valged võidavad), 31. Lf5—g5, Rf6—h5, 32. Rh6—f5, Vf8 : f5, 33. Lg5 : f5, Rh5—f6, 34. Va1—d1, Vb8—d8, 35. Lf5—g5, Vd8—g8, 36. d7—d8L ja valged võidavad.

Kevadrõivastus

Moodsad kleidiriided,
Parimad kodumaa cotton sukad ja sokid,
Elastne interlokk trikoopesu,
Huvitavais mustreis pitsid ja paelad jne.

A/s. OSKAR KILGAS, Tallinnas.

Kõige paremini ostate
oma riidekaubad

K|M. „R.Ü.K.”

Suur Karja tän. nr. 19. Tel. 455-77.

*Omame suurima valiku kodumaa ja
inglise vabrikute ülikonna-, palitu- ja
mantliriideid igasuguses kvaliteedis ja
mustris.*

O/ü. Riieturite Ühiskaubamaja.

Mantli-,
kostüümi-,
ülikonna- ja kleidiriideid
moodsamas valikus soovitab

**Hermann
RÕIVAS'e**

Kodumaa vabrikute riidekauplus
Tallinn, Estonia puiestee 11, tel. 304-80.